

Registrering af 33 Kulturmiljøer i Assens Kommune 2009

ASSENS
KOMMUNE

Registrering af 33 Kulturmiljøer i Assens Kommune 2009

Kolofon

Forfattere

Hvor ikke andet er nævnt er teksten skrevet af arkitekt Lars Lund, COWI A/S. Torben Lindegaard har bidraget med afsnit til arkitektur og byggeskik. Afsnit om naturgrundlag og landskabelige hovedtræk er skrevet af biolog Margit Bloch-Petersen, COWI A/S.

Fotos:

Hvor ikke andet er nævnt er fotos taget af arkitekt Lars Lund, COWI A/S. Fotos i afsnit om naturgrundlag og landskabelige hovedtræk er taget af biolog Margit Bloch-Petersen, COWI A/S.

Layout:

Grafisk designer Kristian Kjærgaard, COWI A/S

Følgegruppe

Ann-Mett Rønsholt og Karsten Nielsen, Assens Kommune
Sven Rask, Museerne på Vestfyn
Bente Nielsen, Foreningen for bygnings- og landskabskultur
Steen Kjær, LAG Assens
Torben Lindegaard, Foreningen Stråtag

Redaktion

Arkitekt Lars Lund, COWI A/S

Rettigheder

Rapporten kan citeres med kildeangivelse, men må ikke mangfoldiggøres. Udsnit af kort, hvortil Kort- & Matrikelstyrelsen har ophavsret, må kun gengives med Kort- & Matrikelstyrelsen tilladelse. "© Kort og Matrikelstyrelsen". "DDO®", ©COWI".

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	7
2. Opbygning af registranten	8
Signaturforklaring	9
Ordlister	10
3. Registrant over 33 kulturmiljøer	13
Voldtofte	14
Båge	22
Helnæs	30
Ålsbo	40
Dreslette	46
Langsted	52
Strærup	58
Skydebjerg	62
Hårby Landsby	66
Køng-Gummerup	72
Hagenskov	78
Brahesborg	84
Krengerup	90
Løgismose	96
Thorø Huse	102
Agernæs Udskejningshavn	108
Aborgminde Strand	112
Saltofte Strand	116
Bymidten i Assens	120
Havnen i Assens	126
Plums købmandsgård og savværk	134
Nygade	140
Præstevænget	144
Kærum Ådal	148
Gasværket	154
Sukkerfabrikken	158
Aarup Stationsby	164
Aarup Villaby	170
Eggerup Stationsby	174
Hårby Skole	180
Solvej	184
Salbrovad	188
Lilleskov Teglværk	192

Indledning

I 2008 gennemførte Assens Kommune en overordnet kortlægning af kulturmiljøet i kommunen. På den baggrund blev der udpeget 33 bevaringsværdige kulturmiljøer, og udarbejdet forslag til retningslinier for planlægningen af kulturmiljøer.

Denne rapport omfatter en detaljeret kortlægning af bevaringsværdierne i de 33 udpegede bevaringsværdige kulturmiljøer, som grundlag for udarbejdelsen af målsætninger for hvordan kulturmiljøernes fortællinger kan styrkes og danne grundlag for den fremtidige udvikling af områderne.

Alle miljøer har en historie. Steders fysiske fremtræden kan aflæses som et aftryk af den historiske udvikling. Nogle steder er denne historie særlig tydelig, levende, væsentlig eller interessant. Det er nogle af disse områder der er udpeget som særligt bevaringsværdige kulturmiljøer.

I denne rapport beskrives de landskabelige, arkitektoniske og historiske træk som rummer fortællingen i hvert af de 33 udpegede miljøer. Beskrivelsen sker dels i tekst, dels i billeder, og endelig i form af en egentlig kortlægning, hvor væsentlige træk og forhold i områderne fremhæves.

Kortlægningen danner grundlag for, at den daglige forvaltning kan understøtte de bevaringsværdier der findes i områderne. Men samtidig er den forudsætningen for at udarbejde udviklingsorienterede målsætninger for de enkelte kulturmiljøer.

Nogle af kulturmiljøerne rummer således et fortsat udviklingspotentiale, som sagtens kan realiseres i

harmoni med og på baggrund af den grundlæggende fortælling i området. I de tilfælde giver kulturmiljøet grundlaget for at tilføje noget ekstra, en øget dybde i udviklingen, som kan medvirke til at gøre kommunen mere attraktiv for turister, bosættere og erhverv.

Forslag til målsætninger og virkemidler

For hvert enkelt kulturmiljø rummer rapporten derfor forslag til en udviklingsorienteret målsætning, og de virkemidler som kan bruges for at sikre målene. Disse forslag til målsætninger er baseret på den faglige gennemgang i rapporten, og skal efterfølgende gennem en politisk behandling og prioritering, som forventes udmøntet gennem et kommuneplantillæg for kulturmiljøet i løbet af 2010.

En række af de virkemidler der angives under de enkelte miljøer går igen mange steder. Det gælder for eksempel muligheden for at lave bevarende lokalplaner som samtidig rummer nye udviklingsmuligheder.

Et andet gennemgående tema er initiativer for at øge tilgængeligheden. Herunder offentlighedens adgang til området, men også beboernes adgang til de værdier som findes i og omkring de enkelte miljøer.

Dette tema understøttes flere steder af forslag om at udarbejde landskabsplaner, som udpeger og sikrer for eksempel områder hvor der er behov for lsærlig landskabspleje. Det kan være vådområder, overdrev og lignende.

Endelig er bygningsbevaring mange steder et meget væsentligt element. Det løftes dels gennem bevarende lokalplaner og ikke mindst vejledninger i bygningsbevaring, men der foreslås også etableringen af et bygningsforbedringsudvalg i kommunen, som får mulighed for at uddele støtte til vedligeholdelse af bevaringsværdige bygninger. En gennemgående registrering af bevaringsværdige bygninger i kommunen ville understøtte dette initiativ.

Opbygning af registranten

Registranten over 33 kulturmiljøer i Assens Kommune følger den samme systematik for hvert enkelt kulturmiljø. Herigennem beskrives områdets bærende træk samt områdets landskabelige, kulturhistoriske og arkitektoniske værdier og sammensætning.

For hvert kulturmiljø omfatter registranten følgende beskrivelser:

- Områdets type, tema og periode
- Beskrivelse af afgrænsning og areal
- Beskrivelse af områdets hovedtræk, dvs områdets overordnede struktur og væsentlige enkeltelementer (bygninger, landskabelementer, monumenter, anlæg osv.), væsentlige rumlige forhold, sigtelinier og udsigter
- Beskrivelse af de bærende bevaringsværdier, herunder enkeltelementer og strukturer der skal bevares
- En kortfattet beskrivelse af naturgrundlaget og dets betydning for udviklingen af kulturmiljøet
- Beskrivelse af landskabet, herunder landskabsformer og elementer, anvendelse og dyrkningsforhold
- Beskrivelse af områdets kulturhistoriske udvikling og de synlige spor heraf
- Beskrivelse af områdets arkitektoniske hovedtræk, herunder rumlige forhold, bebyggede strukturer, dominerende og karaktergivende bygninger og bebyggelselementer samt karakteristisk byggeskik og stilforhold
- Beskrivelser af områdets og bevaringsværdiernes bevaringstilstand, sårbarhed og trusler samt anbefalinger til den fremtidige forvaltning og udvikling af området.

For hvert område findes desuden udkast til målsætning for områdets udvikling, og de virkemidler der kan bringes i anvendelse for at nå målet.

Signaturforklaring

På kortene registreres rumlige forhold, enkeltelementer, sigteliner og udsigter samt bebyggelsesmønstre og bevaringsværdige og miljøstyrkende bygninger. På denne

side gives en oversigt over de anvendte signaturer, og de overvejelser der danner grundlag for såvel udpegning som aflæsning af kortene.

Områdefgræsning

Bevaringsværdig bygning. Bygninger der rummer væsentlige arkitektoniske værdier, f.eks. som typisk stileksempel, og er velbevarede, eller som afspejler en væsentlig historisk udvikling

Bygning med strukturværdi. Bygninger, der understøtter områdets bærende fortælling, uden at være egentlig bevaringsværdige

Enkeltræ med væsentlig betydning for bybilledet

Allétræer

Skov som ikke fremgår af det tekniske grundkort, og som har væsentlig betydning for byrummet

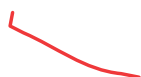
Åben flade med betydning for oplevelsen af byrummet. Ofte i form af græs, marker eller vådområde

Byrum. Enkelte steder er særligt væsentlige byrum markeret

Hæk eller hegn med betydning i by- eller landskabsrum

Mur eller stendige

Vej eller sti med historisk betydning, og som ikke findes på det tekniske grundkort

Andre elementer, eks monumenter, tjæregryder, steler mv.

Udsigt

Sigtelinie

Ordliste

I registranten anvendes en lang række fagudtryk, som kan kræve forklaring. Her følger en gennemgang af de vigtigste af dem:

Abildgård: Æblehave, del af gårdtoften hvor der dyrkes frugt.

Adelsby: Landsby anlagt før eller på overgangen til middelalderen. Adelbyerne er ”de oprindelige” landsbyer, i modsætning til *torperne*.

Bedre Byggeskik: Foreningen for Bedre Byggeskik opstod i starten af 1900-tallet som en reaktion på det man opfattede som overpyntet og karakterløs arkitektur, nemlig historicismen og nationalromantikken. Foreningen udviklede en række bygningstypologier for blandt andet villaer og landbrug, med udgangspunkt i et enkelt og harmonisk formsprog. Villaerne er karakteristiske med deres næsten kvadratiske grundplan og halvvalmede saddeltag.

Blokudskiftning: Se også *udskiftning*. Udskiftningsform hvor de nye skel og markstykker består af rektangulære blokke fordelt ud over ejerlavet. Herved blev de ebkelte markstykker koncentreret på et lille areal. Til gengæld måtte gårdene flyttes fra landsbyen ud på de nye markstykker.

Brokvarter: I slutningen af 1800-tallet, hvor befolkningen for alvor begynder at flytte fra by til land må byerne udvides ”uden for voldene”. De nye kvarterer der hermed opstår kaldes ”brokvarterer”.

Bungalow: Villatype fra funkistiden. Bungalowen har oftest kvadratisk grundplan og pyramideformet tag med lille hældning. Ofte har huset høj kælder.

Bytomt: Den del af ejerlavet hvor landsbyens gårde og huse med tilhørende haver (tofter) ligger.

Dødislandskab: Landskab dannet ved afsmeltningen af tilbageblevne rester fra de aktive isbræer under istiderne. Ved afsmeltningen aflejredes jord og sten som små bakker og volde med afløbsløse såkaldte ”dødishuller” ind i mellem.

Egalisering: Ensretning af størrelsen på jordtiligendte af gårde i en landsby, ofte med samme ejer. Gårdene var altovervejende ejet af de lokale godsejere,

som gennemførte egaliseringer for at forenkle skatteberegningen.

Ejerlav: Det samlede jordområde der hører til en landsby eller herregård. Før *udskiftningen* blev jorden drevet af landsbyen i dyrkningsfællesskab.

Enestegård: Gård der ligger for sig selv i ejerlavet og ikke indgår i dyrkningsfællesskabet (modsat enkeltgårde, der ligger for sig selv, men indgår i fællesskabet)

Fiskerhus: Fiskerens bolig, som dog også kunne havde et mindre jordtilliggende ligesom *husmandsstedet*.

Fort: Betegnelse for den centrale plads i landsbyen, hvor bønderne kunne mødes, kvæget kunne samles osv. Forten havde oftest form af en udvidelse af vejen gennem byen.

Funkis: Dansk variant af den tidlige funktionalisme i 1920'erne og 30+erne. Funkishusets ideal var den vide betonbygning med fladt tag og et enkelt, skarpt-skåret formsprog.

Funktionel tradition: Opblødning af den egentlige funkis mod mere traditionelle bygningsformer og håndværksbaseret byggeskik. Bygningerne har fortsat et enkelt formsprog, men med saddeltag og opført i tegl.

Hesterundgang: hesterundgangen, hvor hesten trak en aksel, leverede drivekraft til roehakkere, melkværn, savværk og meget andet. Ses ofte som en tilbygget knast, særligt på større gårde og herregårde.

Historicisme: Stilart der var populær i slutningen af 1800-tallet. I historicismen blev stiltræk fra tidligere tider og kulturer genbrugt og blandet i en detaljerig og stemningsfuld, indimellem noget overlæsset arkitektur. I villabyggeriet kendetegnet ved murværk med mange detaljer som mønstre, formstøbte sten, indramninger omkring døre og vinduer osv. Tagene havde oftest udhæng med smukt udskårne spær- og bjælkeender.

Husmandssted: Husmanden havde i modsætning til bonden ikke så meget jord at han kunne leve af det, og var derfor nødsaget til at tage arbejde andetsteds. Husmandssteder udstykket efter 1919-loven var dog større, op til 10 tønder, og dermed store nok til at

forsørge en familie.

Industrialiseret byggeskik: Byggeskik i industri og landbrug i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet. For at opnå større frie spændk og samtidig bygge billigere indføres tremplen som konstruktionsprincip, særligt ved landbrugsbygninger.

Klassicisme: Stilart inspireret af arkitekturen i det gamle Grækenland og Rom. Ses især første halvdele af 1800-tallet. Klassicismen kendetegnes ved symmetri, ro og regelmæssighed i facaderne, som oftest er pudset glatte.

Kystbygd: Betegnelse for ejerlav tæt ved kysten.

Disse områder blev først ret sent (fra ca. 1300) inddraget til landbrug, sikkert på grund af frygt for søroveri. Af samme grund ses at landsbyerne i disse områder ofte ligger så langt fra ysten som muligt.

Marint forland: Landskabsform opstået efter sidste istid, hvor landskabet langsomt hævede sig, så nye landområder kom over havniveau.

Moræneflade: Landskabsform opstået ved isens jævnt fremskridende bevægelse gennem istiderne, hvorved landskabet billedligt talt "slibes ned", så landskabsformerne fremstår jævne og afrundede.

Målebordsblad: betegnelse for de kortblade der blev anvendt ved de to store opmålinger af det danske landskab i slutningen af 1800-tallet og igen i starten af 1900-tallet. Ved den tidlige opmåling blev kortbladene vedt på højformat, heraf navnet "høje målebordsblade". Ved den anden opmåling blev kortene derimod optegnet på lavformat, og fik tilnavnet "lave målebordsblade"

Nationalromantik: Stilart i slutningen af 1800-tallet og de allerførste år af 1900-tallet. Stilarten trak især på danske og nordiske stiltræk, men i en romantisk genfortolkning. Kendetegnes ofte ved partier i bindingsværk, ofte på de øvre etager.

Nyklassicisme: Ny bølge af *klassicisme* i starten af 1900-tallet, kendetegnet ved en yderligere stramhed i formsproget.

Risalit: Fremspringende facadestykke, ofte i hver ende eller midt på en symmetrisk facade.

rokoko: Stilart der efterfulgte barokken. Stilarten

præges af en let og næsten legende ornamentik, inspireret af fjernøsten og naturen..

Spekulationsbyggeri: I slutningen af 1800-tallet opstod som følge af at flere flyttede fra land til by de første egentlige spekulationsbyggerier i Danmark, hvor bygherrer opførte boliger alende med henblik på udlejning. Ofte opført i tvivlsom kvalitet, med vægt på at være præsentable udadtil.

Stjæleplads: Åbent område hvor fiskerne kunne ordne og tørre deres garn.

Stjerneudskiftning: Se også *udskiftning*. Udskiftningsform hvor de nye skel og markstykker danner en stjerneform med landsbyen i centrum, og lange smalle marker der stråler ud fra byen. Herved kunne gårdene blive liggende i landsbyen, men der kunne være langt til den fjerneste ende af ejendommen.

Tjæregryde: Gryde til at opvarme tjære til at imprænerer fiskegarn. Denne brug ophørte da bomuldsgarn blev erstattet af nylongarn i løbet af 1950'erne. Tidligere brugtes i øvrigt opkog af egebark, hvorfor tjæregryden også kaldes "barkegryde".

Tjærelad: Arbejdsbord til brug ved imprægnering af bomuldsgarn med tjære. Findes ofte sammen med tjæregryde.

Tofte: Den del af landsbytomten der hørte til den enkelte gård. Toftens areal var indtil udskiftningen grundlag for beregning af den enkelte bondes skattebetaling.

Torp: Udflytterlandsby, udflyttet og udstykket fra en af de oprindelige *adelbyer*. Udflytterbyerne kendes ofte på navneendelsen -torp, -strup, -drup eller -rup

Udflyttergård: Efter udskiftningen flyttede mange gårde fra landsbyen ud på det nye jordstykke. Udflytningen er foregået i flere omgange i løbet af 1800-tallet.

Udskiftning: I slutningen af 1700-tallet blev det ved en række love, de såkaldte jordlovs-reformer, besluttet at gøre en ende på dyrkningsfællesskabet, og i stedet tildele den enkelte bonde sit eget stykke jord. Denne udskiftning skete de fleste stde lige omkring år 1800, og betød en total omkalfatring af landskabet, så det fik den form vi i store træk kender i dag.

Udskiftningskort: Kort udarbejdet af landinspektører som grundlag for udskiftningen. Kortene er en af de vigtigste kilder til hvordan landsbyerne så ud før udskiftningen.

Udskiftnings tid: Perioden omkring udskiftningen, ca. 1785-1810

Vejby: Landsby hvor huse og gårde er grupperet langs en enkelt, gennemgående vej

Vejklyngeby: Landsby med flere indfaldsveje, som samler sig i en ofte kompliceret struktur i selve landsbyen

Vestfynsk klassicisme: Særlig betegnelse for en serie karakteristiske stuehuse på Vestfyn, som deler en række helt særlige karaktertræk. Se iøvrigt rapporten "Kulturmiljøscreening i Assens Kommune 2008".

Villa: Fritliggende enfamiliehus på egen parcel, hvor der ikke er mulighed for landbrug og dyrehold (i modsætning til hus eller husmandssted).

33 Kulturmiljøer i Assens Kommune

Voldtofte

Området omfatter Voldtofte By og ejerlav.

Tema: Landsbyer

Tid: Middelalder - ca. 1900

Afgrænsning: Områdefafgrænsningen følger ejerlavsgården. Grænsen markeres mange steder af levende hegn. Ofte er den meget uregelmæssig, og derfor vanskelig at erkende i landskabet.

Hovedtræk

Voldtofte ejerlav er et stort og landskabeligt varieret område, som udviser velbevarede træk fra udskiftningstiden. Centralt i ejerlavet ligger Voldtofte By, som mod nord er sammenvokset med nabobyen Flemløse ved bebyggelsen Flemløse Stationsby. Selve stationen ligger faktisk i ejerlavets nordligste del, mens hovedparten af de øvrige funktioner som kro og købmand ligger i Flemløse.

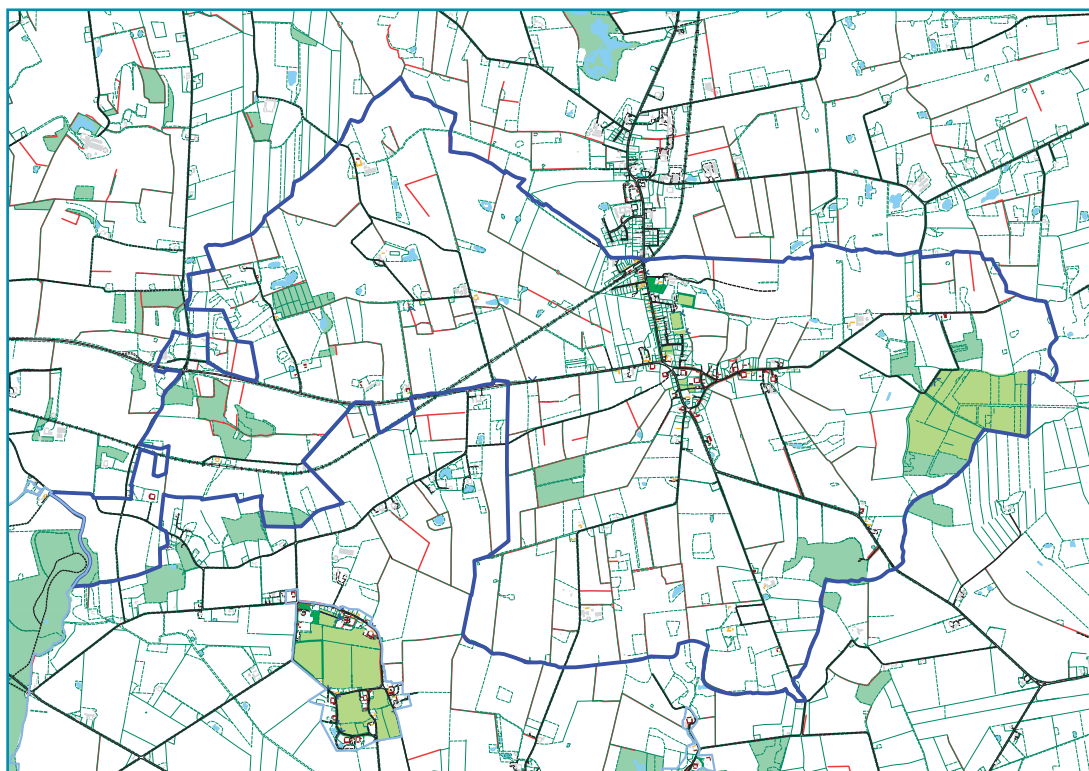
Målsætning

Voldtofte skal være et aktivt og attraktivt bosætningsområde, med gode muligheder for eksempelvis kreative og rekreative erhverv. Byen rummer en lang række værdifulde landskaber, bygninger og bebyggelser, og en stor koncentration af væsentlige fortidsminder. Byrådet vil arbejde for at styrke disse værdier gennem en aktiv udvikling af byen og landskabet.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Udarbejdelse af en bevarende lokalplan for Voldtofte by. Der bør laves en lokalplan, der på én gang sikrer bevarelse af de væsentlige bygningskulturelle og strukturelle værdier i byen, samtidig med at der gives mulighed for en udvikling der kan medvirke til at skabe et mere homogent og sammenhængende bybillede
- Renovering af byrum og trafikforhold, særligt på Hårbyvej/Ebbe-rupvej, der udgør en alvorlig barriere i byen. Hastigheden skal ned og trafiksikkerheden skal op - blandt andet skal det være lettere at passere over Hårbyvej.
- Udviklingsprojekter for anvendelse af tiloversblevne længer. Mulighederne for sammen med private donorer at iværksætte udviklingsprojekter for anvendelsen af tiloversblevne landbrugsbygninger skal undersøges. Herved kan væsentlige værdier forvandles fra nedrivningstruet udgift til aktiv.
- Landskabs- og tilgængelighedsplanlægning. Områdets store landskabskvaliteter bør gøres tilgængelige for offentligheden. Planen skal udarbejdes i samarbejde med de private lodsejere.

*Voldtofte ejerlav
1:50.000*

*Kig gennem Vesemosegyde syd for Voldtofte by. I forgrunden en
1600-tals bygning, der angiveligt har fungeret som landevejskro.*

Landskabeligt er ejerlavet som nævnt varieret, stærkt kuperet mod vest, mens der mod øst findes et moseområde ved Voldtofte Made. Området rummer en række beskyttede fortidsminder, som i flere tilfælde er markante landskabelementer. Ejerlavet rummer udover den forholdsvist velbevarede landsbykerne også en række husmandssteder og udflyttergårde, samt i den nordlige del enestegården Mosebo. Husmandsstederne er delvist grupperet i løse husmandskolonier, som for eksempel ved Vesemosen, i området syd for Hesselbjerg samt langs Voldtoftevej øst for byen.

Selve byen fremstår med en velbevaret toftestruktur, selvom flere gårde er udflyttet og en del længer på de bevarede gårde er nedrevet. Alligevel rummer byen en lang række særdeles bevaringsværdige bygninger, hvoraf flere er fredede.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Det velbevarede udskiftningslandskab med hegn og diger
- Bebyggelsesstrukturens overordnede træk med landsbybebyggelse og grupper af husmandssteder
- Særlige landskabsområder som Voldtofte Made, Hoed Banker og gravhøjene
- Den velbevarede tofte- og bebyggelsesstruktur i Voldtofte by, herunder stendiger og tofteskel.
- Bevaringsværdige bygninger i og udenfor byen
- Station og jernbanetracé samt stationsbybebyggelsen i Stationsvej.

Karakteristisk landskab i ejerlavet. Diget i baggrunden er samtidig ejerlavsskel.

Naturgrundlag

Området ligger i morænelandskabet omkring Assens. Jordbunden er moræneler og -grus, i den østlige del ved maderne er det ferskvandsaflejringer fra Hårby Å. Det meget varierede terræn har givet rige muligheder for at opretholde forskelligartede ressourceområder som overdrev, skov og enge ved siden af markerne.

Landskab

Voldtofte er placeret i et varieret dødis- og randmorænelandskab på Vestfyn. Jorderne i landskabet anvendes overvejende til agerdyrkning, men der er også større områder med eng og skov samt områder med overdrev. Overalt varierer terrænet fra det bølgede til det stærkt kuperede. Langs Voldtoftevej inde i bykernen, hvor vejen ligger lavt, ses store terrænforskelle tydeligt, idet der på den sydlige side er flere støttemure og stengærder.

Øst for landsbyen ses både gårde og en række husmandssteder. Det kuperede terræn med de mange diger og levende hegn præger landskabet. I området med husmandssteder er markfelterne mindre og opdelt af mange hegn.

Byen blev stjerneudskiftet i 1791, hvor 13 af byens 24 gårde blev flyttet ud. Dette udskiftningslandskab udgør i dag det tydeligste landskabskaraktertræk i landområderne rundt om bykernen. I hele ejerlavet står stjerne- og blokudskiftningsmønsteret meget tydeligt markeret af diger, som ofte er bevokset af levende hegn, samt af tætte levende hegn af først og fremmest tjørn, men også af spidsløn, mirabel, syren, røn m.fl.

Landskabet omkring byen er ikke kun præget af levende hegn men også af en del skov i form af mange mindre og små skovparceller, heraf mange løvskove. Ved voldstedet Bjørnemose findes en gærdselsskov bevaret. Mod sydøst og sydvest er der større partier af skov. Engområder findes også spredt rundt i ejerlavet, men især mod sydøst ses et større område, Voldtofte Made. I ejerlavets vestligste del findes et varieret landskab med et velbevaret overdrevsområde, Høed Banker. Området ligger i et dødisområde med bakker, lavninger med søer, moseområder og småskove.

I ejerlavet findes flere fredede fortidsminder, som i nogen grad præger landskabsbilledet, og som vidner om at området har været beboet siden oldtiden. Øst for bykernen ses et voldsted nordvest for Voldtofte Made og der er 4 gravhøje i Voldtofte Skov. Vest for bykernen ses syd for landevejen Drengenhøj, som er en gravhøj, og nord for landevejen ses tre gravhøje – Skridsarsbanke, Lusehøj og Bohøj. Lusehøj ligger markant og højt i landskabet. Fra toppen af bronzealderhøjen er der en vid udsigt over dele af sydfyn, bl.a. til Dreslette Kirke.

Det varierede landskab og den karakteristiske beplantning i mark- og ejerlavsskel, omkring bykernen og i ejerlavets landområder skaber en tydelig rumlig struktur, som er væsentlig at bevare.

Jernbanetracéet deler sammen med det mange diger og hegn visuelt ejerlavet op i mange mindre rum, da der på begge sider af sporet gror træer og buske. I området omkring Hesselbjerg i den nordvestlige del af ejerlavet er der mange bakker og beplantninger med til at skabe rumlige dimensioner i landskabet, så der ofte skabes en kulisseagtig opbygning af landskabsbilledet med forgrund, mellemgrund og baggrund.

De mange store, gamle og markante løvtræer i hegn og solitært i bykernen kæder bykernen og de markante og tætte levende hegn på dyrkningsjorderne uden for byen meget fint sammen til en helhed. Vejtræerne skaber ofte grønne tunneler ud i landskabet.

Landsbykernen indeholder velbevarede tofter med haver, som typisk anvendes til frugttræslunde, pryd- og nyttehaver. Havernes mange træer opdeler sammen med trærækker og levnede hegn langs veje byen i en række mindre byrum, som skaber en værdifuld struktur. Voldtofte Landsbykerne rummer også mange stengærder langs den snoede landsbygade.

Kulturhistorie

Voldtofte er nævnt første gang omkring 1329, og er antagelig anlagt omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder. Det er en adelby, dvs. byen er ikke anlagt ved en udflytning, men er en "oprindelig" landsby.

De rige fund fra bronze- og jernalder i området vidner om, at der reelt er tale om en meget gammel bosættelse, som endog i perioder kan have huset meget højtstående høvdinge eller konger.

Det store ejerlav har haft en omskiftelig historie. Voldstedet Bjørnemose vidner om en nedlagt hovedgård i området, ligesom der er spor af en middelalderbebyggelse. Byen domineredes i senmiddelalderen og frem til 1600-tallet af selvejergårde og krongods. Efter Hagenskov lens afhændelse i 1667 forblev Hagenskov/Frederiksgave dominerende besidder. En forholdsvis sen og trinvis overgang til selveje ledsagedes af ekspansion i begrænset omfang.

I 1914 blev der umiddelbart nord for byen udgravet en kapelruin på "Kirkebjerg".

Byen er udskiftet i 1791, hvor 13 gårde blev flyttet ud på agerjorden. Udskiftningsmønsteret ses som en stjerneudskiftning tættest ved bykernen og en blokudskiftning i ejerlavets udkant. Gården Hesselbjerg i det nordvestlige hjørne af ejerlavet voksede siden til en stor proprietærgård, mens en række

Stendiger markerer gaderummet på Voldtoftevej. Ofte krones digerne som her af klippede hække, der markerer de oprindelige tofter.

husmandssteder er etableret rundt omkring i ejerlavet.

Dog var der også tidligere nogen bebyggelse udenfor landsbyen, blandt andet har en bygning i Vesemosen formentlig fungeret som landevejskro.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen i området omfatter dels bebyggelsen i Voldtofte By, stationsbybebyggelsen nordenudd af byen mod Flemløse, samt husmandssteder og udflyttergårde i det åbne land.

Bebyggelsen i selve byen omfatter en lang række meget bevaringsværdige bindingsværksgårde- og huse, hvoraf flere er fredede (4 gårde og et hus). Den bevaringsværdige bygningskultur opleves stærkest på Voldtoftevej, hvor der ud over tre bevarede firlængede bindingsværksgårde også findes flere delvist bevarede gårde og huse. Bindingsværket er i det meste af byen sorttjæret med hvide tavler, og tagene er stråttækte med tagryttere. Dog er der også eksempler på mere raffineret farvesætning, mest markant på Willumsgård i den østlige ende af byen. Her er bindingsværksslængerne på bagsiden helt hvidkalkede, mod gaden er længerne gulkalkede med sort bindingsværk, ind mod gården har længerne sort træværk med gule undertavl og hvide overtavl, mens stuehuset har grønt træværk med gule tavler. Farvesætningen understreger bygningshierarkierne. Yderligere bør bemærkes, at der er mange sulebyggede gårde i byen.

Udover bindingsværksgårdene findes også fine eksempler på den klassicistiske gård, den historicistiske gård og Bedre Byggeskiks gården i byen.

I øvrigt skal det nævnes, at gårdene stort set alle steder ligger på de gamle tofter, hvorfor toftestrukturen fremstår meget velbevaret, flere steder markeret af gamle, klippede hække.

Ind imellem gårdene ligger en række huse, som særligt i den centrale del fremstår meget blandede. Særligt en nedlagt benzinstation ved udmundingen af Voldtoftevej virker skæmmende på bybilledet.

Også ude i det åbne land findes en række fine gårde og husmandssteder. Særligt i Vesemosegyde og langs Voldtoftevej fremstår bebyggelsen med en fin karakter, hvor husmandsbebyggelsen trods sin spredte karakter alligevel gennem gentagelse og ensartet skala danner fine miljøer. I den nordvestlige del forekommer bebyggelsen mere blandet. Dog skal hovedbygningen på Hesselbjerggård fremhæves – et fint bevaret stuehus i ”schweizerstil”.

Af udflyttergårde bør i øvrigt nævnes den fine Runegård lige sydøst for byen, og Bedre Byggeskiksgården Møllegård nord for Maden, som desværre stod tom og lidt forsømt hen ved besigtigelsen i oktober 2009.

Mellem Voldtofte og Flemløse er i de sidste årtier af 1800-tallet vokset en stationsby frem. Særligt er bebyggelsen på selve Stationsvej, som udover stationsbygningen omfatter en fin række helt tidstypiske byhuse, et fint lille stationsbymiljø. Bebyggelsen langs Kirkebjergvej rummer også fine enkeltbygninger, men fremstår samlet mere blandet. På Mejerivej ligger et nedlagt andelsmejeri, hvis mest markante særkende er skorstenen, men også den nøgterne gulstenslænge fra 1950'erne.

Bevaringstilstand

Overordnet er ejerlavets udskiftningslandskab ret velbevaret. Der er bevaret såvel udskiftningshegn som overdrev, eng- og skovarealer. Ejerlavet gennemskæres af jernbanen, som i nogen grad udgør en visuel og fysisk barriere.

Bytomten er også ret velbevaret, særligt er toftestruktur og stendiger bevarede, ligesom en del bygninger er meget velbevarede. Dog er der også nedrevet mange længer, i nogen grad til gene for oplevelsen af bystrukturen. Der er kommet en del huse til, særligt i stationsbyen mod Flemløse, men også som udfyldning mellem gårdene.

Sårbarhed

Landskabet er især sårbart overfor fjernelse af hegn og etablering af nåletræsplantager.

Bymiljøet er i høj grad sårbart overfor nedrivning af funktionstømte længer på gårdene, ligesom der allerede nu sker en del oppudsning af bygninger.

Digerne langsvejen kan også være truet af forfald eller nedrivning. Endelig kan den meget velbevarede toftestruktur sløres ved udstykning af grunde inde i byen.

Anbefalinger

Voldtofte bys karakter bør fastholde og evt. forbedres med hensyn til struktur, bygningskvaliteter, byafgrænsning og det omgivende landskab, som løber helt ind i og igennem byen. Strukturforbedringer kan især ske ved at genetablere nedrevne længer.

Der bør udarbejdes en bevarende lokalplan for ejerlavet med bestemmelser for landsbyen og om muligt også for omgivelserne. Planen bør indeholde bestemmelser og vejledninger om pleje af landskaber og kulturmiljøer, bygningsrenovering, samt indeholde angivelse af områder og landskabsstrøg, hvor byggeri, større tilplantninger og anlæg er uønsket. Lokalplanen bør sikre, at bystrukturen, herunder gamle vejforløb, og kulturmiljøerne bevares. Den bør også indeholde vejledning om beplantning og pleje af byernes grønne strukturer, herunder haver m.m.

Højspændingsledninger præger landskabet vest og syd for byen. Det anbefales at kabellægge tracéet ved lejlighed, da ledninger og især de meget teknisk udformede master skæmmer landskabet.

Det anbefales at udarbejde en politik for placering og sanering af vindmøller i dette meget værdifulde landskab.

Bågø

Området omfatter hele Bågø, sammenfaldende med Bågø ejerlav.

Tema: Landsbyer

Tid: Middelalder-1900

Afgrænsning: Områdeafgrænsningen følger kysten.

Hovedtræk

Bågø er en lille ø i Lillebælt, som man ankommer til med færgen fra Assens by. Den ligger ca. 4 km nord-vest for Assens. Ankomsten sker via en lille havn med færgeleje, lystbådehavn og enkelte huse. Eneste markante bebyggelse ved ankomsten er det blot 8 meter høje Bogø Fyr.

Bågø har en karakteristisk, næsten firkantet form. Den centrale del af øen optages af et stort, delvist drænet moseområde, mens der midt på nordkysten er et nor. Særligt i Vestermosen opleves det særegne at landskabet hæver sig let hele vejen rundt, så man virkelig oplever at man befinder sig i en lavning.

Landsbyen ligger midt på øen mellem noret og mosen. Byen har en fint bevaret, reguleret fortebystruktur med flere bevaringsværdige bygninger. Den

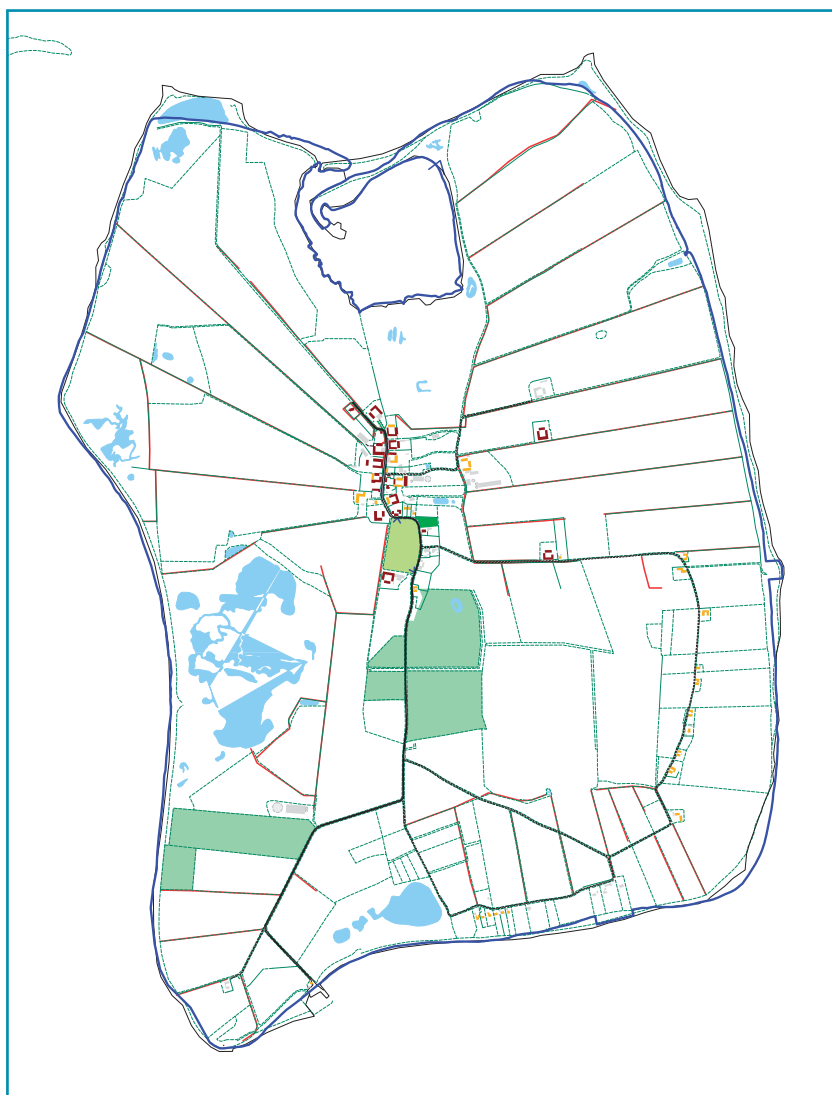
Målsætning

Bågø skal være kendt for sin særlige stemning og udvikles som turistmål, herunder endags- og naturturisme. Samtidig er det vigtigt at fastholde øens som levende miljø for beboerne. Både ejerlavet og byen rummer enestående velbevarede kulturmiljøer, ligesom der er meget attraktive naturværdier på øen. Byrådet vil arbejde for at udvikle disse værdier.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Udarbejdelse af en bevarende lokalplan for hele Bågø. Lokalplanen skal sikre bevarelse af de væsentlige landskabelige, kulturhistoriske og bygningskulturelle værdier.
- Støtte til udvikling af overnatningsmuligheder og lignende turistrelaterede erhverv, eksempelvis ved at udnytte funktionstømte landbrugsbygninger.
- Sikring af de landskabelige kvaliteter ved yderligere udbygning af havnen.
- En Landskabs- og tilgængelighedsplan skal sikre adgang til landskaber og naturværdier.
- Kommunen er allerede involveret i udarbejdelsen af et større naturgenopretningsprojekt på Bågø.
- Markedsføring af Bågøs særlige kvaliteter.

Bågø ejerlav
1:25.000

lille kirke ligger i den nordlige ende af øen. Herudover findes fem udflyttergårde, af hvilke de fire er samlet øst for byen, en husmandskoloni mod sydøst, og endelig ved sydkysten en lille bebyggelse med fiskerhuse fra slutningen af 1800-tallet og nyere sommerhuse.

Bærende bevaringsværdier

Særlige bærende strukturer – som også kan genfindes på kort fra 1800-tallet – er:

- stjerne- og blokudskiftningens sten- og jorddiger på dyrkningsjorden
- de mange hegn
- ejerlavets veje
- udflyttede gårde og husmandshuse, som har bevaret den beliggenhed, der er bestemt af udskiftningsmønstret
- byens veje og tofter, som er bevarede træk fra før udskiftningen, samt de mange stendiger.
- kirken fra 1861
- fyrtårnet fra 1878.

Bågø Fyr. Fra taget af fyret er der udsigt over store dele af sydøen og havnen.

Naturgrundlag

Bågø er skabt af Lillebæltsgletcheren under sidste istid og kan karakteriseres som en moræneflade med marint forland. Nordvest for Bågø ses Egholm, som er en flakø, det vil sige en ø dannet af marine aflejringer, og som adskilles fra Bågø af en smal strømrønde.

Hovedøen er i dag stor og lav, den er ca. 11 km hele vejen rundt og ligger midt i Lillebælt. Øens højeste punkt er den 8 meter høje Prinsehøj, der ses syd for byen. Øens øst- og vestvendte kyster er smalle, og bl.a. på sydøstsiden er der en lav skrænt, som er under nedbrydning. Havstrømme har på østsiden bevirket, at der er dybt helt inde ved land, og kysten ud for Østergård har derfor i isvintre været anvendt som landgangssted, når det ikke har været muligt at anløbe havnen.

På nordøen ses lavbundsarealerne rundt om Noret, som havet er ved at lukke af for med sandaflejringer. På vestøen afgrænses den store Vestermose af en strandvold ud mod havet, og der er smalle strandenge ud mod havet. Jordbunden er i øens centrale og vestlige dele moræneler med en del ferskvandsdynd, og -tørv, og sydøen består især af aflejret smeltevandssand.

Landskab

Bågø er et landbrugslandskab, men store naturområder dominerer landskabsoplevelsen, idet der er store moser på den vestlige og centrale del og et nor med strandenge på den nordlige del. Landskabet er generelt åbent bortset fra en plantage på sydøen.

Øens udskiftningsstruktur ses tydeligt af de mange – primært – jorddiger og levende hegn. Et helt særligt dige kan iagttages vest for byen ved Søgård, hvor en oversvømmelse i 1872 nåede stuehusets vinduer og bl.a. betød, at nogle køer i stalden druknede. Der blev derfor bygget et dige ud mod vejen, som

vejen i det flade landskab ud til Noret passerer ind over.

På østsiden langs Klintevej findes en husmandskoloni fra omkring 1900. I dag fungerer kun enkelte som egentlige husmandsbrug, men bygningerne er beboede, selv om flere har sommerhus præg. Landskabeligt adskiller kolonien sig fra de omgivende landbrugs- og naturområder ved at bestå af lange smalle parceller med mange og tætte levende hegn, smålunde, nåletræsparceller og vejtræer.

På øen slipper man aldrig synet af vand, hvad enten det er de ferske eller brakke søer og vådområder på land eller det er det salte havvand rundt om øen.

De store eng- og moseområder syd, sydvest og sydøst for byen dominerer det åbne land uden for byen. Noret er et lavvandet brakvandsområde med forbindelse til Lillebælt, og her er der rige fourageringsmuligheder og/eller levesteder for vade-, måge- og andefugle.

Afvandingen af de store naturlige vådområder er især sket i løbet af 1900-tallet. Gammelmose er i dag helt afvandet, men det lavtliggende område med afvandingskanaler og engområder afslører, at området er en tidligere mose. Nymosen er nu skov, men den våde bund med de mange rødler og piletræer afslører at området er et tilgroet moseområde.

Den rumlige oplevelse af den flade ø er generelt åben, hvorfor der er mange gode udsigter og vide udsyn over øen og ud mod Lillebælt.

Øens rumlige visuelle forhold skabes af den afgrænsede bykerne, de åbne og ensartede landbrugsområder, der opdeles og afgrænses af diger og hegn, de store åbne næsten sammenhængende lavbundsområder mod nord, vest og syd, de tilgroede moseområder og tilplantede nåleparceller, som tilsammen giver et relativt varieret landskab, hvor landskabets skalaforhold er i middel størrelse.

Der ligger en række gårde, Østerklint, på østsiden af øen og øst for havnen, på øens sydside, ses en lille gruppe fiskerhuse. Her er beplantningsstrukturen tættere og markfladerne mindre end på resten af øen. I disse to områder opfattes landskabets skalaforhold som lille. Tilsvarende er øens havn med omgivelser i form af campingplads og fyrtårn karakteriseret ved en landskabelig set lille skala.

Bågå Havn i sammenhæng med fyret danner sit særlige delområde. Det er på havnen de besøgende får deres første indtryk af øen og herfra udgår, der afmærkede veje og stier rundt på øen. Fra fyrtårnet på øens sydvestspids får man et godt indtryk af den flade ø, med de åbne landbrugsarealer men også af de store naturområder, der er særegent for øen, og som kan give de besøgende betagende fugle-, plante- og landskabsoplevelser.

Noret udgør ligeledes et særligt landskabeligt delområde. Det lave åbne

strandengsareal og den åbne vandflade, hvor der året rundt er landskabs-, plante- og dyreoplevelser, som kan få den mest forhærdede bybo til at blive imponeret. I efterårsmånederne kan der bl.a. iagttages store flokke af fugle på træk.

Fra fyrtårnet på Sandhammeren er der en god udsigt over den sydlige del af øen og ind over havområdet til søkøbstaden Assens med dens siloer som pejlemærker på den modsatte kyst. Fra Prinsehøjen syd for bymidten er der en fin udsigt over Lillebælt.

Kulturhistorie

Bågø har været beboet gennem lange tider. Det vidner blandt andet en fredet langdysse og et fredet stenkammer på øens sydside ved Fiskerhusene om. Øen er nævnt først gang omkring 1300, og byen er sandsynligvis anlagt omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder.

Øen var fra 1200-tallet til 1916 samlet på én besidders hånd. Først var den ejet af kronen, sidenhen, fra 1584, af adelen. Antallet af huse på øen var højt allerede i 1500-tallet, hvilket sandsynligvis var en følge af mulighederne for fiskeri. I 1584 afhændede kongen øen til Hans Johansen Lindenov og i 1664 tilhørte øen Ivernæs (Wedellsborg), hvorfra den først blev afhændet til selveje i 1916. Bebyggelsen har, måske som følge deraf, frem til 1903 bevaret sin strengt regulerede form.

I 1872 blev øen oversvømmet af en stormflod. I muren på fyrtårnet er med en plade angivet, hvor langt vandet nåede op.

På Bågø lever man af landbrug, men da det ikke et erhverv i vækst, er befolkningstallet er stærkt faldende. I 1801 toppede øens befolkningstal med 289. I 1861 blev kirken opført og øen blev et selvstændigt sogn, men sognet er pr. 2007 det mindste sogn i Danmark med 32 personer (36 pr. 2008).

Byen blev udskiftet i 1786, og blev stjerneudskiftet i den nordlige del af ejerlavet og blokudskiftet i den sydlige del. 5 ud af 16 gårde blev flyttet ud på dyrkningsjorden uden for bykernen. Der blev i den forbindelse også udstykket jord til husmandskolonien i den sydøstlige del af ejerlavet.

Arkitektur og byggeskik

Hovedparten af bebyggelsen er samlet i byen midt på øen. Fire udflyttede gårde ligger på markerne øst for byen og en enkelt lige syd for, mens der i det sydøstlige hjørne findes en fin husmandskoloni. På sydkysten ligger en række fiskerhuse, i nyere tid suppleret med en række sommerhuse. Herudover findes kun fyret, kiosk og ventesal/toilethygning på havnen, samt en ret dominerende ny landbrugsbebyggelse med silo lige ved siden af øens højeste punkt, Prinsehøj.

Udsigt fra nordkysten tværs over noret mod Bågø By og kirken. Det fornemmes tydeligt, at Bågø domineres af flade landskaber.

Både landsbyen og husmandskolonien fremstår som ret helstøbte bebyggelser med fine bygningsværdier. Landsbyen har et meget reguleret præg med den brede gade eller forte bevaret som åbent areal uden beplantning eller andre privatiserende tiltag. Gårdene ligger jævnt fordelt omkring fortene, mange af dem med en portåbning gennem en af længerne. Det samlede indtryk er derfor meget homogent, selv om gårdene er opført i flere perioder og stilarter. En stor del af dem er hvidkalkede, hvilket bidrager til det homogene indtryk. Mange af gårdrummene har bevaret den oprindelige pigstensbelægning. Blandt gårdene i landsbyen bør særligt fremhæves den meget fine gård i landsbyens nordlige udkant. I byens nordlige udkant ligger også den fine kirke fra midten af 1800-tallet. Kirken er som meget andet byggeri på øen nøgternt og enkelt, men af høj kvalitet.

Mod syd, som er ankomstsiden til byen når man kommer fra havnen, mødes man dels af en hvidkalket udflyttergård, og dels af en række huse, hovedparten fra tiden omkring og lige efter 1900, før vejen slår et par sving ind på den egentlige landsbyforte.

Husmandskolonien ved Klintende i det sydøstlige hjørne af øen rummer ligeledes en række fine, enkle bygninger, hovedparten i to eller tre længer. Flere af husene er i bindingsværk, mens længer med trempelkonstruktion også går igen og er med til at give bebyggelsen et homogent præg.

De udflyttede gårde er alle bygget i 1800-tallet. En enkelt af dem fremstår stærkt fornyet, mens flere rummer fine karakteristiske bygninger. Særligt Mosegård og Østergård fremstår meget velbevarede.

Fiskerhusene er små, enkle længehuse, opført i historicistisk stil med blank mur og fine detaljer ved gesims og vinduer. Flere af dem er dog stærkt ombyggede, oppudsede osv. Ved siden af fiskerhusene er opstået en lille bebyggelse

med 4-5 sommerhuse.

Bågø fyr er i sin nuværende form opført i 1816. Bygningen er enkel og gedigen, og fremstår med sin skarptskårne hvidskurede bygningskrop som et fint vartegn for øen. Huset ligger på et hjørne af øen, Sandhammeren, som er kystsikret med betonbølgebrydere.

På havnen ligger få, ydmyge bygninger. Ventesalen med den tilbyggede toiletbygning fremstår med sin hvidskurede, enkel form som en karakteristisk og værdifuld bygning, som i sin lavmælted passer godt til havnen og øens karakter.

Bevaringstilstand

Ejerlavets og byens struktur er meget velbevaret. Mange diger, hegn og ressourceområder er bevaret, ligesom vejstruktur, byforte og tofter er bevaret i landsbyen. Mange af gårdene og også strukturelt velbevarede.

Husmandskolonien ved Klintende er også såvel strukturelt som bygningsmæssigt ganske velbevaret, særligt bemærkes det at der kun er ganske få nyere tilbygninger. Gårde, huse, diger og hegn er generelt i god stand.

Af nyere elementer er den udvidede havn, som dog fortsat fremstår enkel og uden dominerende elementer, samt campingpladsen, hvis permanente indgreb i landskabet er stort set lig nul. Dog er det besluttet at fjerne den fine havnebygning og erstatte den af nyt, mere tidssvarende byggeri.

Sårbarhed

Bågø er sårbar over for også mindre beplantninger i de særligt følsomme områder, Noret, Vestermose, gammelmose og Ferskesø, hvor de kan sløre indtrykket af de karakteristiske store vidder. Det kan være læhegn, mindre kovbeplantninger eller blot tilfældige træbevoksninger.

Bågø Bygade fremstår som et unikt velbevaret landsbymiljø, hvor gadens karakter af forte eller fælles plads stadig er tydelig, ligesom de enkelte gårdtofter er klart markeret.

De karaktergivende landskabslementer i form af bebyggelse, veje, diger og levende hegn skaber tilsammen en tydelig struktur i landskabet, der vil være sårbar over for ændringer. Øen er generelt karakteriseret ved en lille til middel skala bestående af husmandssteder og mindre gårde, hvis jorder er omkranset af diger og levende hegn, som typisk vil være sårbar over for nyanlæg, der ikke harmonerer med områdets skala.

Tilsvarende gælder for øens sydvestlige spids med den lille havn, fyret og campingpladsen, som også er karakteristiske ved den lille skala. Dette område vil derfor være særlig sårbart over for byggeri og anlæg, som ved deres fremtræden i skala og materialevalg adskiller sig fra den meget harmoniske og enkle form-, farve- og materialevalg i lille skala.

Områder og lokaliteter med særlig værdifulde udsigtsmuligheder, som omfatter Noret, Vestermose, Fereskesø og Gammelose samt fyrtårn er sårbare over for ændringer, som vil sløre eller dominere de visuelle sammenhænge. Der kan være tale om først og fremmest tilgroning eller høje afgrøder som majs, energipil og nåletræsparceller, men også over for nye tekniske anlæg og byggerier, som vil kunne sløre de markante udsigter i det flade ølandskab.

Bymiljøet er især sårbart overfor nedrivning af funktionstømte landbrugsbygninger.

Anbefalinger

Bågå bys karakter bør fastholde og evt. forbedres med hensyn til bygningskvalitet, byafgrænsning og det omgivende landskab, som løber helt ind i og igennem byen. Bystrukturen kan styrkes yderligere ved at genopføre nedrevne længer.

Der bør udarbejdes en bevarende lokalplan for hele ejerlavet med bestemmelser for landsbyen og om muligt også for omgivelserne. Planen bør indeholde bestemmelser og vejledninger om pleje af landskaber og kulturmiljøer, bygningsrenovering, samt indeholde angivelse af områder og landskabsstrøg, hvor byggeri, større tilplantninger og anlæg er uønsket. Den bør sikre, at bystrukturen, herunder gamle vejforløb, og kulturmiljøerne bevares. Lokalplanen bør også indeholde vejledning om beplantning og pleje af byernes grønne strukturer, herunder haver m.m.

Store, nye staldbygninger, gylletanke og siloer placeres ofte i afstand fra stuehus og udlænger. Disse nye store bygninger bliver derved fritliggende og ødelægger ofte indtrykket af et ellers smukt landskab. Der bør derfor sikres en dialog om, hvor vidt visse områder helt bør friholdes for store og dominerende byggerier og anlæg.

Helnæs

Området omfatter Helnæs ejerlav, svarende til hele halvøen Helnæs. Udover landsbyen og ejerlavet findes elementer som fyr, fiskerleje, sommerhusområde mm.

Tema: Landsbyer

Tid: middelalder - nu

Afgrænsning: Afgrænsningen følger ejerlavsgænsen, som på hele strækningen følger kysten. Dæmningen til Helnæs er ikke med i området.

Hovedtræk

Halvøen, der i praksis på mange måder opleves som en ø, består af en krum bakkeryg med et centralt lavbundsområde, Maden, i midten. Hovedparten af bebyggelsen er samlet i Helnæs by, der har form af en langstrakt slynget vejby opbygget omkring Helnæs byvej og vejløkken Ryet/Bøgeskovvej Stævnevej. Bebyggelsen er en blanding af gårde og huse, med en større koncentration af huse mod nord. Mod øst ligger et lille fiskerleje med en gammel landingsplads, samt et nyere sommerhus område. Længst mod vest findes Helnæs Fyr. Spredt i landskabet findes en række udflyttede gårde og enestegårde, hovedsageligt koncentreret omkring de primære veje.

Helnæs rummer store naturkvaliteter, dels på nordøen hvor Helnæs Ås og Bo-bakker udgør et unikt og oplevelsesrigt område, dels i den udstrakte

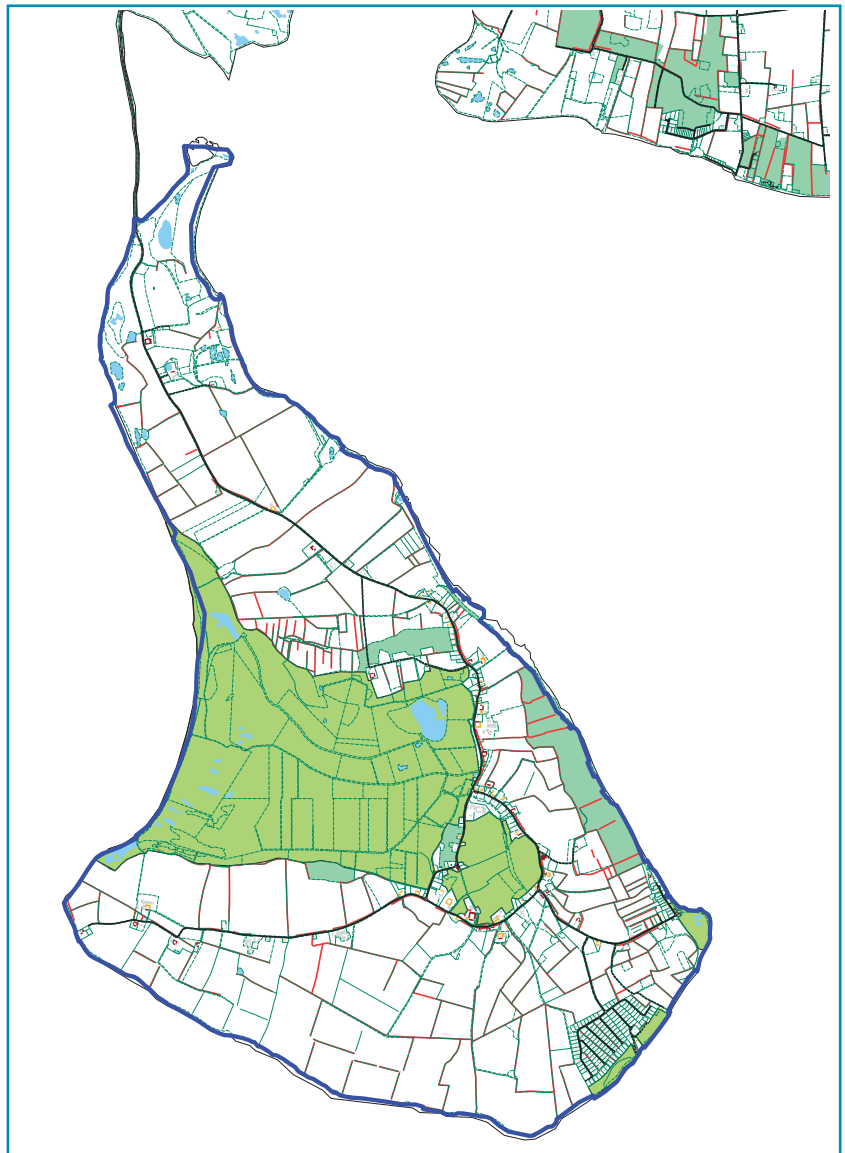
Målsætning

Helnæs skal udvikles som et attraktivt bosætningsområde og turistdestination, som kan bære en egen dagligvareforsyning. Halvøen rummer unikke landskabelige og kulturhistoriske værdier, og en mangesidig og oplevelsesrig bygningskultur. Byrådet vil sammen med borgerne udvikle området på grundlag af disse værdier.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En helhedsplan der redegør for mulighederne for at udvikle turisme og bosætning uden at spolere områdets bevaringsværdier. Det skal analyseres, om det er realistisk at nå et volumen der kan sikre en dagligvareforsyning på øen. Planen skal udarbejdes i et tæt samarbejde med lokale beboere.
- En bevarende lokalplan, som sikrer bygninger, by- og landskabsmiljøer. Planen kan suppleres med en vejledning i bygningsbevaring og landskabspleje
- En tilgængelighedsplan for hvordan der kan etableres stiadgange i de dele af halvøen som ikke er omfattet af stisystemer i dag.

Billedtekst
150.000

*Helnæs fyr og den markante kyst-
klint.*

Helnæs Made. Det øvrige landskab er landbrugsjord, hvor udskiftningstidens hegn stadig er det dominerende landskabsselement.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Det velbevarede udskiftningslandskab med hegn og diger
- Maden med tilhørende skelstruktur
- Toftestruktur og den overordnede bebyggelsesstruktur i Helnæs By
- En lang række bevaringsværdige bygninger i og udenfor byen
- Særlige elementer som mølle, skole, missionshus, andelsmejeri, frysehus, transformerstation, præstebolig, kro, købmand og toldsteder.

Naturgrundlag

Helnæs er en halvø i Helnæsbugten, og en del af Det Sydfynske Øhav, som betegner det lavvandede farvand syd for Fyn, der ligger beskyttet mod store åbne havområder.

Helnæs er en del af det sydfynske istidslandskab, som er karakteriseret af is-randsbakker, grusbakker samt marint forland. Kysterne rundt om halvøen er flere steder stejle.

Helnæs Ås på nordspidsen af halvøen blev dannet under sidste istid, hvor vandstrømme under isen dannede en tunnel, der blev fyldt med smeltevands-sand eller grus.

Landsbymiljøet opleves stærket i den sydlige del af byen

Maden på Helnæs er marint forland dannet efter istiden, og består af et fladt kystlandskab mellem moræneformationer og havet. Maden er et resultat af en vekselvirkning mellem havstigning og landhævning over en lang periode.

Jordbunden består af moræneler og saltvandssand.

Helnæs By ligger centralt på halvøen lige øst for maden, hvorved der har været let adgang til såvel marker som enge og kort afstand til skoven vest for byen. Indtil 1700-tallet har man kunne sejle til byen gennem maden.

Landskab

Helnæs forbindes til Fyn via en lang og snoet vejdæmning mellem Helnæs Bugt og Lillebælt, som i dag er øens primære livsnerve til omverdenen.

Store dele af halvøen består af et bakkedrag, der snor sig i en bue uden om Maden – den lave flade tidligere bugt midt på Helnæs. Mange af næssets bakker er så kuperede, at de ligger udyrket hen.

Helnæs er overvejende et kuperet landbrugslandskab med de blokudskiftede regelmæssige middelstore men også små agerfelter, der ligger nord, syd og øst for Maden. På østsiden af halvøen ses mindre områder af skov. På hele næsset ses udskiftningsstrukturen tydeligt, markeret af mange sten- og jorrdiger og af levende hegn. Digerne er ofte også bevoksede med levende hegn. De mange hegn og træækker langs vejene på Helnæs består af typisk tjørn, men også af seljerøn, syren, ask, hylde mv.

Maden er nu et stort inddæmet engområde med kvægafgræssede strandeng- og overdrevsområder, som rummer store plante- og dyrelivsmæssige interesser. Her yngler bl.a. mange ande- og vadefugle og gror flere orkidéarter. Også i ejerlavets nordligste del ses et lavbundsareal med moseområder.

Fem stendysser ses markant i det åbne landbrugslandskab på bakkerne syd for Maden. Stendysserne vidner sammen med tre gravhøje inde i skoven nord for Maden om at der har levet mennesker på Helnæs i umindelige tider.

Karakteristisk ses den langstrakte Helnæs By, der stadig er orienteret efter den tidligere bugt. Byens særlige langstrakte og buede form giver plads til agerdyrkning i midten mellem de tre vejes slyngede forløb, og det gør også samtidig, at byen virker meget åben og frodig. Byen er kendetegnet ved mange velbevarede stendiger og af markante og karakteristiske løvtræer og levende hegn. Mange tofter er bevarede i bykernen, så der mellem gårdene er plads til haver med frugttræer og pryd- og nyttearealer.

Klinteskov er en kratagtig løvskov på østsiden af halvøen. Her har der været drevet stævningsskov, hvor foryngelsen sker ved at træerne saves over ca. 20 cm over jorden, så træet kan skyde op igen.

Bo Bakker på nordspidsen af halvøen danner visuelt og rumligt en storslået indgang til Helnæs. De store flader og landskabsrum bestående af overdrevsbakkerne og det åbne agerlandskab og de omgivende havområder danner et værdifuldt storskalalandskab.

Storskalaforhold og meget værdifulde landskabsoplevelser er der også tale om i det lave ensartede engområde med Maderne, som rumligt afgrænses af skrænterne rundt om den tidligere bugt

Landbrugslandet på Helgenæs nord og syd for Maderne er højtliggende. Området omfatter hovedparten af Helnæs og kan karakteriseres som ensartet, middel til stor i landskabs-skalaforhold og med en klar opfattet struktur bestående af de blokudskiftede jorder. Landskabet varierer her mellem at være åbent, transparent og lukket alt efter hvor mange og tætte hegn, der er i området. På sydsiden af halvøen ses tydeligt større markfelter omkranset af frodige levende hegn og af diger.

På østsiden er landskabslementerne af mere varierede størrelse og orientering og ligger spredt mellem hinanden, idet det bakkede til bølgede landskab her består af skovområder (nord og øst for byen) og af husmandskoloniområder (nord byen og den sydøstligste del af Helnæs). Det danner en svagere struktur, men til gengæld skaber det et varieret og oplevelsesrigt landskab med stedvis åbne områder med vidt udsyn og stedvis lukkede områder.

Længst mod sydøst ses et mindre sommerhusområde, Helnæs Strand, som visuelt adskiller sig fra de omgivende åbne landbrugsområder i middel skala mod vest. Men idet skalaforholdene i det østligste Helnæs ændrer sig til mindre markfelter i husmandskoloniområdet, har det været muligt her at tilpasse sommerhusområdet landskabet, og også fordi det arealmæssigt har et relativ ringe omfang og afgrænses af levende hegn.

Lindehoved udgør landskabeligt sit eget lille enkle miljø, som vil være målet for mange udflugter på Helnæs. Lindehovedområdet ligger højt og åbent i landskabet som den sidste del af halvøen mod vest. Bebyggelsesmæssigt består området af fyrtårnet, fyrmesterbolig, og mindre bygninger med forbindelse til fyret. Det er muligt at gå ned langs den lave klintkyst her og herfra nyde den vide udsigt over Lillebælt. Fra p-pladsen ved fyret er der udsigt over den lavtliggende Maden, over syd- og vestøen samt ikke mindst de mange velbevarede stendysser, der ligger midt på dyrkningsjorden, nord og nordøst for fyret.

Et andet oplevelsesrigt delområde er området med Helnæs tidligere landingssted og toldsted nord for Helnæs Strand – på østspidsen af Helnæs. Her er i dag et fritidsområde, idet mange af de tidligere fiskerhuse nu er indrettede og anvendes til sommerhuse, og der er også opført enkelte nye egentlige

Landskabet omkring Helnæs Ås er unikt og særpræget

sommerhuse. Husene er nærmest placeret i to etager, idet den tidligere stenalderhavskrænt får 2. række til at ligge lidt hævet over 1. række. Mod nord afgrænses området af et skovområde, Klinteskov. I området er der gode muligheder for at gå ture langs kysten og i skoven og for at bade eller sejle i det lavvandede område.

Halvøen rummer landskabeligt store oplevelsesværdier og vide udsigter, idet terrænet giver grobund for varieret arealanvendelse og store visuelle oplevelsesmuligheder. Her er ikke mindst ankomsten til kulturmiljøet værd at fremhæve. Fra den lange nord-syd gående snoede dæmning, der fører til Helnæs fra Agernæs, er der en storslået udsigt over den markante halvø og Helnæs Bugt.

Det første man møder på halvøen er de høje overdrevsbakker, Helnæs Ås, der udgør halvøens nordspids, og som er offentligt tilgængelige. Her er det muligt at bestige den 29 meter høje Galgebakke i Bo Bakker vest for Halen, hvor der igen er en storslået udsigt over nordøen, Helnæs Bugt, Lillebælt og sydfyn.

Midt på Helnæs ses Helnæs Mølle fra 1843 markant beliggende i byens nordende. Bygninger i dag anvendes til naturskole. Møllen ligger højt i landskabet i et åbent landskab og herfra er der en vid udsigt.

Kulturhistorie

Helnæs hørte allerede i 1200-tallet under kronen. Byen er anlagt omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder. Fra vikingetiden er bl.a.

fundet en række runesten, på Helnæs.

I stenalderen var Helnæs Made en lavvandet vig med flere holme. Indtil midten af 1700-tallet har man kunnet sejle ind til Helnæs By, men vigen blev omdannet til en lukket strandsø da havstrømmene aflejrede sten og grus i volde. I 1783 blev det besluttet at indvinde Maden til dyrkning, hvorefter der blev bygget en sluse og foretaget en inddæmning. I 1806 var indvundet ca. 300 tdr. land til græsning.

I 1500- og 1600-tallet hørte halvøen under kronlenet Hagenskov, og forblev også under dette, da det blev adelig besiddelse i 1667. I 1688 var kun 51 % af havløen opdyrket og omkring dette tidspunkt var betydelige områder dækket af skov, og de mange fiskerhuse tyder på at dyrkningsbetingelserne ikke har været særlig givtige.

Helnæs var fæstegods under Hagenskov helt frem til 1903. Udskiftningen fandt sted i 1769, og her blev 7 gårde flyttet ud på dyrkningsjorden, dvs. uden for landsbykernen, ved en blokudskiftning. Blokudskiftningsmønsteret kan stadig tydeligt erkendes som mange mindre og små uregelmæssige blokke.

Da bønderne blev selvejere skete der en udvikling, hvor antallet af gårde steg. Her fik den enkelte gård sine jorder samlet under ét hegn, evt. med en under-inddeling i forskellige marker. Dermed blev jorderne inden for ejerlavsgrensen omfordelt og markeret. Ofte skete denne markering med nye hegn, som næsten alle var sten- og jorddiger.

De mange sten- og jorddiger der ses i landskabet og i byen på Helgenæs er ældre tiders hegn. De er ikke nødvendigvis kun fra udskiftningstiden, men ofte endnu ældre – ofte helt tilbage til middelalderen. Tidligere var det nødvendigt at hegne områder for at holde græssende kreaturer ude. Der var derfor hegn om agerjord i byens vange og omkring høenge og visse skove,

Helnæs Made. Den tørlagte stenalderfjord udgør i dag et slettelandskab, hvor den gamle kyst rejser sig som markante bakker.

og i byerne var haver og tofter indhegnede. Men diger og hegn kunne også markere grænser, herunder ejerforhold, skattemæssig status, administrative tilhørsforhold o. lign. Endelig kunne diger også være rejst for at hindre sandflugt. Sandflugtsdiger findes bl.a. på Helnæs.

Helnæs By er placeret i tilknytning til den inddæmmede bugt. Byen er en adelby, som er en landsbystype, der i modsætning til torpelandbyer ikke er anlagt ved udflytning. Helnæs blev først kirkeby og selvstændigt sogn i 1618, og i den nordlige ende ses kirken.

På Helnæs ses sporene fra andelstiden i større omfang end mange andre landsbyer, idet der mod vest er opstået en lille bebyggelse/andelsby ved siden af den oprindelige landsby, med sin helt egen karakter. Her findes både andelsmejeri, frysehus, missionshus og en række huse.

På sydsiden af halvøen er 3 delvis ødelagte skanser fra svenskekrigenes tid.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen på Helnæs omfatter dels gårde og huse i den langstrakte landsby, dels en række eneste- og udflyttergårde, en bebyggelse ved fiskerlejet og toldstedet, et sommerhusområde og endelig Helnæs Fyr.

Landsbyen har form af en slynget vejby, der strækker sig helt fra møllen i nord til kroen i syd. Den sydlige del af byen er opbygget omkring en stor vejløkke med marker i midten. Samlet opleves bebyggelsen derfor som en meget åben struktur med mange landskabskig, og kun få steder opleves bebyggelsen mere koncentreret, mest markant i området omkring kirke, købmand og præstegård, som er det tætteste man kommer på et centrum i byen. Gårde og huse er i størsteparten af byen blandet mellem hinanden. Kun i den sydlige del langs Bøgeskovvej er bebyggelsen hovedsageligt gårde. Det er også her den største koncentration af bevaringsværdige gårde findes, ligesom landsbykarakteren med toftestruktur og diger træder mest tydeligt frem her.

Byen rummer i øvrigt fine eksempler på gårdbyggeri fra 1800-tallet frem til 1960'erne. Mosegård er således et meget rent eksempel på 60'ernes og 70'ernes gårdbyggeri. Men der findes også fine bindingsværksgårde og klassicistiske og historicistiske gårde i byen.

I den vestlige del af byen på Ryet findes en koncentration af typiske andels-tidselementer. Mest markant nok andelsmejeriet med den store hvide gavltrekant, men også et velbevaret frysehus og missionshus, samt en række boliger fra samme periode bidrager til at der her findes et særligt miljø.

Den nordlige del af byen er bebyggelsesmæssigt ret blandet. Møllehuset står som et markant og særpræget vartegn ved indkørslen til byen, hvorefter

følger en række huse af blandet karakter, iblandet flere gårde hvoraf flere er velbevarede. Her findes også byens skole, som omfatter en række bygninger fra midten af 1800-tallet frem til midten af 1900-tallet i et sammensat men fortællerigt skolemiljø.

Langs Helnæs Byvej nord for byen og Lindhovedvej vest for byen ligger en række udflyttergårde samt den fredede enestegård Bogård længst mod nord. Blandt udflyttergårdene bemærkes de to stilmæssigt næsten ens gårde Aserhøjgård og Lindhøjgård fra 1858 og 1859 med deres karakteristiske klassicistiske stuehus. På nordsiden af Maden ligger et par husmandssteder og gården Holmegård på Hegningen, alle velbevarede, stråttækte bindingsværksbygninger.

På næssets østlige pynt findes et lille fiskerleje og landingsplads med toldsted. Bebyggelsen er en blanding af ældre huse og nyere sommerhuse. Enkelte af de ældre huse har bevaret karakteren, men de fleste fremstår ret forbyggede med store vinduespartier mod vandet. Mest karakteristisk i dette miljø er de små grejskure som ligger ned mod stejlepladsen.

Længst mod vest ligger det fine og fredede fyr med tilhørende fyrmesterbolig som et lille miljø for sig.

Sommerhuseområdet ved Helnæs Strand er et nydeligt, traditionelt og velreguleret område med typiske sommerhuse af middel størrelse. Den væsentligste kvalitet er en grønning ned mod vandet. To ældre fiskerhuse er bevaret i området og medvirker til at give karakter.

Bevaringstilstand

Størstedelen af byens gårde er stadig bevarede inde i byen og de, der er flyttet ud, er tilsyneladende erstattet af husmandssteder. Mod nord ses et mindre omfang af nybyggeri, men det har ikke ændret byens karakter, som en løst opbygget slynget vejby. Toftestrukturen, dvs. det friareal som gårdene inde i byen er omgivet af, er i vidt omfang bevaret. Også vejstrukturen er bevaret. På dyrkningsjorden er udskiftningshegn og -diger i stort omfang bevarede. Byens udvikling med andelstidsområdet supplerer fint den ældre landsbyhistorie, og fremstår stadig ret klar. Elementer som mølle, andelsmejeri, skole/højskole, præstegård, frysehus, transformerstation og kro inde i byen, og toldsteder og fyr i ejerlavet bidrager til en god fortælleverdi i området.

Sårbarhed

Helnæs er sårbar over for skovrejsning, men også mindre beplantninger i det åbne bakkede landskab, hvor de kan sløre indtrykket af de karakteristiske store vidder. Det kan være læhegn, mindre skovbeplantninger eller blot tilfældige træbevoksninger.

Store, nye staldbygninger, gylletanke og siloer placeres ofte i afstand fra

stuehus og udlænger. Disse nye store bygninger bliver derved fritliggende og ødelægger ofte indtrykket af et ellers smukt landskab. Der bør derfor sikres en dialog om, hvor vidt visse områder helt bør friholdes for store og dominerende byggerier og anlæg.

Helnæs Ås med Bo Bakker blev fredet inden udnyttelsen af dens sand og grus for alvor tog fat. Alligevel er den sårbar over for manglende afgræsning, som er en forudsætning for det artsrige plante- og dyreliv og for landskabsoplevelsen.

Maden er ligeledes sårbar over for manglende pleje i form af afgræsning eller høslet. I modsat fald vil det åbne, storslåede landskab med den lave og varierede vegetation og den vide udsigt ændre sig til et landskab med høje urter, buske og træer, hvor der kun er udsigtsmuligheder fra kysten og fra det højtliggende landskab nord og syd oven for den tidligere bugt.

Området omkring Lindehoved Fyr er et 21 ha stort naturfredet landbrugsområde. Selve fyrbebyggelsen er bygningsfredet. Alligevel sikrer beskyttelserne ikke mod f.eks. høje landbrugsafgrøder, som majs, nåletræer og energipil, som vil kunne hindre den frie og smukke udsigt over Maden og den sydlige del af halvøen.

Bebyggelsen er især sårbar overfor nedrivning af funktionstømte bygninger samt almindeligt forfald eller mislighold.

Anbefalinger

Helnæs bys karakter bør fastholde og evt. forbedres med hensyn til struktur, bygningskvaliteter, byafgræsning og det omgivende landskab, som løber helt ind i byen. Strukturforbedringer kan omfatte genopførelse af nedrevne længer.

Der bør udarbejdes en bevarende lokalplan for ejerlavet med bestemmelser for landsbyen og om muligt også for omgivelserne. Planen bør indeholde bestemmelser og vejledninger om pleje af landskaber og kulturmiljøer, bygningsrenovering, samt indeholde angivelse af områder og landskabsstrøg, hvor byggeri, større tilplantninger og anlæg er uønsket. Planen bør sikre at bystrukturen, herunder gamle vejforløb og kulturmiljøerne, bevares. Den bør også indeholde vejledning om beplantning og pleje af byernes grønne strukturer, herunder haver m.m.

Ålsbo

Området omfatter Ålsbo landsbykerne.

Tema: Landsbyen frem til udskiftningen, samt landbrugsbyggeri omkring år 1900.

Tid: Middelalder-1800, 1870-1910

Afgrænsning: Området afgrænses, så den del af ejerlavet der omfatter landsbykernen og de arealer der anvendes i umiddelbar tilknytning til gårdene – haver og tilsvarende – omfattes. Afgrænsningen følger matrikelskel. Hvor det ikke er muligt følges synlige afgrænsninger som hegn eller veje.

Hovedtræk

Ålsbo er en velbevaret adelby, hvor stort set alle gårde er bevaret i landsbykernen. Byen har form som en slynget vejby, opbygget omkring den kraftigt slyngede Ålsbovej, som i den nordlige ende forgrener sig i to. Byen rummer 11 gårde, som alle ligger på deres oprindelige tofter. Gårdene ligger næsten alle mere eller mindre tilbagetrukket fra vejen. Kun en enkelt ligger tæt ud til gaden.

Udover gårdene er der enkelte huse i byen. Husene falder i to grupper. Centralt ligger en række fortrinsvis ældre huse tæt til bygaden Nordligst i denne gruppe ligger den tidligere købmandsbutik. I den østlige del af byen findes en række nyere villaer på nordsiden af Ålsbovej. Denne gruppe udgør den eneste større strukturelle ændring af byen i forhold til omkring 1800. Bebyggelsen er forholdsvis tæt i den sydlige del, hvor seks gårde ligger ret tæt. Mod nord er bebyggelsen mere spredt, og åbne arealer når helt ind til bygaden enkelte steder.

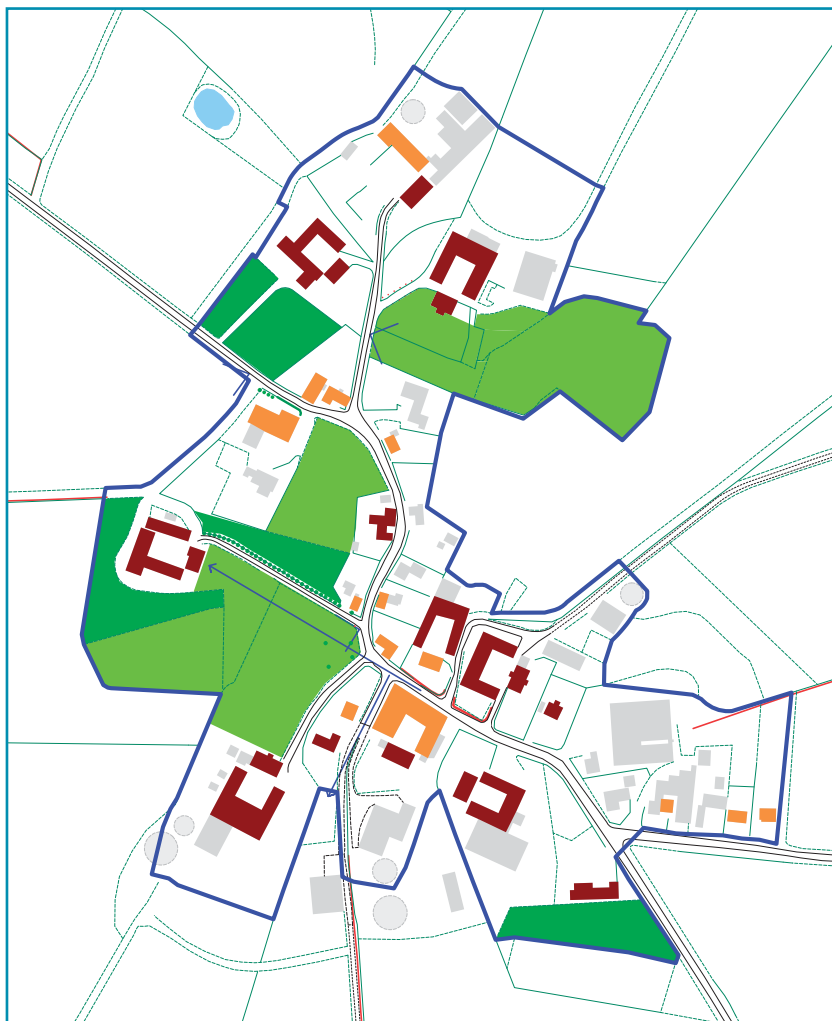
Målsætning

Ålsbo skal bevares som en mindre, uspoleret landsby, men samtidig i kraft af sin nærhed til motorvejen opleves som et aktivt og attraktivt bosætningsområde. Byen rummer en værdifuld bygnings- og bebyggelseskultur. Byrådet vil arbejde for at bevare og udvikle byen.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Udarbejdelse af en bevarende lokalplan for Ålsbo. En lokalplan skal blandt andet sikre den unikke koncentration af historicistiske stuehuse og den ret velbevarede tofte- og bebyggelsesstruktur. Samtidig skal det vurderes hvordan og hvor meget ny bebyggelse kan indpasses i landsbyen.
- Byen bør markedsføres som bosætningsområde, bla. på baggrund af den gode beliggenhed i forhold til motorvej og jernbane.

Ålsbo
1:5.000

*Gademiljø i den centrale del af byen.
Byens sammensatte byrum med stor
variation op leves tydeligt.*

De fire store kastanier ved den nordvestlige indkørsel til byen danner en fin byport.

Bebyggelsen er især karakteriseret ved de mange stuehuse og til dels avlsbygninger opført i perioden ca 1870-1910. Det er typiske og meget fint udformede historicistiske bygninger – avlsbygningerne afspejler tidens industrialiserede byggestil. Flere stuehuse synes udført efter samme tegningssæt. Husene er i sammenligning langt mere ydmyge. Dog er der enkelte nyere villaer, som i sig selv rummer fine arkitektoniske kvaliteter.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier udgøres af de bevarede gårde, som alle ligger på de oprindelige tofter. Enkelte steder ses tofteskellene endnu som hegn eller hække, mens de oftere er afspejlet i selve matrikelgrænsen. Hertil den velbevarede vejstruktur og landskabselementer i form af gadekær, allébeplantninger og åbne områder mod bygaden. Vådområdet syd for Ålsbogård bør også bevares. Endelig er den historicistiske arkitektur i gårdbyggeriet usædvanligt detaljeret og koncentrationen usædvanlig stor.

Naturgrundlag

Ålsbo ligger i et dødislandskab. Terrænet er lettere kuperet, og jordbunden er sand og grus. Området er dog ikke så kuperet som det ses mange andre steder i dødisterrænet, og landsbyens ejerlav rummer en variation af områder med sand og grus, ler og ferskvandsaflejringer.

Landskab

Landskabet omkring byen er kuperet, og byen ligger forholdsvis lavt i terrænet – særligt mod syd og øst hæver terrænet sig udenfor byen. Det omgivende landskab er forholdsvis åbent, og byens stjerneudstykning afspejles hovedsageligt i markskel, mens kun enkelte hegn er bevaret. Mod vest domineres udsigten af højspændingsledninger og et par vindmøller.

Selve byen ligger i ret jævnt terræn. Et lavbundsområde løber delvis gennem byen mellem den nordlige og sydlige del. Mod øst har det karakter af egentligt vådområde, mens den vestlige del er drænet.

Ved den vestlige indkørsel skærmes bebyggelsen nord for vejen af en skovplantning, mens der fra øst er frit udsyn til byen. De væsentligste landskabelige elementer i bybilledet er dels de åbne områder der når ind til bygaden mellem Vestergård og Hegnsgård, øst for Gammelgård samt syd for Ålsbo-gård.

Herudover er der enkelte markante træerækker. Ved den vestlige indkørsel står fire træer syd for vejen og udgør en form for byport. Den lange indkørsel til Vestergård markeres af en række flotte piletræer på nordsiden. Endelig står fire markante solitærtræer tæt på bygaden mellem Vestergård og Hegnsgård. Indkørslen til Ålsbogård kantes af granitsteler som et markant element. Et par steder markeres indkørslen til gårdene med en sten med gårdnavnet. I den nordlige del ligger et lille reguleret gadekær med støbte kanter.

Kulturhistorie

Ålsbo er en adelby, anlagt ved overgangen mellem vikingetid og middelalder. Gårdene i byen har i løbet af middelalderen og frem hørt under skiftende ejere, spændende fra Skt Knuds kloster til Hindsgavl Len og den nærliggende hovedgård Søndergårde.

Byen blev udskiftet i 1794 ved en stjerneudskiftning, men ingen gårde flyttedes ud. Derimod synes enkelte gårde at være forsvundet fra byen i starten af 1800-tallet. Blandt andet var Møllegård en såkaldt tvillingegårde – to gårde der delte en fælles længe. Den ene halvdel er formodentlig forsvundet i forbindelse med udparcelleringen af Gilderbo Mølle. Desuden er en gård øst for Kildegård forsvundet. Ved udskiftningen er der tilsyneladende sket en egalisering af gårdene – dvs at de enkelte gårdes jorde blev gjort jævnstore.

Efter udskiftningen koncentreredes ejerskabet, så alle gårde på nær én hørte under Erholm-Søndergårde. Frem mod 1900 blev gårdene solgt fra til selveje.

Frem mod år 1900 har byen tilsyneladende været præget af velstand. I hvert fald er der i denne periode opført en række prangende stuehuse med imponerende detaljeringsgrad. Længerne er i nogle tilfælde også nyopført, men mange gange er de blot pyntet op med nye facader udadtil – mens de ind mod gården ofte endnu er de originale bindingsværkslænger.

Efter 1900 er der kun kommet enkelte huse til. I den centrale del af byen er ældre huse i enkelte tilfælde erstattet med nye, mens 3-4 villaer er kommet til mod øst, nord for Ålsbovej ved indkørslen til byen.

Arkitektur og byggeskik

Byrummet præges af den slyngede Ålsbovej. I den sydøstlige og centrale del forekommer bebyggelsen forholdsvis tæt, idet huse og en enkelt gård ligger tæt mod gaden, mens gårdene i øvrigt ligger mere eller mindre tilbage-trukket. Centralt i byen, hvor terrænet nord for gaden er lidt højere afgrænses vejen mod nord af stensætninger mod Ålsbolund og Kildegård.

Mod nord er byrummet mere åbent med værdifulde kik mod landskabet. Arkitekturen i byen præges især af en række markante stuehuse i historici-stisk og romantisk stil, alle opført i perioden ca. 1870-1910. Flere af husene deler detaljer i en grad, så man må tro at de er opførte efter en fælles tegning – eller i hvert fald af den samme bygmester. Særligt er gavlene på disse stuehuse markante. Især er stuehuset på den sydøstligste gård velbevaret. Længerne er i mange tilfælde ældre bindingsværkslænger, som har fået en ansigtsløftning i samme periode som stuehusene er opført. Enkelte steder er længerne dog også nyopført. Derimod er der kun enkelte nyere maskinhaller og lignende, og de ligger i alle tilfælde bag bebyggelsen, så de stort set ikke ses fra vejen.

Længst mod sydvest på Ålsbo Bankevej ligger et fint klassicistisk, stråttækt hus, som angiveligt har været smedie. Arkitekturen forekommer dog væsentligt mere forfinet end man ville forvente i en smedie.

I den centrale del ligger en række enkle længhuse af ret forskelligartet karakter. Enkelte er bindingsværkshuse med stråtag, mens andre er nyere fuldmurede huse. Af disse nyere har ingen særlig arkitektonisk værdi, men deres beliggenhed afspejler den oprindelige struktur og er med til at karakterisere bygaden. Mod øst findes en række villaer fra 1900-1950, af hvilke flere har karakteristiske, detaljer, men ingen er decideret velbevarede.

I den østlige del ligger bygningerne fra en tidligere tobaksfabrik. Bygningerne er med deres skala dårligt tilpasset bymiljøet, og dominerer bybilledet i den østlige del af byen.

Bevaringstilstand

Byens overordnede struktur er meget velbevaret. De 11 gårde ligger på deres oprindelige tofter, og vejstrukturen er stort set uændret. Dog har vejene tidligere flere steder udvidet sig til pladslignende karakter. En kvalitet der ikke genfindes i dag. Også bebyggelsen med huse i den centrale del af byen hører til byens form som den så ud umiddelbart efter udskiftningen. Enkelte gårde mangler en eller flere længer, og især Gammelgård og den gård der tidligere lå foran Hegngård er i dag vanskeligt genkendelige som gårde.

Kun i den østlige del af byen er der kommet enkelte nye huse til, samt den ret dominerende tidligere tobaksfabrik.

Bygningsmæssigt er bevaringsgraden varierende, og kun enkelte bygninger fremstår meget velbevarede, mens flere af gårdene har bevaret de væsentligste træk og let vil kunne tilbageføres til et mere oprindeligt udtryk. Den gamle købmandsbutik er desværre pudset op, ligesom flere af husene.

Sårbarhed

Den velbevarede bystruktur er især sårbar overfor nedrivninger af længerne på de firlængede anlæg, men også af strukturelt betydningsfulde huse. Sekundært er strukturen sårbar overfor udstykning og opførelse af nye huse på tofterne, hvilket bør undgås.

Arkitekturen præges især af den historicistiske stil. Disse huse er især truet af oppudsning og ændring af facaderne og ufølsomme udskiftninger af tage.

Anbefalinger

Ålsbos arkitektoniske særpræg er helt unikt, og sammen med den særdeles velbevarede struktur kan det derfor anbefales at der udarbejdes en bevarende lokalplan, som sikrer de arkitektoniske og strukturelle værdier. Der bør ikke ske væsentlig yderligere udbygning i selve byen, men nedrevne gårde og længer bør kunne genopføres.

Den rigt detaljerede historicistiske byggestil er rigt repræsenteret i Ålsbo. Flere af husene synes at være bygget over variationer af det samme tegningsæt.

Dreslette

Området omfatter landsbykernen i Dreslette, herunder de store markarealer mellem bebyggelsen.

Tema: Landsbyer

Tid: Middelalder - 1950

Afgrænsning: Områdeafgrænsningen følger matrikelskel eller hegn mod markerne på ydersiden af bebyggelsen. Byen omfatter store marker inde i de to vejløkker der udgør byen, som er med indenfor områdeafgrænsningen. Hvor der ikke er bebyggelse følger afgrænsningen vejene. I det sydøstlige hjørne følger afgrænsningen Tømmergyden til matrikelskel ud for Enggård. Mod nordvest omfatter området gården Nørrelund.

Hovedtræk

Dreslette er en løst opbygget landsby med store landskabelige træk i bebyggelsen. Bygningerne ligger grupperet i to dele omkring to vejløkker. I den nordlige del ligger den markante kirke og en gruppe huse samt et par gårde, i den sydlige del ligger en større gruppe gårde samt endnu en gruppe huse. Husene er næsten alle fra tiden omkring år 1900, mens gårdene er fra en lang periode helt frem til starten af 1900-tallet. Bygningsmæssigt rummer byen flere fine eksempler på gårde fra forskellige perioder. Den særlige bebyggelsesstruktur giver samtidig byen nogle helt unikke landskabelige kvaliteter med fine udsigter mellem de forskellige dele af byen.

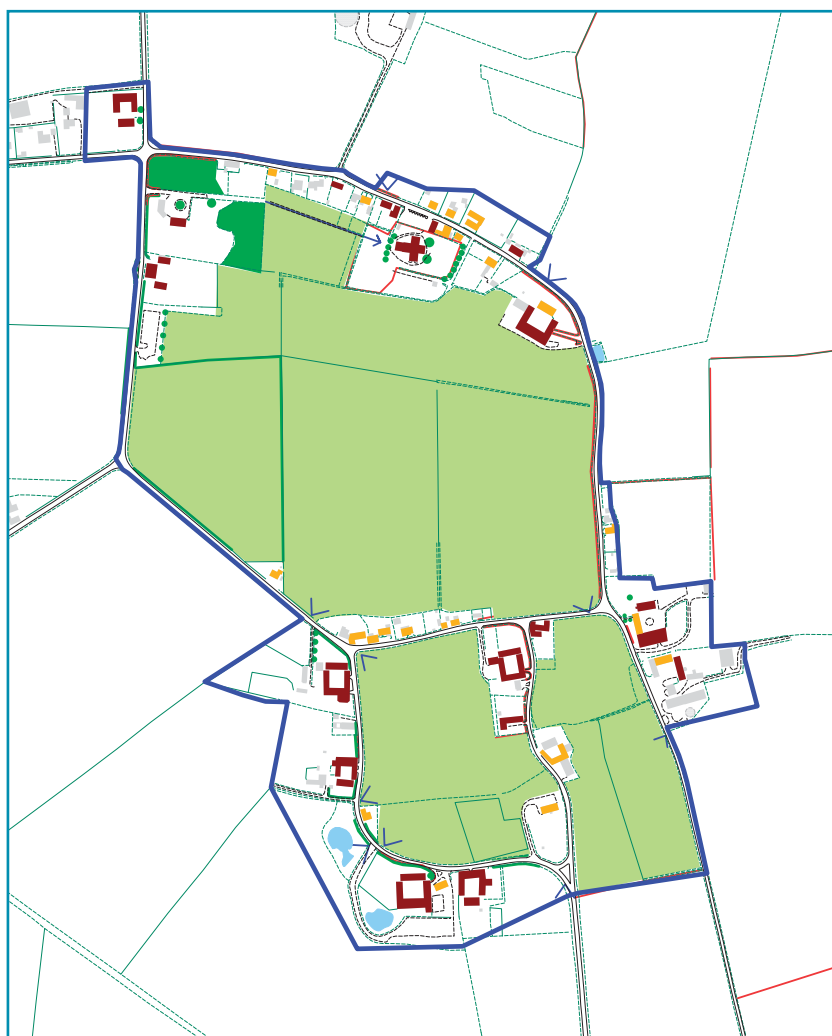
Målsætning

Dreslettes unikke bygningskultur skal sikres. Området rummer store landskabelige kvaliteter, og unikke bygningskulturelle værdier. Byrådet vil sikre værdierne, men åbne mulighed for en vis udvikling i byen.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En bevarende lokalplan, kombineret med en bygningsbevaringsvejledning, som også præsenterer de overordnede stilhistoriske træk der er væsentlige i byen
- Anvende tiloversblevne bygninger til nye formål.

Billedtekst
1:9.000

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Den velbevarede bebyggelses- og vejstruktur samt de åben landskabstræk i byen
- Flere bevaringsværdige bygninger udover de fredede ejendomme
- Tofte- og skelstrukturerer markeret af stendiger

Naturgrundlag

Dreslette ligger i Assens Morænelandskab, i et område helt domineret af moræneler. Sydvest for byen ligger et lavbundsområde med ekstramarginale aflejringer, som har udgjort byens enge.

Landskab

Den nordlige del af byen ligger på et højedrag, hvorfra terrænet skrånere jævnt ned mod den sydlige del, som til gengæld ligger i et fladt eller svagt skrånende terræn. Bebyggelsens struktur med spredt bebyggelse grupperet omkring to store vejløkker gør, at der overalt er gode udsigtsforhold – fra den nordlige del især ud over det vidtåbne landskab mod syd, og fra den sydlige

Dreslette Kirke er byens og områdets dominerende vartegn. Fra kirkegården er der samtidig udsigt ud over byen og landskabet mod syd.

del især ind over byen og tilbage mod kirken, der ligger på det højeste punkt, 46 meter over havet.

Såvel på markerne inde i vejløkkerne som udenfor byen er en del udskiftningshegn bevaret, mange af dem plantet oven på stendiger. Særligt er stendigerne langs Kirkevej både mod nord og øst markante.

Gårdtofterne markeres næsten alle steder af sirlige lave stendiger lavet af tilhuggede marksten, suppleret med en klippet hæk. Enkelte af gårdene har alléer som markering af indkørslen.

Der er stort set ingen egentlig skovbeplantning. Eneste undtagelse er præstegårdsskoven mod nordøst.

Kulturhistorie

Dreslette er en adelby, anlagt ved overgangen mellem vikingetid og middelalder. Navnet nævnes første gang i 1345. Byen blev drevet i et tæt dyrkningsfællesskab med Brydegård og Snave, som er udparceleret fra Dreslette ejerlav. Gårdene i byen var forbavsende stabilt fordelt med ca halvdelen under kronen ved Hagenskov, og halvdelen til Flenstofte/Løgismose.

Byen udskiftedes i 1789 ved en uregelmæssig blokudskiftning, men kun to

gårde er udflyttet, hvorfor bystrukturen er meget velbevaret i dag. Udviklingen i byen har gået ret trægt, hvilket givetvis er medvirkende til den begrænsede udflytning. Siden midten af 1900-tallet er der ikke opført nye huse i byen.

Byens vartegn, den særprægede kirke, var godskirke for Hagenskov gods, og det fortælles, at tårnets særlige form skyldes at godsejeren Niels Ryberg, som ejede Hagenskov fra 1767-1804, indrettede tårnet til observatorium.

Arkitektur og byggeskik

Byen har en løs struktur, hvor bebyggelsen er organiseret i to store vejløkker. Derved opstår store indre landskabsrum med fine udsigter panoramaer mod den øvrige bebyggelse. Bebyggelsen består udover kirken af en række gårde og huse. Bebyggelsen fordeler sig i to dele, i begge dele ligger husene stort set samlet, og hovedparten er fra perioden lige omkring år 1900. Særligt husrækken ved kirken har næsten "stationsbykarakter".

Byen omfatter flere meget karakteristiske og velbevarede gårde, blandt andet de fredede Mosegården og Bent Madsens gård. Der er flere sulebyggede gårde, ligesom byen kan fremvise flere stadier i udviklingen af en særlig vestfynske klassicisme, som hovedsageligt ses i Assens og til dels Middelfart kommuner. Stilmæssigt omfatter byen såvel bindingsværksgårde, klassicistiske, fuldmurede gårde og gårde fra tiden omkring år 1900. Mange i meget fin udformning og bevaringsstand.

I det nordvestlige hjørne af byen findes det fredede landsted Aldershvile med et stateligt stuehus i renæssancestil. Huset spiller fint sammen med hovedbygningen på udflyttergården Nørrelund. Ved siden af Aldershvile findes præstegården, der i sin nuværende form har en fin hovedbygning i Bedre Byggeskik fra 1924, samt en ny sidefløj.

De åbne områder midt i byen er er særkende ved Dreslette.

Arkitektonisk er byens vartegn dog den særprægede, rødkalkede Kirke, som fungerer som vartegn for store dele af nærområdet.

Bevaringstilstand

Byens struktur er ret velbevaret. Alle gårdene findes endnu, omend ikke alle er bevaret som firlængede anlæg. Også toftestrukturen fremstår ret velbevaret. Siden starten af 1900-tallet er kun enkelte huse kommet til i byen.

Sårbarhed

Byen vil være sårbar overfor ny bebyggelse, samt overfor nedrivninger af yderligere længer.

Anbefalinger

Byens overordnede struktur med de åbne landskabsområder skal bevares. Der er mange fine gårde i byen, men flere af dem udsættes for utilpassede til- og ombygninger. Der er derfor behov for en bygningsbevaringsindsats, f.eks. i form af en bevarende lokalplan, som også vil kunne bruges til at udpege eventuelle udbygningsmuligheder.

Mosegård. Den fredede gård er et af de fineste og tidlige eksempler på den "vestfynske klassicisme".

Langsted

Området omfatter landsbykernen i Langsted.

Tema: Landsbyer, landbrugsbyggeri

Tid: Middelalder-1950

Afgrænsning: Områdeafgrænsningen følger så vidt muligt de matrikler som hører til bykernen.

Hovedtræk

Landsbyen Langsted er en slynget vejby med 13 gårde og cirka lige så mange huse. Den vestlige del af byen er tættest bebygget, mens den østlige del er mere spredt, hvilket sammen med mindre træklædte arealer giver denne del af byen skovbykarakter. Byen er opbygget langs med et mindre vandløb, der følger bygaden fra vest mod øst. Centralt i byen ligger et reguleret gadekær i et lille anlæg, som også omfatter en mindesten for Langsted bystævne.

Landsbybebyggelsen er meget velbevaret, idét ingen gårde er udflyttet, og kun en enkelt af de oprindelige gårde mangler i dag. De nuværende bygninger stammer fra flere perioder fra 1700-tallet og frem til starten af 1900-tallet. Flere gårde er velbevarede.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er

- Den velbevarede vejstruktur
- Landskabslementer som Gadekæret og anlægget omkring det og det åbne, regulerede vandløb gennem byen
- Den velbevarede bygningsstruktur og flere bevaringsværdige enkeltbygninger.

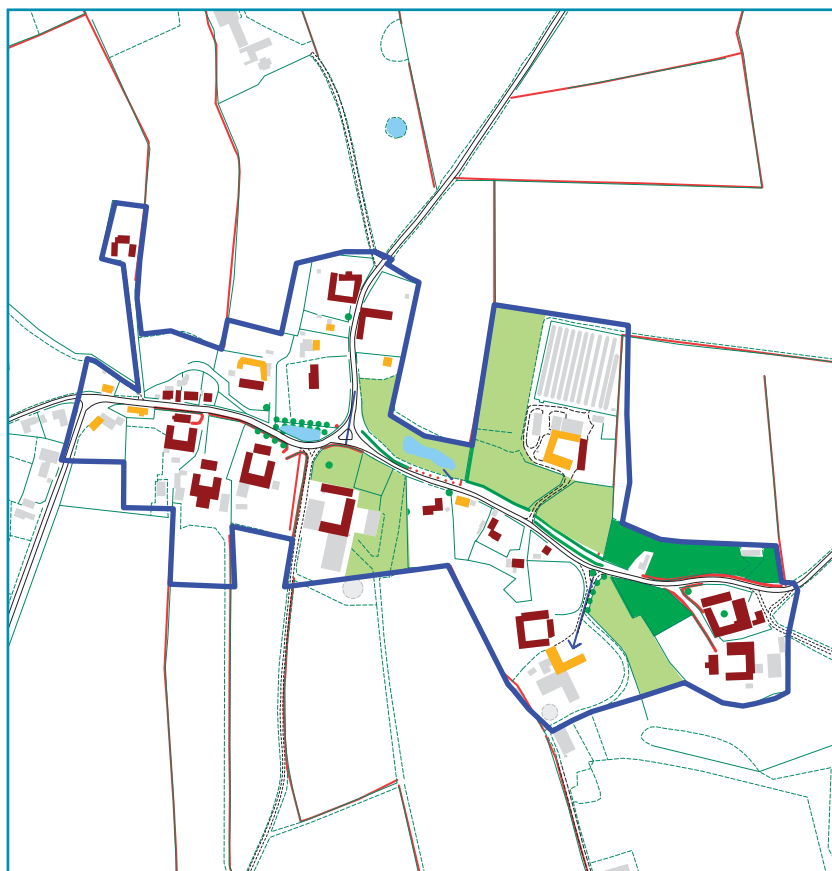
Målsætning

Langsted skal sikres et attraktivt bymiljø, som understøtter byens struktur og arkitektur. Langsted er en fint bevaret landsby såvel strukturelt som bygningskulturelt. Byrådet vil understøtte disse kvaliteter.

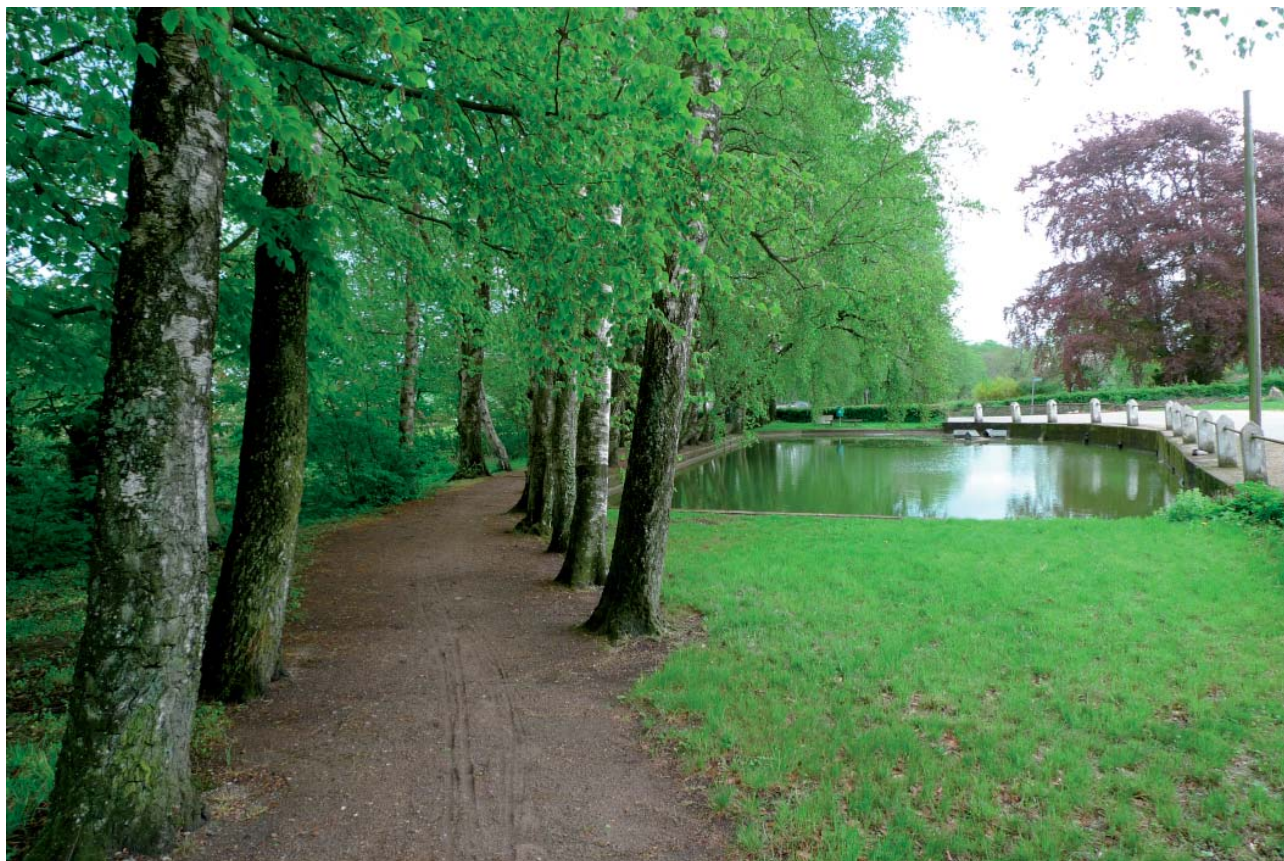
Blandt virkemidlerne kan være:

- En bevarende lokalplan, som beskriver de enkelte gårdes kvaliteter. Lokalplanen suppleres af en vejledning.
- Udbygning af stier og forbindelser til det omkringliggende landskab

Billedtekst
1:8.000

Gadekæret med det fine anlæg, der også omfatter mindestenen for Langsted Bystævne

Naturgrundlag

Langsted ligger i Verninge Ådal ved et sideløb med afvanding til Langsted Mose mod Syd. Nord og syd for byen løfter terrænet sig svagt, og her findes landsbyens marker.

Landskab

Landskabet omkring Langsted er let kuperet. Selve byen ligger lavt i terrænet langs et mindre vandløb. Syd for bygaden og vandløbbet hæver terrænet sig særligt i den centrale del, så den markante Bankegård ligger højt og domierende med stor synlighed når man ankommer ad Langstedvej fra nord. Langs vandløbet findes udover gadekæret centralt i byen flere vådområder med mindre søer, som er med til at sætte sit præg på byen.

Mens den vestlige del af byen er tæt præges den østlige del af en større åbenhed, hvor mark- eller engarealer flere steder rækker helt ind til bygaden, varieret af områder med skovplantning. Enkelte solitärtræer præger byrummet, især blodbøgen ved Bankegård. Det åbne stykke nord for bygaden mod Voldsgård afgrænses af en hegns- eller alléplantning.

Det centrale gadekær er reguleret med betonkanter og skærmes mod vejen af hvidmalede betonpiller forbundet af rødmalede rør. Rester af et tilsvarende værn ses nord for Langstedvej øst for gadekæret. Ved gadekæret findes et lille

Bybilledet præges af mange træer langs bygaden. Flere steder markeres vejen af stendiger.

Vestfynsk bindingsværk i Langsted.

anlæg med en flot birkeallé og en mindesten for Langsted Bystævne.

Vandløbet gennem byen er på hovedparten af strækningen reguleret, hovedsageligt med stensatte kanter, enkelte steder ses også støbte kanter.

Flere abildgårde er bevaret i byen. Flere steder kantes vejen af stendiger, nogle steder af støbte kanter.

Kulturhistorie

Langsted er en adelby, anlagt ved overgangen mellem vikingetid og middelalder. Navnet nævnes første gang i 1461. Byen er et eksempel på kirkens dominans i den østlige del af Assens Kommune – frem til reformationen ejedes 6 af byens gårde af Dalum Kloster. Med reformationen overtog kronen kirkegodset og var således den dominerende jordejer i byen frem mod udskiftningen.

Byen udskiftes så tidligt som 1785, men ingen gårde udflyttes. Samtidig sker overgangen til selveje også tidligt, og er stort set fuldbragt omkring 1800. Selvejet medfører samtidig en mindre vækst i antallet af gårde. En af de gårde der kommer til er gården der ligger i den nordvestlige udkant af området.

En overgang lå en vandmølle, Langsted Mølle, øst for byen, men hverken møllehus eller dam findes i dag.

Som et kuriosum kan nævnes, at digteren Ambrosius Stub boede på Holmegård i 1736-38.

Arkitektur og byggeskik

Byen domineres først og fremmest af de ofte velbevarede gårde. Husene er få og for hovedpartens vedkommende små og ydmyge. For såvel huse som

gårde gælder, at de er opført med en ret jævn fordeling over perioden ca 1700-1950. Det giver et arkitektonisk varieret bybillede, som understreges af at især gårdene i varierende grad ligger tilbagetrukket i forhold til vejen, mens husene som hovedregel ligger tættere på vejen. Ved den nordlige indkørsel til byen ligger to gårde dog helt ud til vejen og markerer på den måde fint indkørslen til byen.

Byen rummer flere velbevarede gårde. Særligt må fremhæves Langstedgård med den fine klassicistiske hovedbygning, Holmegård med en enkel, hvidkalket klassicistisk hovedbygning og historicistiske udlænger i gule sten fra omkring 1900, samt bindingsværksgården Voldsgård. Herudover er flere andre gårde i klassicistisk og historicistiske stilarter også velbevarede.

Bevaringstilstand

Byens overordnede struktur er særdeles velbevaret, både hvad angår vej- og toftestruktur. Der er kun kommet få nyere huse til i den vestlige ende af byen, og kun en enkelt gård er forsvundet og erstattet af to huse. Hovedparten af gårdene har bevaret alle længer, og kun enkelte er udvidet i nyere tid. Oprindeligt har vejen haft en udvidelse – en forte – flere steder, dels centralt hvor Langstedvej og Bregnemosevej mødes, dels længere mod øst. Oprindeligt har gadekæret tilsyneladende ligget på den nordøstlige side af vejkrydset. Det er senere flyttet til sin nuværende placering på den tidligere forteplads. En ny sø er i stedet etableret længere tilbage fra vejen mod nordøst.

Sårbarhed

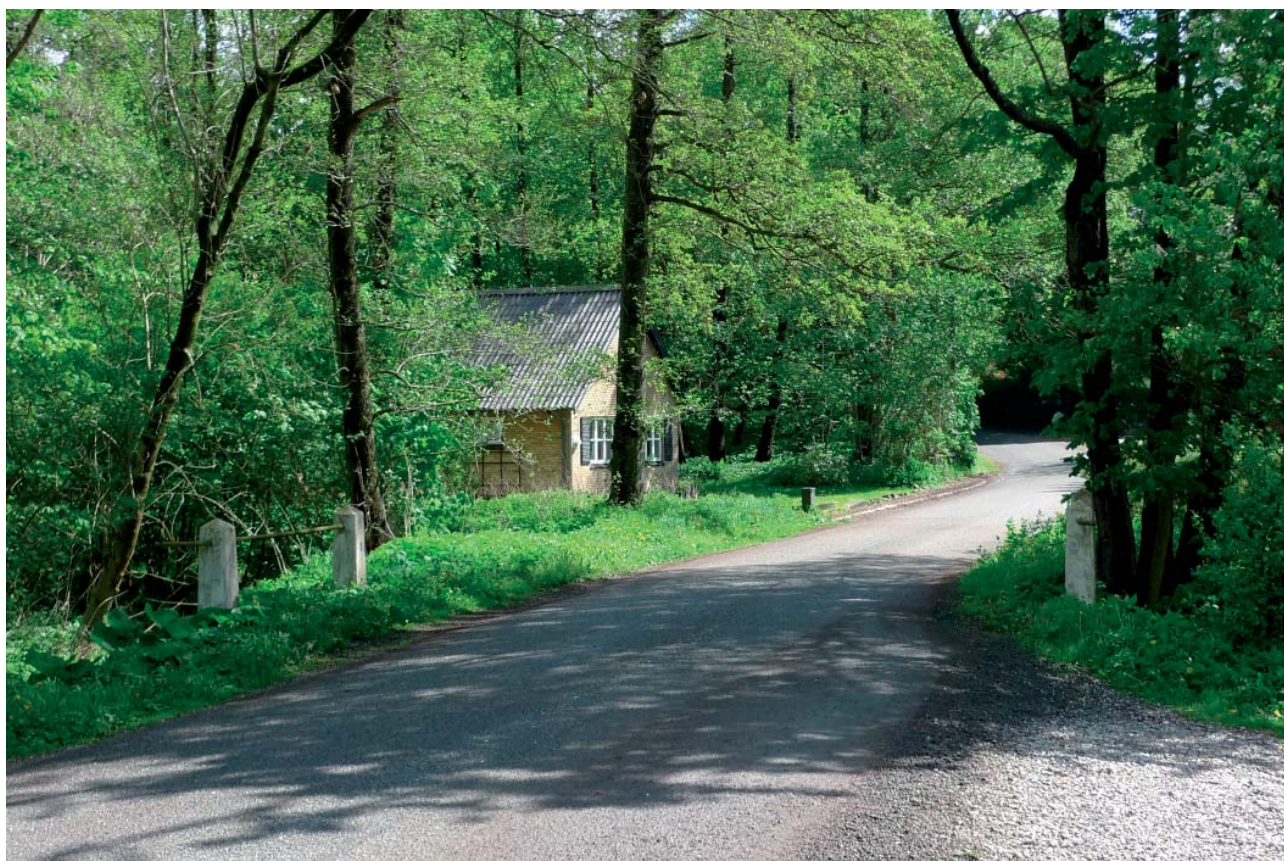
Langsted fremstår umiddelbart robust. De største trusler er nedrivninger af længer på gårdene, og ufølsomme istandsættelser med oppudsning af murede facader mv. Hertil kan komme ønsker om udstykninger der slører den velbevarede toftestruktur.

Anbefalinger

Der bør være stort fokus på at bevare bygningskulturen i Langsted. Bebyggelsen i byen omfatter fine eksempler på forskellige stilarter, som ved korrekt vedligeholdelse kan give et fornemt indblik i en typisk landsbybebyggelse.

Udstykninger på de opreindelige gårdtofter bør undgås.

Bækkens forløb gennem landsbyen med stenkister og broer bør også bevares, ligesom de stendiger der mange steder kanter vejen og tofterne.

I den østlige ende har byen karakter af skovby - bebyggelsen er mere spredt og træerne dominerer. Bemærk overførsen over bækken.

Strærup

Området omfatter landsbykernen i Strærup.

Tema: Landsbyer

Tid: Middelalder-1900

Afgrænsning: Områdeafgrænsningen følger de matrikler der støder op til bygaden, dog sådan at kun markarealer der indgår direkte i bybilledet indgår.

Hovedtræk

Strærup er en lille vejby med syv gårde og blot tre huse langs et snoet vejforløb. I den sydlige del ligger tre gårde tæt ud til vejen. Herefter følger et åbent stykke med udsigt over markerne mod syd, hvorefter de tre huse og tre, mere spredt liggende gårde ligger i den centrale del. Den sidste gård, Strærupgård, ligger lidt afsides nord for de øvrige. Flere steder ses de oprindelige tofteskel endnu.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er

- Den velbevarede bebyggelses- og vejstruktur med gårde og huse
- De bevarede tofteskel
- Byrumselementer som stendiger og træer

Målsætning

Den meget velbevarede landsbystruktur og bygningskultur i Strærup skal bevares, samtidig med at landsbyen bliver et attraktivt bosted .

Blandt virkemidlerne kan være:

- En bevarende lokalplan med fokus på bygningsbevaring og byrum
- Etablering af gode stiforbindelser til det omkringliggende landskab

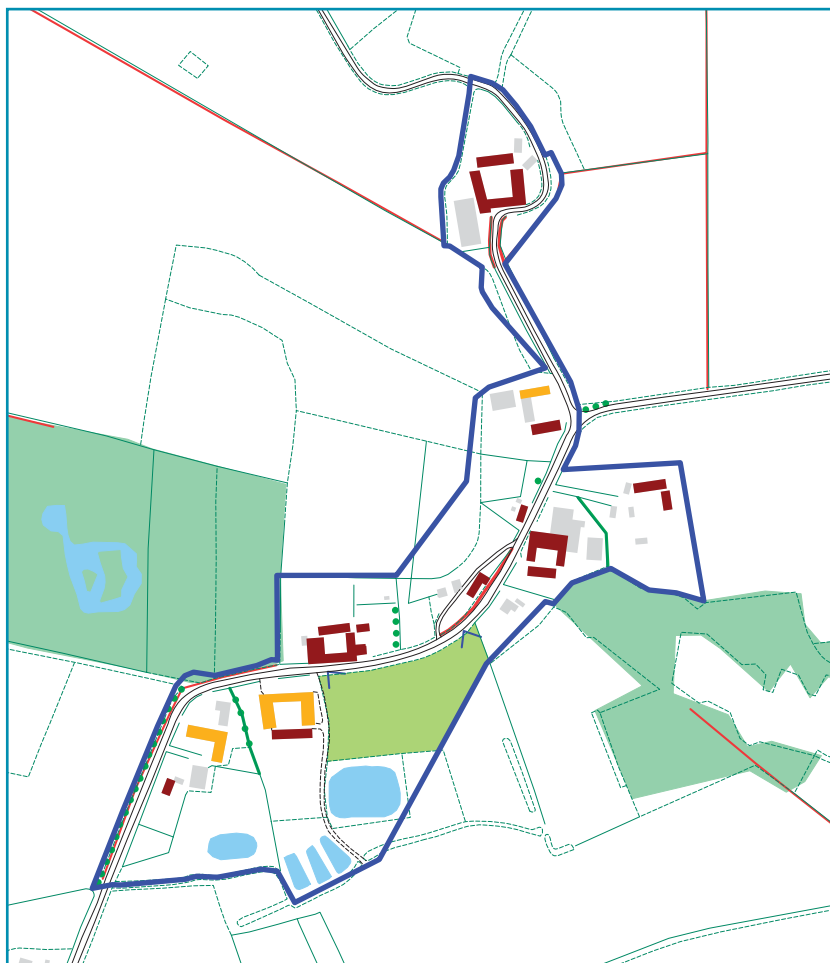
Naturgrundlag

Strærup ligger i et morænelandskab på kanten af Hårby ådal. Øst for byen er jordbunden ferskvandsdannelser fra afvandingen ned mod åen. Her ligger byens enge, mens markerne ligger i morænelandskabet mod syd og vest.

Landskab

Landskabet omkring Strærup er let kuperet. Fra syd falder terrænet ned mod byen, og vejens slyngede forløb gennem byen er stort set fladt. Mod sydøst når engene helt ind til vejen, mens terrænet nord og vest for byen stiger igen. I den centrale del så meget, at et af husene her ligger hævet en god meter over

Billedtekst
1:6.000

vejen. Terrænet støttes af støbte støttemure. Kørende adgang til huset sker ad en tilkørselsvej bag om huset.

Den sydlige indkørselsvej kantes mod vest af et stengærde med hegnsplantning. Dertil er der stengærder, som afgrænser tofteskellene mod sydøst og sydvest ved Strærupgård. Flere andre steder i byen ses tofteskellen også tydeligt. Det gælder øst for Søbjerggård, hvor skellet markeres af en hæk og en række markante træer, og øst for gården lige nord for vejen, hvor skellet markeres af fire velvoksne popler.

Kulturhistorie

Strærup er en udflytterby, formentlig udflyttet fra Dreslette i begyndelsen af middelalderen. Navnet nævnes første gang i 1397 i formen Stredorp. I løbet af middelalderen havde gårdene forskellige ejere, men i 1600-tallet samles alle 8 gårde under Løgismose gods. Frem mod 1664 egaliseres gårdene, dvs at deres jordtilliggender gøres lige store, hvilket har gjort det enklere for godsejeren at opkræve skatter og afgifter fra bønderne. Byen går dog tidligt over til selveje. I den forbindelse udparcelleres en del af jordene, så antallet af gårde stiger. Byen blokudskiftes i 1790.

Bevaret tofteskel, markeret af hæk og store træer.

Strærup er typisk for landsbyer i ejerlav ud til kysten. Det viser sig ved at byen ligger så langt fra kysten som muligt indenfor ejerlavet, sikkert af frygt for sørøvere.

I slutningen af 1600-tallet lægger godsejeren Anders Bille til Løgismose en del af landsbyens jorde ind under Nellemose by. Derved skæres ejerlavet nærmest over i to – det nuværende Strærup By og Strærup Bys Skovhaver ned mod kysten.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen består af 7 gårde og 4 huse. Hovedparten af gårdene ligger tæt til vejen, en enkelt endda helt tæt, mens Strærupgård mod nord ligger tilbage trukket med egen adgangsvej. Fire af gårdene er firlængede, én er trelænget, mens de to sidste kun har en enkelt eller to længer tilbage. Stilmæssigt findes en del klassicistisk bindingsværksbyggeri fra midten af 1800-tallet, ofte meget velproportioneret og med fine bygningsdetaljer. Strærupgård har en nyere, meget flot historicistisk hovedbygning, mens det andre steder omvendt er længerne der er nyopført omkring 1900. Samlet rummer gårdene i byen væsentlige arkitektoniske og bygningskulturelle kvaliteter. Kun en enkelt af gårdene, den første når man kommer fra syd, er så ombygget og reduceret at de bygningsmæssige kvaliteter helt mangler.

Af husene er de to vest for vejen i den centrale del ældre, stråttækte bindingsværkshuse. Også det hus der ligger længst mod syd er et ældre hus fra omkring 1900 bidrager positivt til bybilledet, mens det sidste hus øst for vejen er nyt.

Bevaringstilstand

Landsbytomten er meget velbevaret. Vejforløbet er bevaret, og alle gårde ligger på deres oprindelige tofter. En enkelt gård er forsvundet, men det er formodentlig sket allerede før udskiftningen i 1790. Samtidig er kun enkelte huse kommet til. Den velbevarede karakter understreges af de flere steder bevarede tofteskel.

Bygningsmæssigt er fire gårde fortsat 4-længede, mens tre gårde kun er delvist bevarede. Den sydøstligste gård er knap genkendelig som en gård, idét stuehuset er genopført som parcelhus. På de to øvrige er de oprindelige stuehuse bevaret sammen med dele af længerne.

Sårbarhed

Bebyggelsen er især sårbar overfor yderligere nedrivning af længer.

Anbefalinger

Den eksisterende, bevaringsværdige bygningsmasse bør sikres. Det kan ske gennem vejledning, støtteordninger og eventuelt bevarende lokalplanlægning.

Skydebjerg

Området omfatter landsbykernen med senere udbygninger.

Tema: Landsbyer, andelstid.

Tid: Middelalder-1950

Afgrænsning: Områdeafgrænsningen følger i udgangspunktet matrikelgrænserne på bebyggede matrikler i landsbyen. Hvor matriklerne omfatter marker er afgrænsningen trukket så den omfatter selve bebyggelsen med nærmeste omgivelser.

Hovedtræk

Skydebjerg er en kompleks landsby, som omfatter en række lag der hver især sætter deres præg på landsbyen. Den oprindelige landsby var en vejklungeby med en ganske kompleks vejstruktur med flere løkker og mindre adgangsveje. Den komplekse struktur er i dag overlejret af hovedvejen som løber gennem byen fra nord til syd, men hele den oprindelige vejstruktur er bevaret. Bebyggelsen omfatter en blanding af gårde og huse, samt en del bebyggelse fra andelstiden, og endelig nogle mindre områder med villaer fra midten af 1900-tallet. Centrale elementer i landsbyen er det meget store gadekær, som domineres af det tidligere andelsmejeri, der i dag er dampvaskeri, og kirken med den nærliggende præstegård i den sydlige del af byen.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Den velbevarede, oprindelige vejstruktur
- de bevarede gårde
- Andelstidens bebyggelse med forsamlingshus, mejeri og frysehus
- Gadekæret og de grønne område i den østlige og vestlige del af byen

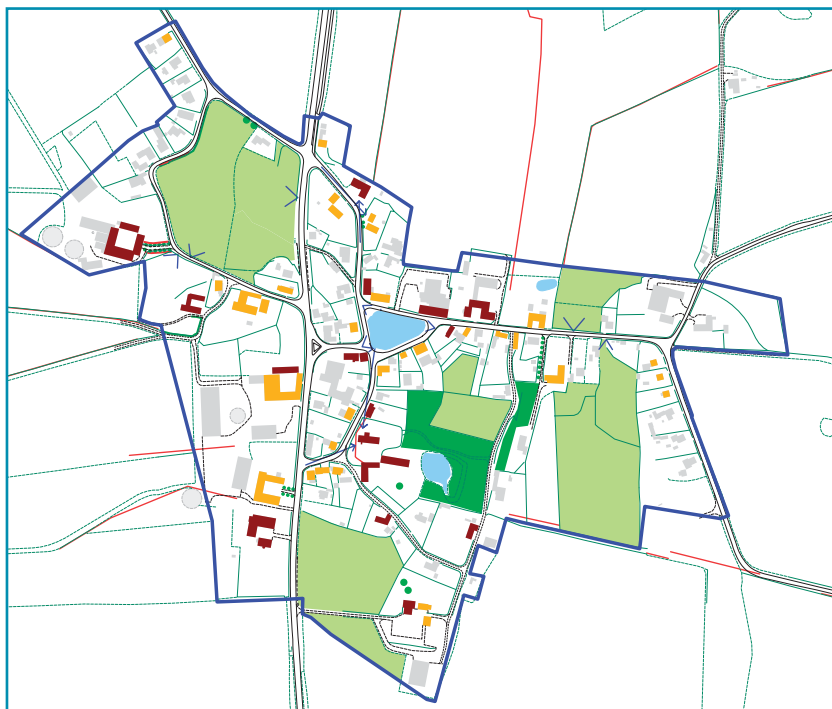
Målsætning

Skydebjerg skal fastholdes som et attraktivt og levende bosætningsområde. Byen rummer et fint historisk bymiljø. Byrådet vil udvikle området på grundlag af disse værdier.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Byrumsforskønnelse, med særligt fokus på overgangene over landevejen gennem byen. Landevejen skærer sig tværs gennem den historiske by og udgør en barriere for oplevelsen af byen.
- En udviklingsplan for byen skal sikre, at en vis udvikling kan ske i overensstemmelse med bevaringsværdierne.
- En bevarende lokalplan, der sikrer de bevaringsværdige bygninger og ikke mindst sti- og vejforløb.

Billedtekst
1:10.000

Naturgrundlag

Området ligger i dødislandskabet omkring Frøbjerg. Terrænet i og omkring landsbyen er stærkt kuperet. Jordbunden er hovedsageligt morænesand og grus.

Landskab

Byen ligger mellem bakkøerne Lungesbjerg mod sydøst og Ørnehøj mod nord. Vest for byen er terrænet mere jævnt. Når man kommer fra nord eller syd kører man ned mod byen, mens man fra øst og vest køre ad forholdsvis flad vej. Adkomsten fra øst præges af, at man kører helt inde på kanten af Lungesbjerg, som rejser sig massivt over vejen, og fortsætter ind gennem den første del af byen. Her løber vejen i en dal mellem Lungesbjerg mod syd og Ørnehøj mod nord.

Udsigten ind over det centrale gadekær er et af byens særkender

Landsbyens løse bebyggelsesstruktur betyder, at der er bevaret flere ubebyggede områder, hvilket er med til at give landsbyen karakter. Syd for Ramsherred er den centrale del af Lungesbjerg ubebygget, med kig til det karakteristiske terræn. Mellem Kærlighedsstien og Kirkevej er dels et engstykke, dels et skovstykke omkring et vandhul. En sti gennem området fører ned til kirkegården. I den sydlige del af byen er der et åbent område omkring Ellegaard, som dels består af engareal, dels af landbohave med en markant rødbøg og flere andre store træer. Øst for landevejen ligger den tidligere landsbyforste hen som åbent område. En tidligere vej gennem forsten er bevaret men lagt i græs. En hækplantning langs Tjørnevej mod nord understreger det åbne område og giver karakter.

Flere steder i byen er der allétræer ved indkørsler, og i det hele taget opleves byen som meget åben og grøn.

Kulturhistorie

Skydebjerg er en adelby, sikkert opstået tidligt i vikingetiden, og anlagt på sin nuværende plads ved overgangen til middelalderen. Navnet nævnes første gang i 1393. Området har med sit kuperede terræn og store skovareal været vanskeligt at opdyrke, og byen har da også oprindeligt haft et meget stort ejerlav. Senere er opstået flere mindre udflytterbyer, herunder Aarup, som er udstykket fra Skydebjerg ejerlav.

I middelalderen hørte hovedparten af gårdene til Ivernæs (senere Wedelsborg), men de blev senere samlet under kronen og bortauktioneret i 1764. Byen blev udskiftet tidligt, i 1784, og måske som følge af at godset nu var spredt på mange ejere skete det ved en uregelmæssig udstykning.

I 1887 blev andelsmejeriet anlagt i den bygning der i dag fungerer som dampvaskeri. I samme periode sker der en udbygning af huse i byen. Herved udbygges blandt andet området omkring gadekæret og toften mellem Kirkevej og den nuværende Landevej.

Det tredje lag i udbygningen af byen er de nyere villaområder; først langs Ortevej, hvor en række Bedre Byggeskiksvillaer ligger på Lungesbjergs skrånning, dels mod vest langs Tjørnevej, hvor de eksisterende huse suppleres med en række parcelhuse i løbet af 1960'erne.

Arkitektur og byggeskik

Byrummet i byen domineres af det meget store gadekær, der danner en stor åben flade med kig til de omkringliggende bygninger. Det andet dominerende byrum er landevejen, der løber fra nord og syd, og i nogen grad slører opfattelsen af den komplekse oprindelige bystruktur, og samtidig skærer landsbyen over i to. Herudover opleves området omkring kirken langs Kirkevej og Kærlighedsstien som et helstøbt område med landsystemning, mens Tjørnevej med det åbne område bag tjørnehækken på den ene side og

Det tidligere andelsmejeri er af den tidlige type, før den senere så arkety-piske form blev udviklet.

bebyggelsen på den anden side også er et karakterfuldt byrum.

Bebyggelsen omfatter flere fine eksempler på gårde såvel i bindingsværk og med stråtag – særligt præstegården, men også Skydebjerggård må nævnes, men også senere perioders gårdbyggeri. På Tjørnevej 9 findes en velproportioneret klassicistisk gård, mens der er flere fine eksempler på historicisem, blandt andet Ellegård.

Af andelstidsbebyggelserne må især mejeriets lange, enkle længebygning fremhæves.

Bevaringstilstand

Skydebjerg er et eksempel på et miljø, hvor flere perioder er aflejret over hinanden. Den oprindelige landsbystruktur er bevaret, men sløres især af landevejen der er ført gennem byen, ligesom en række gårde i den østlige del er nedrevet. Andelstidspræget fremstår derimod ret velbevaret.

Sårbarhed

Området fremstår i dag relativt robust. Det er primært sårbart overfor yderligere bebyggelse af de åbne arealer, og for uhensigtsmæssige istandsættelse af husene.

Anbefalinger

Landevejen gennem byen deler byen i to og slører helheden. En trafik- og byrumssanering kunne medvirke til at styrke bykarakteren. Herudover er der behov for en generel vejledning i bygningsbevaring, eventuelt suppleret med en bevarende lokalplan.

Hårby Landsby

Området består af de erkendbare dele af den oprindelige landsby, overlejret med villabebyggelse fra slutningen af 1800-tallet og frem mod 1945. Hårby er den eneste af de større byer i kommunen, hvor den oprindelige landsbystruktur for alvor kan mærkes. Området beskriver således landsbyens transformation til rural by.

Tema: Landsbyer, boligbebyggelse i byerne

Tid: Middelalder-1945

Afgrænsning: Områdeafgrænsningen følger landsbytoften som den ses på kort fra slutningen af 1800-tallet, men dog sådan at kun de dele af landsbyen der er bevaret strukturelt er medtaget. Mod nord og vest følger afgrænsningen med få undtagelser bebyggelsesgrænsen mod det åbne land. mod syd og øst følger afgrænsningen i hovedtræk Hårby Å og bagkanten af bebyggelsen ud mod Algade og Strandgade.

Hovedtræk

Af den oprindelige Hårby Landsby findes overraskende meget bevaret på bagsiden af byens hovedstrøg. Området omfatter flere bevaringsværdige gårde og i den centrale del bevarede engarealer ned mod Hårby Å. Landsbyen ligger som en slags ryg på Hårby mod nord og øst. Landsbybebyggelsen er fra slutningen af 1800-tallet overlejret af villabebyggelse fra den fremvoksende industri- og handelsby, dels langs hovedgaden, men også langs den slyngede Møllevej, der fremstår som et stemningsfuldt romantisk byområde. I den sydligste del af området ligger det gamle vanddrevne elværk, og i skoven vest for ses fundamentet af den vindmølle, der drev elværket fra omkring 1900.

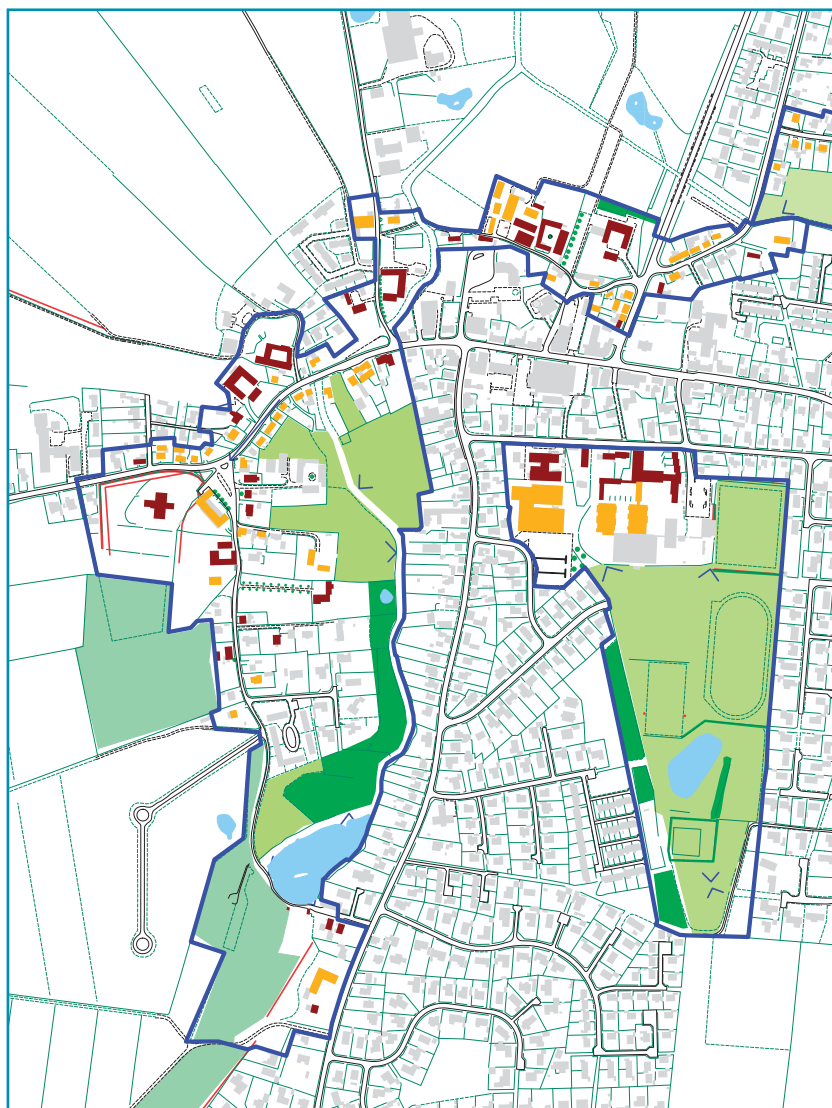
Målsætning

Hårby Landsby skal udvikles som et attraktivt boligområde med udgangspunkt i den historiske struktur og byggekvik. I Hårby er betydelige dele af det oprindelige landsby miljø bevaret trods byens store vækst. Byrådet vil udnytte disse kvaliteter i den fremtidige udvikling.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En bevarende lokalplan for hele området med fokus på udviklingsmuligheder som understøtter den bevaringsværdige struktur. Lokalplanen skal suppleres med en bygningsregistrant og bevaringsvejledning.
- Støtte til projekter der udvikler nye boligformer eller erhverv i tidligere landbrugsbygninger.
- Historien om Haarby Elværk formidles i sin helhed med såvel vand- som vinddrevet kraftværk.
- Etablering af sammenhængende stiforløb igennem byen

Billedtekst
1:10.000

Samlet er området altså ganske komplekst, men rummer samtidig væsentlige fortællinger om byens udvikling.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- De bevarede dele af landsbystrukturen med gader, gyder og smøger
- Den bevarede landsbybebyggelse, herunder 10 bevarede gårde, af hvilke flere samtidig rummer væsentlige bygningsværdier.
- De åbne engarealer omkring Hårby Å
- Villabebyggelsen langs Algade og den nordlige del af Møllevej
- Elværket og fundamentet af vindmøllen.

Naturgrundlag

Området ligger omkring Hårby Å i ådalen. Jordbunden er dels ferskvandsaflejringer, dels ekstramarginale aflejringer, dvs. aflejringer fra afsmeltningen af istidens gletchere. Landsbyen ligger således tæt ved eng og å i ådalen, med

agerens højere beliggende jorder i ryggen mod nord og vest.

Landskab

Landskabet er overvejende fladt. Mod nordvest rejser terrænet sig op mod morænelandskabet udenfor ådalen. Hovedparten af bebyggelsen ligger indlejret i den omkringliggende by. Mod nord og nordvest er der dog adgang til og enkelte steder også udsyn til de åbne marker. Vest for området er området afgrænset af skovplantning, bortset fra et enkelt område som er under udvikling som parcelhusområde. Rester af byens enge er bevaret i områder ned mod Hårby Å, hvor de fremstår som en åbning i den bymæssige bebyggelse. Midt i Hårby kan man få udsigt til landsbyens gårde tværs over enge med græssende køer.

Flere steder i byen ses allétræer, og enkelte markante træer er med til at give karakter, især langs Møllevej.

I den sydlige del af området ligger møllesøen. Åløbet nord for mølledammen er skovklædt, men den vestlige del er åbent græsareal. Ved mølledammen og langs åen findes flere store, flotte piletræer. En nyetableret fisketrappe løber vest om møllesøen. Langs hele åløbet løber en stiforbindelse med forbindelse til Algade via en indkørsel. Syd for møllesøen løber åen i et slynget forløb gennem et lille skovområde.

Den velbevarede Tommerupgård i den østlige del af Hårby landsby. Gården omfatter også en række fine nyere længer.

Kulturhistorie

Hårby er en adelby, dvs at byen er anlagt på sin nuværende placering omkring overgangen fra vikingetid til middelalder. Byen hører til de større landsbyer, med 35 gårde ved udskiftningen i 1787. Af gårdene er 10-11 bevaret i dag. En del af disse lå langs Algade, som gradvis er omdannet til bymidte i industri- og handelsbyen Hårby. I den del af landsbyen der er omfattet af områdefrænsningen er 10 af 17 gårde bevaret, sammen med en meget stor del af den oprindelige vejstruktur. I den sydlige del af området ligger eneste-gården Lindegård, som ikke var en del af driftsfællesskabet. Byen havde tidligt ganske mange huse. De ses i dag f.eks. på nordsiden af Landø. I løbet af 1800-tallet sætter en betydelig vækst ind, og landsbyen omdannes langsomt til en industri- og handelsby. Hovedparten af den nye bebyggelse sker langs Algade og Strandgade, som tidligere kun var spredt bebygget. I denne periode fortættes de centrale dele af landsbyen fra kirken mod øst med især villabebyggelse. I samme periode etableres det lille parkanlæg, som endnu ses hvor åen løber langs med Algade.

I den sydlige del af området ligger Hårby Elværk. Elværket etableres i første omgang omkring 1900-1905 med vindkraft som energikilde. Fundamentet af vindmøllen ses endnu i skoven sydvest for møllesøen. Senere etableres det nuværende, vanddrevne elværk omkring 1920 hvor den gamle vandmølle lå tidligere. Møllegården blev ved samme lejlighed erstattet med elværkets bygninger i bedre byggeskik fra 1926.

Arkitektur og byggeskik

Hårby rummer et overraskende velbevaret landsbymiljø, skjult bag den travle hovedgade. Gårdene ligger ret spredt, med enkelte ældre landsbyhuse imellem. Landø i den østlige del rummer en ret velbevaret række af huse, og afsluttes af den bevarede hovedbygning fra Jonsgård, byens østligste gård.

Bevæger man sig herfra mod vest kommer man først til Bækkelundgård med den imponerende historicistiske hovedbygning og de noget mere beskedne længer. Herefter følger den ligeledes meget velbevarede Tommerupgård. Stuehuset er bindingsværk fra 1700-tallet, mens længerne er klassicisme fra midten af 1800-tallet. Gården har flere senere tilbygninger, tilsyneladende brugt til et anseligt dyrehold. Et udmagningsanlæg vidner om den teknologiske udvikling op gennem 1900-tallet. Det samlede anlæg fremstår velbevaret og med stor fortælleverdi. Herfra slynger den lille vej sig ned mod Hårby Å forbi yderligere et par oprindelige landsbyhuse.

På den anden side af åen ligger Pilegården – igen med et pralende, historicistisk stuehus – og Ågård, hvor dog kun stuehuset og en enkelt længe er bevaret. Ved Ågård ligger et lille parkanlæg fra slutningen af 1800-tallet med et muslingeformet springvand. Modsat ligger byens oprindelige apotek i en velproportioneret Bedre Byggeskik bygning fra 1919. Huset er det første og flotteste i en række villaer og huse der ligger på begge sider af åen langs

sydsiden af Algade. På nordsiden af gaden ligger først bindingsværksgården Dalgård, og senere den historicistiske Højgård, som er karakteristisk med sit fine, røde stuehus med længer i de billigere gule tegl. Vest for Højgård ligger en stor villa, der sikkert har tilhørt en af byens direktører. Nord for Algade afsluttes bebyggelsen af en række huse og villaer i mere enkel form. Syd for vejen ligger den korsformede kirke netop hvor vejen svinger. Foran kirken er fortjenen bevaret, men anvendes i dag som parkeringsplads. Den tidligere forskole foran kirken er noget hårdhændet tilbygget, og fungerer som lægehus. Ellers præges området af et par fine villaer fra omkring 1900, samt forsamlingshuset, der i stil minder om et tidligere missionshus. Ned mod åen bag bebyggelsen mod Møllegade ligger endnu et par delvis bevarede gårde. Lige syd for skolen ligger en meget fin bindingsværksgård med historicistisk stuehus. Præstegården er opført i Bedre Byggeksik, og ligger tilbagetrukket fra vejen lidt syd for kirken.

Samlet set er der betydelige bygningsmæssige værdier i såvel gårde som villa-byggeri i området.

Bevaringstilstand

Området består af de bevarede dele af Hårby Landsby, overlejret med tidlig villabebyggelse. De omfattede dele af landsbyens vejstruktur er ret velbevarede, ligesom huse og gårde er bevarede i stort omfang. Dog mangler flere gårde en eller flere længer – af Jonsgård er kun stuehuset tilbage. Til gengæld findes også flere meget velbevarede gårde. Af villaerne er enkelte ret velbevarede, mens flere er tilbyggede og fornyede.

Elværket i den sydlige del af området er i hovedtræk bevaret, men selve møllehuset er dog forholdsvis nyt.

Sårbarhed

Gårdene i byen er sårbare overfor nedrivning af længer. Villaerne er i høj grad sårbare overfor til- og ombygninger, som kan ændre karakteren af området markant.

Vej- og landskabsstruktur vurderes ikke umiddelbart truet. Engarealerne ned mod åen afgræsses af ejerens køer.

Anbefalinger

Der bør udformes en bevarende lokalplan med fokus på at bevare gårde og villaer. For de mindre bevaringsværdige villaer gælder, at de overordnede proportioner og bygningsformer bør sikres.

Byens rum fremtræder i deres udstyr og inventar noget fragmenterede. En samlet plan for renovering og indretning af byrummet kunne medvirke til at formidle landsbyens karakter og fortælling.

Midt i Hårby - en kampestenslænge, omgivet af enge med græssende køer.

Hårby Å udgør et charmerende, men lidt skjult landskabstræk gennem byen.

Køng-Gummerup

Området omfatter landsbykerne i Køng og Gummerup, samt den fælles by-dannelse der forbinder de to byer.

Tema: Landsbyer, Andelstid

Tid: Middelalder-1950

Afgrænsning: Områdeafgrænsningen følger i udgangspunktet matrikelsekl til de ejendomme der indgår i den bymæssige bebyggelse i de to landsbyer. Mod nordøst følger afgrænsningen landevejen nord for Gummerup, og omfatter de ældre huse langs vejen. Mod sydvest omfatter afgrænsningen vådområdet ned mod Hårby Å. Den sydlige del af bebyggelsen på Bodebjergvej falder udenfor området.

Hovedtræk

Køng Gummerup er de sammenvoksede landsbyer Køng og Gummerup, som forbindes af et lille andelstidsmiljø centralt mellem de to landsbykerne. I Køng ligger husene tæt omkring Bygaden, mens flere velbevarede gårde ligger lidt tilbagetrukket og langs de mange forgrenede veje fra bymidten. I Gummerup domineres bymiljøet af gårdene, særligt det tætte landsby-miljø omkring Hjemstavngården. Langs Ådalen findes et særskilt miljø med småhuse og enkelte mindre, men fint bevarede gårde. De to byer er bygget på hver sin side af Hårby Å, som med tilhørende åbne engarealer og vådområder

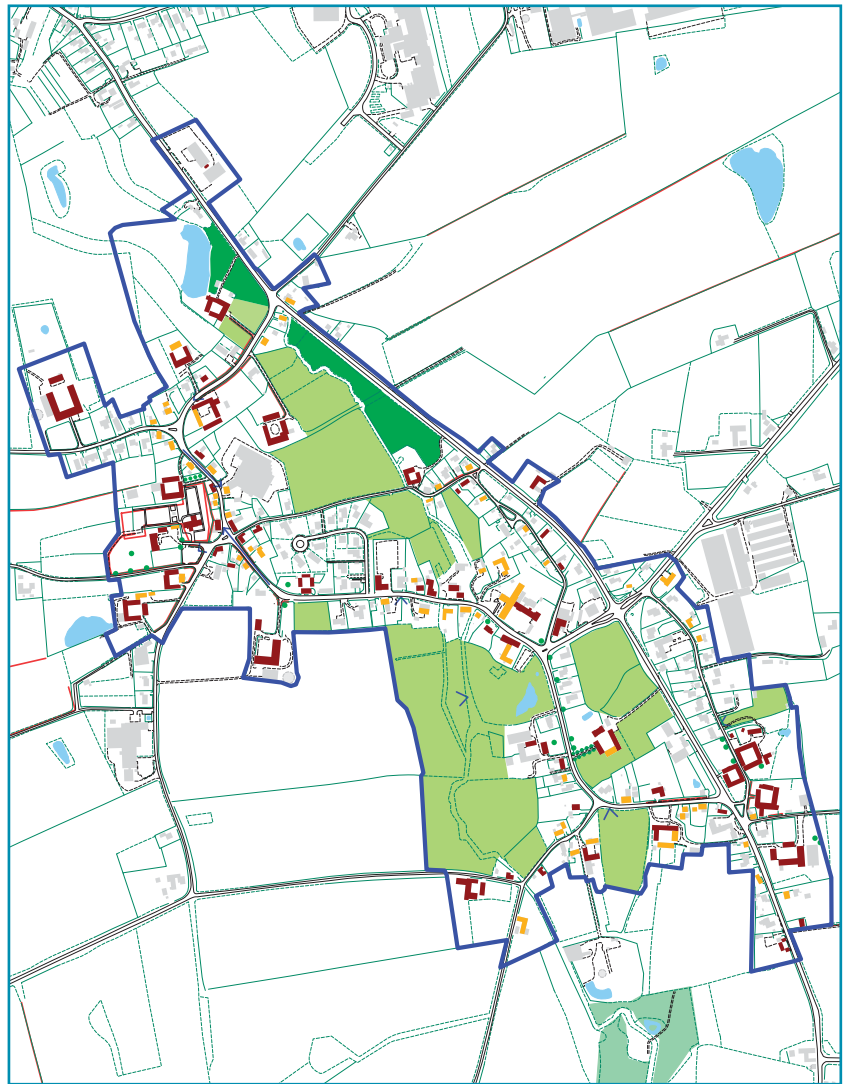
Målsætning

Køng-Gummerup skal udvikles som et attraktivt bymiljø med boliger, liberale erhverv og handlende. Områdets struktur med to oprindelige landsbyer forbundet af en nyere andelstidsbebyggelse udgør kernen i bymiljøet. Byrådet vil udvikle området på grundlag af disse særlige værdier.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En fornyelse og forskønnelse af byrummene, eventuelt i form af områdefornyelse. Særligt bør der fokuseres på de centrale byrum i Køng og området omkring skolen. Forbindelsen over hovedvejen gennem byen er også et væsentligt omdrejningspunkt.
- Køng-Gummerup som destination. Byen rummer en række fortællinger omkring Køng Mølle, andelstidsbebyggelserne og landskabet omkring åen, og samtidig huser byen museet Hjemstavngården. Disse værdier danner udgangspunkt for en formidling og iscenesættelse af byen ud fra et oplevelsesperspektiv.
- En bevarende lokalplan, som sikrer de vigtige bygningskulturelle værdier.

Billedtekst
1:12.500

"Køng midtby"

slynger sig gennem byen. Byen rummer store bygningsværdier, og en lang række interessante enkelt-elementer som vandmølle, skole, mejeri mv.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Den meget forgrenede, komplekse vejstruktur i såvel Køng som Gummerup
- De mange bevarede gårde, hvoraf flere også i bygningsmæssig forstand er bevaringsværdige.
- Køngs bymæssige karakter med det tætte bymiljø
- Andelsbyen midt mellem de to byer med skole, forsamlingshus, mejeri, brugs og flere fine huse og villaer
- Åløbet med tilhørende åbne engarealer

Naturgrundlag

Området ligger i Hårby Ådal, idét Køng og Gummerup ligger på hver sin side af åen. Et smalt område med ferskvandsaflejringer langs med åen danner eng-arealerne i byen. Mod øst og vest ligger morænelandskab med frugtbar lerbund.

Landskab

Køng-Gummerup ligger omkring Hårby Ådal, og åens forløb gennem byen er det strukturerende rumlige element i landskabet. I den nordlige ende ligger mølleøen med møllen. Herefter løber åen igennem et åbent område øst for Køng, øst for åen er der skovbevoksning. Hvor åløbet krydser Bygaden er bebyggelsen ret tæt, og åløbet er ikke særligt synligt. Siden løber åen gennem et lavt vådområde der danner baggrund for det rekreative område ved Byfolden. På størsteparten af strækningen er åens bredder sikret med stensætninger, men åløbet er kun i mindre grad rettet ud.

Mod øst og vest hæver terrænet sig mod det bagvedliggende morænelandskab. Terrænhævningen giver enkelte steder fine udsigter, dels i byrummet, men især er der flere steder i Køng kig mod engen nordøst for bykernen. I det

Det gamle andelsmejeri i Køng-Gummerup indgår i et større fælles miljø med brugs, skole og forsamlingshus mellem de to oprindelige landsbyer. Trods tilbygninger og begyndende forfald er det stadig en markant bygning i bybilledet.

hele taget er landskabet omkring åen tæt vævet ind i bymiljøet, hvilket giver en fin variation mellem by og landskab.

Særligt i Køng ses det også flere steder, at vejen kantes af stendiger hvor den skærer sig ind i terrænet. Andre steder er der bevaret ældre autoværn med hvidmalede granitpiller og røde jernrør.

Kulturhistorie

Dobbeltbyen Køng-Gummerup har en spændende kulturhistorie. Køng er en adelby, anlagt ved overgangen fra vikingetid til middelalder. Gummerup er senere i middelalderen udflyttet fra Køng. Udover Gummerup har der været mindst 3-4 andre udflytterbyer fra det store Køng ejerlav. Men bortset fra Gummerup er de alle senere nedlagt igen.

Køng og Gummerup har til gengæld frem til udskiftningen i slutningen af 1700-tallet haft dyrkningsfællesskab, så på mange måder har de to byer fungeret som en.

Ejerforholdene i de to byer har varieret meget over tiden, med en lang række skiftende ejere omfattende såvel herremænd, stat og kirke. Først i slutningen af 1700-tallet samles de fleste – hvis ikke alle – gårde og huse i Gummerup under hovedgården Søholm. Gårdene i Køng forblev derimod fordelt på flere forskellige ejere. Samtidig satte overgangen til selveje ganske tidligt ind, men forløb til gengæld langsomt og er først endeligt afsluttet i starten af 1900-tallet.

Køng udskiftes i 1793 ved en kombineret stjerne- og blokudskiftning, og Gummerup i 1791-93 ved blokudskiftning. I Køng flytter 6 gårde ud, mens det for Gummerup er 8. Ved udskiftningen var der 20 gårde i Gummerup, og i Køng ligeledes omkring 20.

I Køng var der allerede omkring udskiftningen en del huse koncentreret i den centrale del af byen, mens der kun var få huse i Gummerup. I løbet af 1800-tallet sker der en stærk vækst i antallet af huse i begge byer, hvilket blandt andet medfører at de næsten vokser sammen. Denne udvikling forstærkes med etableringen af andelsmejeri og skole ved åen midt mellem de to byer. Vandmøllen, som findes endnu, har også dannet udgangspunkt for en lokal industri, som endnu markerer sig i landskabet ved kornsiloen ved landevejen nord for byen. Lidt længere ude på marken lå "Køng vejrmølle", men den er der desværre intet tilbage af i dag.

Arkitektur og byggeskik

Køng-Gummerup er et arkitektonisk varieret og sammensat miljø. Den centrale del af Køng omkring den gamle købmand og kirken er den mest

bymæssige del. Her ligger byhuse tæt til gaden, mens gårdene ligger mere spredt bag husene. En gammel fabriksbygning skæmmer bybilledet noget. De fleste af byhusene er simple, men bygningen på hjørnet af Byvejen og Bodebjergvej skiller sig ud med en imponerende detaljerigdom. Vejnettet er kompliceret, og i alle retninger ligger gårde langs vejene væk fra bymidten. Særligt må fremhæves Bonnegården, som er en pompøs historicistisk proprietærgård, den ganske velbevarede møllegård, Tjenergården samt Virkelyst med det smukke nyklassicistiske stuehus.

Centralt mellem Køng og Gummerup, netop hvor bækken løber mellem de to landsbyer, findes et fint miljø med bebyggelse fra andelstiden. Her ligger skole, mejeri, brugs og forsamlingshus. Bebyggelsen præges af rødstenshuse med flere fine klassicistiske huse, og hovedparten af bebyggelsen ligger med facaden et par meter fra vejen. Mejeriet er en karakteristisk bygning, men noget forbygget og i ringe stand. Dette område fremstår som et andet "centrum", hvor bebyggelsen igen bliver mere bymæssig.

Syd for dette område er bebyggelsen igen mere spredt med flere af Gummerup-gårdene bevaret i et forholdsvist åbent landskab, men også med enkelte huse. Særligt den fine Skovgaard med det historicistiske hovedhus, som stilmæssigt giver mindelser om både en nedskaleret udgave af Bonnegården, men også om Bækkelundgård i Hårby.

Gummerup landsby opleves ikke på samme måde bymæssig som Køng. Gårdene ligger til gengæld tættere, mens der er færre huse. Hjemstavnsgården, Risagergård, og Damgården ligger ganske tæt og danner et lille lokalt miljø omkring den sydlige del af Klaregade. Nord for ligger en bebyggelse af fortrinsvis nyere huse.

Endelig ligger en bebyggelse primært med huse og en enkelt gård i selve ådalen. Her ligger flere enkle statslånhuse og ældre villaer i et fint lille miljø med sin helt egen stemning.

Nord for byen ligger Køng Mølles kornsilo som et vartegn for byen. Siloen er af en tidlig type fra starten af 1900-tallet.

Bevaringstilstand

Køng-Gummerup er et komplekst kulturmiljø, der omfatter flere overlappende historiske lag.

Det første lag er adelbyen Køng og udflytterbyen Gummerup. De to byer er kendetegnet ved en kompleks, vidt forgrenet vejstruktur, som er bevaret i dag. Anlæggelsen af landevejen gennem byen betyder dog, at vejstrukturen særligt i Gummerup opleves noget anderledes, fordi vejhierakiet er ændret.

Strukturelt er såvel Køng som Gummerup nogenlunde velbevarede. Dog er en

Skovgaard i Gummerup. Gårdens bygninger ligger samlet, selv om de stammer fra flere forskellige perioder. Helheden understreges af den markante allé og gårdens tilbagetrukne placering.

del gårde udflyttet eller nedlagt i begge byer. Et mindre område med parcelhuse er kommet til i den sydøstlige del af Gummerup, og gårdene langs Fladmosevej er erstattet af nyere huse. I Gummerup er det især anlægget af hovedvejen, der har medført ændringer i bebyggelsen.

De bevarede gårde fremstår såvel strukturelt som bygningsmæssigt velbevarede. Gårdene er kun i ringe omfang udvidet med nyere driftsbygninger, ligesom hovedparten er bevaret som firlængede anlæg.

Sårbarhed

Kulturmiljøet i Køng Gummerup er først og fremmest sårbart overfor nedrivning af længer til de mange gårde, og for at ny bebyggelse indtager de grønne byrum. Derimod kan bebyggelsen godt udvides mod vest eller øst, uden at miljøets karakter ødelægges.

Anbefalinger

Det bør undgås, at byen vokser sammen med Glamsdal mod nordvest. Særligt bør siloen ved Køng Mølle fortsat stå frit i det åbne landskab.

Byrummet bør renoveres, for eksempel gennem byfornyelse. Bygningsværderne, særligt i gårde og andelstidsbebyggelse, bør sikres, eventuelt gennem en bevarende lokalplan.

Hagenskov

Området omfatter hele Hagenskov ejerlav.

Tema: Hovedgårde

Periode: Middelalder - ca. 1950

Afgrænsning: Området afgrænses af ejerlavet. På visse strækninger følger afgrænsningen veje eller vandløb, og en stor del er markeret med stendiger med hegnsplantage, særligt mod vest og nordøst.

Hovedtræk

Ejerlavet består af et ret stort markareal som optager hele den nordvestlige og centrale del, samt et mindre, men dog væsentligt areal med skov, bestående af to adskilte områder mod sydøst og vest. Herudover findes mindre eng- og vådområder. Selve hovedgården ligger centralt i ejerlavet, og omfatter et imponerende anlæg med hovedbygningen fra slutningen af 1700-tallet og de endnu ældre avlsbygninger. Umiddelbart sydøst for Hagenskov findes slotsbanken, hvor den tidligere borg lå fram til 1741. Her ligger endnu den oprindelige slotsmølle sammen med en række velbevarede bygninger fra forskellige perioder. Vejen indgik i den oprindelige slotsallé, og på denne strækning er allé-beplantningen delvis bevaret. Selve slotsbanken blev fra 1780 inddraget i hovedgårdens imponerende haveanlæg, som der desværre kun er bevaret reminiscenser af i dag.

Mod nord og øst markeres indkørslen til ejerlavet af to fine porthuse – Spindehuset og Kobbeltuset. Slotsalléen ved kobbeltuset er bevaret ind gennem

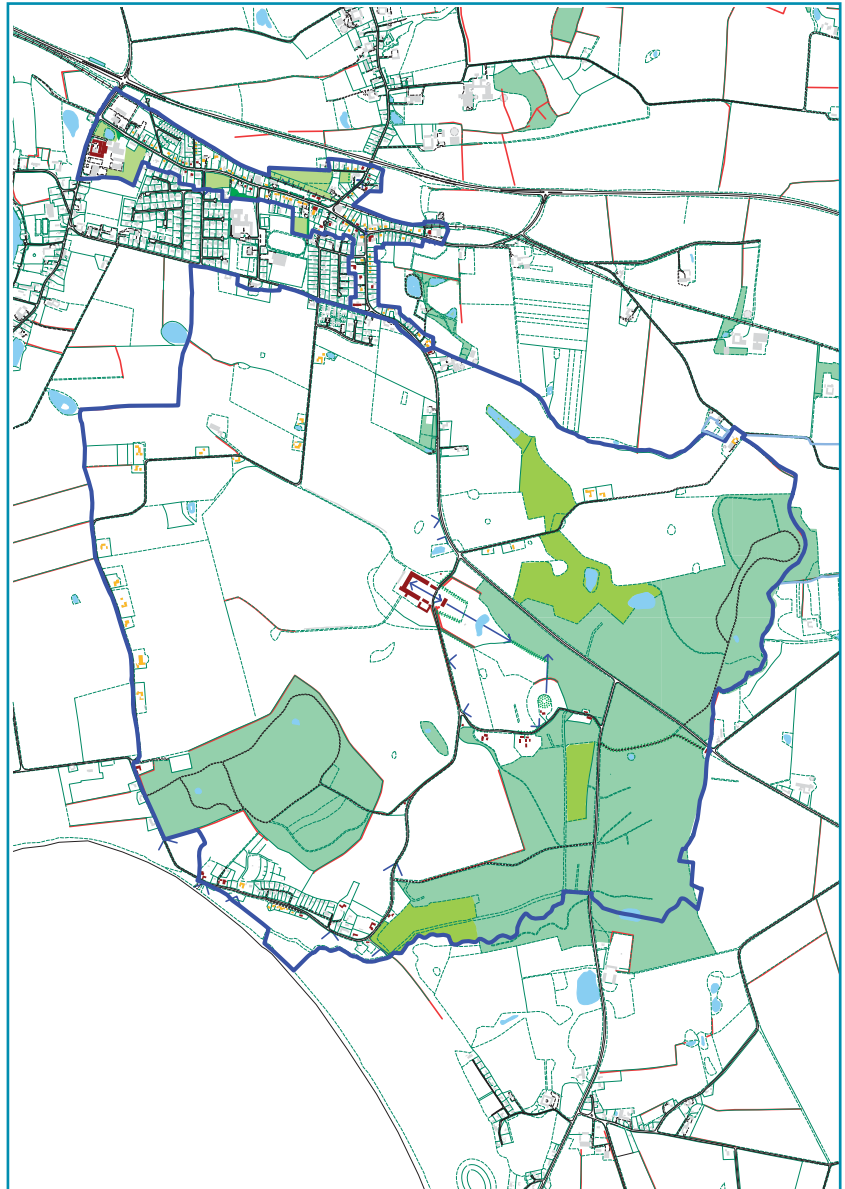
Målsætning

Hagenskov bidrager til at et besøg i Assens Kommune opleves som attraktivt, spændende og lærerigt. Ejerlavet rummer en række værdifulde forskelligartede miljøer, samlet i en sammenhængende helhed. Byrådet vil arbejde for at udnytte disse værdier bedst muligt i samarbejde med ejerne.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Udarbejdelsen af en udviklingsplan for sommerhusområdet ved Aa Strand. Udviklingsplanen kunne omfatte forbedring af fællesarealer og stiforbindelser til de omkringliggende naturområder som Feddet og skovene.
- Medvirken til restaurering af Hagenskov Vandmølle og reetablering af mølledammen, samt genskabning af slotshavens romantiske haveanlæg.
- Naturgenopretningsprojekter der skal sikre en genskabelse af de tilgroede mader på begge sider af slotsalléen.

Hagenskov
1:12.000

Kobbelhuset for enden af den imponerende Ege Allé udgør den sydlige port til ejerlavet. Mod nord ligger et tilsvarende porthus, Spindehuset, i udkanten af Ebberup.

skoven med en imponerende allébepantning af egetræer.

Mod syd grænser ejerlavet op til Lillebælt, og her ligger Aa Strand, en bebyggelse der i dag hovedsageligt fremstår som en sommerhusbebyggelse, men som også rummer et par kystfiskergårde og enkelte ældre gårde i den østlige del. Området støder op til det fredede Feddet.

Langs Bjørnemosevej i ejerlavets vestlige kant er der udstykket en række husmandssteder. Husene ligger karakteristisk "som perler på en snor" langs vejforløbet. Herudover er der enkelte husmandssteder i den resterende del af ejerlavet.

Samlet fremstår området som et imponerende herregårdslandskab, hvor de store markflader står i klar kontrast til de mindre arealer i de omkringliggende landsbyejerlav.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier udgøres af:

- herregårdslandskabet med dets velbevarede opdeling i store, åbne markarealer, skov og vådområder.
- Selve hovedgårdens bebyggelse med de tilhørende reminiscenser af haveanlægget
- Bebyggelse og allébepantning langs slotsalléen, herunder slotsbanken, slotsmøllen samt porthusene
- Hagenskov husmandskoloni langs Bjørnemosevej
- Kystfiskergårdene og den øvrige ældre bebyggelse ved Aa Strand

Naturgrundlag

Hagenskov ligger i et område med morænelandskab. Den østlige del gennemskæres af afvandingsterrænet omkring vandløbet der udmunder ved Aa.

Trods sit korte forløb er vandløbet vandrigt nok til at have drevet den ganske store vandmølle. Afvandingsterrænet danner de ret omfattende eng- og

Voldstedet hvor Hagenskov tidligere lå er omdannet til prydhøj i det romantiske haveanlæg.

vådområder, som dog i dag visse steder er drænet eller tilvokset med skov. Jordbunden iøvrigt er hovedsageligt frugtbar moræneler.

Landskab

Landskabet er let kuperet, med et større fald med fine udsigter ved kystskrænten. Ved selve kysten er der kystslette, som går over i det fredede overdrev ved Feddet udenfor ejerlavet. Den østlige del af området er fladere, idét store dele er vådområder.

Området er et typisk herregårdslandskab med store, åbne marker vekslede med skovområder. Særligt forekommer kontrasten til de omkringliggende landsbyejrlav fortsat nogenlunde tydelig, selvom der også her bliver lagt markarealer sammen til større enheder. I selve ejerlavet er der kun enkelte hegn.

Skovene er i drift, og fremstår flere steder som yngre skov, men enkelte steder er der også karakteristiske velvoksne skovtræer.

Området øst for hovedgårdsbygningerne præges af større vådområder, som dog delvis er tilvoksede med skov. I den sydlige del findes desuden en våd eng med tagrør.

En række markante allébeplantninger understreger områdets karakter af herregårdslandskab. Det ses især på slotsalléen, samt dens imponerende fortsættelse ad Egeallé, hvor de store egetræer giver vejen karakter i forløbet gennem skoven til det østlige porthus.

Hagenskov et imponerende haveanlæg med en barokhave nærmest hovedbygningen, og et romantisk anlæg gennem skoven over mod slotsbanken, som med sin tredobbelte kreds af lindetræer også indgik i anlægget. I dag er der desværre kun enkelte spor tilbage af anlægget. Således ses rester af aksen fra slotsbanken på luftfotos, mens den centrale akse østlige alléplantning også synes bevaret sammen med rester af stianlæggene. Rester af muren nord for haveanlægget omkring slotsbanken ses også, ligesom de to porte ind til haven ved slotsbanken og nord for hovedbygningen ses endnu.

Kulturhistorie

Hagenskov har en lang og omfattende historie. Stedet nævnes første gang i 1251, hvor gården formentlig har ligget på gammel slotsbanke umiddelbart nord for det nuværende ejerlav. Senere blev hovedbygningen etableret på slotsbanken, hvor den lå frem til 1741. Avlsgården er formentlig anlagt på sin nuværende plads i denne periode, mens hovedbygningen er opført af Niels Ryberg på sin nuværende plads ved avlsgården i 1770'erne. Ryberg opførte ligeledes de to karakteristiske porthuse, Spindehuset og Kobbelhuset, og stod for ombygningen af godskirken Dreslette Kirke til observatorium, hvad der er årsag til tårnets specielle form.

Indtil 1667 var hovedgården krongods og fungerede som administrationscenter for Baag Herred. I 1667 skænkede kronen hovedgården til Erik Banner, der ændrede navnet til Frederiksgave.

Slotsmøllen havde stor betydning. I 1599 blev alle bønder i Baag Herred således pålagt at bruge møllen ved Hagenskov – en beslutning der næppe var populær.

Niels Ryberg døde i 1804, hvorefter gården blev overtaget af sønnen Johan Christian Ryberg. I 1824 gik Johan Christian Ryberg fallit, og staten overtog igen godset, og i nogle år fungerede den som kongens sommerresidens, ligesom guvernøren på Fyn, den senere Frederik den 7. brugte slottet. Men allerede i 1824 blev godset igen solgt, denne gang til grevskabet Wedellsborg.

I årene omkring 1900 blev enkelte husmandssteder udstykket fra ejendommen.

Arkitektur og byggeskik

De dominerende arkitektoniske elementer er naturligvis selve hovedgården med den imponerende hovedbygning i renæssancestil og de velbevarede avlsbygninger, af hvilke hovedparten er bevarede.

De to portbygninger mod nord og øst er unikke særkender. Den røde farve er et særkende for godsets ejendom, og genfindes på en række af bøndergårdene under godset samt på Dreslette kirke.

Herudover er især bebyggelsen langs Slotsalléen interessant. Den omfatter en række ældre, velbevarede bindingsværkshuse, blandt andet skovfogedboligen, samt ikke mindst slotsmøllen. Slotsmøllen med tilhørende længe nord for vejen. På slotsbanken ligger en funktionærbolig fra slutningen af 1800-tallet i historicistisk stil.

Herudover findes i Aa enkelte velbevarede huse, særligt et par kystfiskergårde i den vestlige ende påkalder sig interesse.

Husmandstederne langs Bjørnemosevej har nogenlunde bevaret bygningsmassen, og bebyggelsens enkle form er stadig tydelig, men ingen af husene har særlige bevaringsværdige træk.

Bevaringstilstand

Overordnet set fremstår ejerlavet velbevaret. Mark- og skovarealer er bevaret, mens en del af vådområderne og maderne synes tilvokset med skov.

Oprindeligt har hele vejforløbet mellem de to porthuse været allé. I dag er alléen kun bevaret på dele af Slotsallé samt hele Egeallé. Haveanlæggets overordnede udstrækning synes bevaret, mens selv anlægget kun findes rudi-

Billedtekst

mentært.

Bygningsmæssigt er selve hovedgården med tilhørende bygninger rundt i ejerlavet velbevarede. Dog synes slotsmøllen at være i ringe stand, ikke mindst den tilhørende længe nord for vejen.

Bebyggelsen ved Aa Strand præges af en række nyere sommerhuse, men flere af de oprindelige bygninger er velbevarede.

Husmandskolonien langs Bjørnemosevej er strukturelt velbevaret.

Sårbarhed

Bebyggelsen i Aa er sårbar overfor overdreven nybygning. Ellers intet.

Anbefalinger

Overordnet bør ejerlavet friholdes for yderligere nybygning. Mulighederne for en restaurering af slotsmøllen bør undersøges. Dertil kunne en genskabelse af maderne og møllesøen bidrage til oplevelsen af landskabet.

Endelig kunne mulighederne for at gøre den del af det tidligere haveanlæg der ligger i skoven offentligt tilgængelig undersøges. Udskiftningskortet viser en fin gengivelse af haveanlægget som det så ud omkring år 1800.

Et eventuelt ønske om at reetablere allébeplantningen bør imødekommes.

Brahesborg

Området omfatter hele Brahesborg ejerlav.

Tema: Hovedgårde

Periode: Middelalder - ca. 1930

Afgrænsning: Området afgrænses af ejerlavet. Mod nordvest og syd er ejerlavet på store strækninger afgrænset af stendiger med hegnsplantning. Mod øst og sydvest er der væsentlige strækninger, hvor afgrænsningen forekommer diffus, idét markfladerne synes at løbe tværs over ejerlavsgrensen. Øvrige grænser følger markskel.

Hovedtræk

Ejerlavet domineres af store markflader med typisk herregårdslandskab – store, åbne markflader i kontrast til det centrale skovområde, som deler markarealet i en stor del mod sydøst og en mindre del mod nord. Hovedgårdens bygninger ligger centralt i området med skoven mod nordvest og markerne mod sydøst. Bortset fra de centrale bygninger ses kun et enkelt hus ved den vestlige indkørsel og et mod nordøst, samt ladegården Wilhelmsgård i den nordlige udkant af ejerlavet.

Ejerlavet gennemskæres af den østvest-vendte Brahesborgvej. Fra nord løber Jørgen Brahesvej tværs over gårdspladsen, mens Langeløkke Allé med den markante ensidige alléplantning løber sydpå i ejerlavets vestlige del.

Hovedgårdsanlægget domineres af den enkle nyklassicistiske hovedbygning på slotsbanken, som på tre sider er omgivet af slotssø og voldgrave. Ladegårdens bygninger er nyopført i en mindre udstrækning end de originale, men i en meget fin, velafstemt Bedre Byggeskik i 1926. Syd for Brahesborgvej ligger en række avlsbygninger opført fra slutningen af 1800-tallet og frem, stort set alle med fine arkitektoniske kvaliteter.

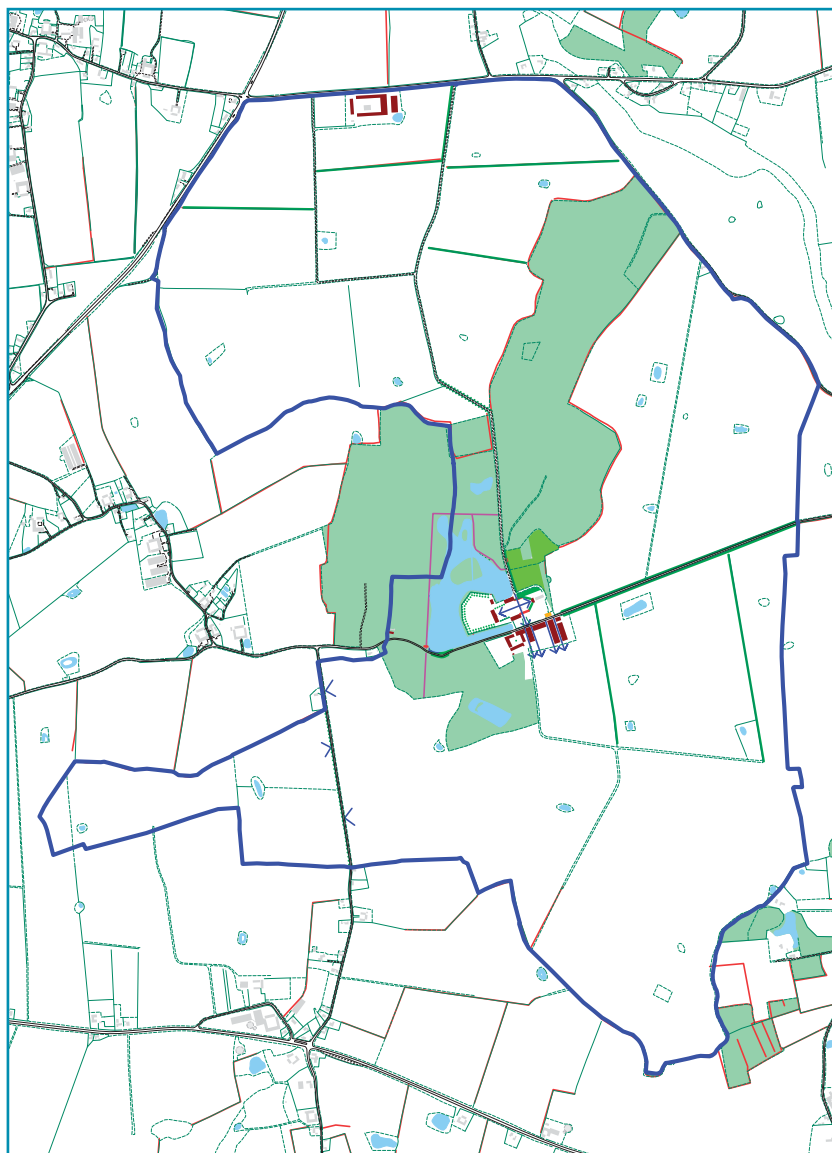
Målsætning

Brahesborg skal fastholdes som et velbevaret hovedgårdsejerlav uden yderligere bebyggelse. Ejerlavet rummer væsentlige bygningskulturelle og kulturhistoriske værdier. Byrådet vil arbejde for at fastholde disse værdier.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En landskabsplan, der også omfatter stier og tilgængelighed i ejerlavets skovområder.

Billedtekst
1:25.000

Brahesborg er på tre sider omgivet af en Voldgrav med smukke udsigter mod bygninger og haveanlæg.

Haveanlægget er kranset af en dobbelt række af velvoksne lindetræer.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier udgøres af:

- herregårdslandskabet med de store, åbne markflader
- skovarealer med de bevarede diger og hegn,
- de karakteristiske alléer på Langeløkke Allé og Jørgen Brahesvej nord for skoven.
- Dertil selve hovedgårdsanlægget inklusive driftsbygningerne syd for Brahesborgvej og haveanlægget med slotssøen.

Naturgrundlag

Brahesborg ligger i et Morænelandskab med overvejende jordbund af moræneler. Den nordlige del gennemskæres af en smeltevandsdal med sand og grus. Her har der tidligere været engområder, men de er i dag dræned.

Landskab

Landskabet fremstår som et typisk herregårdslandskab med et let kuperet terræn der domineres af store fortrinsvis åbne markflader og den centrale skov. Markante landskabselementer er de to bevarede alléstrækninger – Langeløkke Allé med velvoksne allétræer på den vestlige side af vejen, og en strækning af Jørgen Brahesvej umiddelbart nord for skoven. Særligt markområdet nord for skoven underdeles af stendiger med hegnsplantning. Brahesborgvej øst for hovedgårdsanlægget kantes ligeledes af syrenhegn. Rundt i landskabet ligger flere mindre søer og vandhuller, mens den større slotssø er et vigtigt element i skoven omkring hovedgårdsanlægget. Omkring

slotssøen er bevaret skovveje fra slutningen af 1800-tallet.

Haveanlægget på slotsbanken domineres af en imponerende dobbeltkreds af ærværdige lindetræer. En jernbro fra 1850 forbinder slotsbanken med Brahesborgvej. Omkring hovedgårdsanlægget kantes vejene mod nord og øst af klippede hække.

Kulturhistorie

Brahesborg hed oprindeligt Bisbo, og var en mindre hovedgård, formentlig under Odense Bispestol. Bisbo nævnes første gang i 1498. Omkring 1630 overtog Jørgen Brahe, "den lille konge på Fyn" gården, og opførte den nuværende hovedbygning, som stod færdig i 1656. Jørgen Brahe udvidede enemærket betydeligt, blandt andet ved nedlæggelsen af udflytterlandsbyen Krarup og de mindre enestegårde Gammelbo og Sønderskov m.fl. Herved dannedes ejerlavet i den form det fremstår idag.

I 1716 overtog Christian Rantzau godset. Han var i begyndelsen statholder i Norge, og blev senere stiftamtmand på Fyn.

Midt i 1800-tallet opførtes avlsgården Wilhelmsborg i den nordlige del af ejerlavet.

Slotsallé ved Brahesborg

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen i området omfatter udover selve hovedgårdsanlægget kun avlsgården Wilhelmsborg i den nordlige udkant samt to mindre huse. Ved den vestlige indkørsel til området ligger et fint og meget velbevaret klassicistisk hus fra år 1900. Husets enkle, symmetriske facade domineres af en stor frontkvist, og husety ligger nærmest som en portbygning ved indkørslen til området. Mod nordøst ligger et lille hus uden særlige værdier.

Selve hovedgårdsanlægget domineres af hovedbygningen fra 1656, ombygget til sin nuværende form i 1756. Bygningen er enkel men velproportioneret og fremstår med sin lidt tilbagetrukne beliggenhed på slotsbanken ganske majestætisk. Ladegården er nybygget flere gange, og de nuværende bygninger, som af omfang er noget mindre end det tidligere anlæg, er opført så sent som 1926 i en enkel og velproportioneret Bedre Byggeskik, som passer ganske fint til hovedbygningens formsprog. Bygningen modsat hovedbygningen synes opført en anelse tidligere, og fremstår i en mere pompøs klassisk form med det helvalmede tag med sorte, glaserede tegl og det detaljerede indgangsparti. Syd for Brahesborgvej ligger en række produktionsbygninger, opført i mindst tre omgange i løbet af 18- og 1900-tallet. Trods den lange periode fremstår bebyggelsen dog rolig og harmonisk. Bygningerne fra 1800-tallet er alle opført i en historicistisk stil i gule tegl, mens nogle nyere ladebygninger er opført i sorttjæret træ.

Avlsgården Wilhelmsborg i den nordlige del består af en enkel klassicistisk hovedbygning fra midt i 1800-tallet, mens avlsbygningerne er opført i slutningen af 1800-tallet i samme historicistiske stil som bygningerne ved hovedgårdsanlægget.

Bevaringstilstand

Ejerlavet fremstår overordnet meget velbevaret. Marker og skovområder er bevaret, mens enge og vådområder dog synes drænet. Digerne omkring skoven er bevaret, ligesom store dele af digerne omkring ejerlavet. Dele af hovedgårdens allé er også bevaret, hvilket medvirker til at understrege områdets karakter af herregårdslandskab. Ejerlavet er stort set friholdt for nyere bebyggelse. Kun avlsgården Wilhelmsgård samt driftsbygningerne ved selve hovedgården er kommet til. Frem til midten af 1800-tallet har der ligget en håndfuld huse nord for hovedbygningen. De er nu væk, og slotssøen er udvidet hvor husene stod.

Sårbarhed

Ejerlavet synes med de eksisterende beskyttelser at være ret robust. De eksisterende hegn og alléer kan dog være truede. Dog kan fremtidig byudvikling af Assens by i området mellem Brahesborg ejerlav og Assens By på sigt udgøre en trussel

Udsigt over det vidstrakte herregårdslandskab.

Anbefalinger

Udstykning og nybyggeri i ejerlavet bør undgås. Nye driftsbygninger i forbindelse med eksisterende skal tilpasses materialemæssigt, så et ensartet samlet indtryk opretholdes. Hegn i markskel og allétræer langs vejene bør sikres.

Krengerup

Området omfatter Krengerup ejerlav.

Tema: Hovedgårde

Tid: 1500-1900

Afgrænsning: Afgrænsningen følger ejerlavet. Store dele af afgrænsningen løber gennem skovområder, hvor afgrænsningen kan være vanskelig at se. Mod øst er store dele af afgrænsningen markeret af stendiger. Hvor afgrænsningen løber gennem åbne områder følger den hegn eller markskel.

Hovedtræk

Ejerlavet domineres af store skovområder i den nordlige og sydlige del, adskilt af et smallere bånd af marker, der gennemskærer området fra øst til vest. Skoven når dog på begge sider helt ind til selve hovedgårdsanlægget centralt i ejerlavet. Skovene ligger især i den sydlige del lavt med våd bund, og gennemskæres af et stort antal drækanaler. Markerne og skovene mod nord ligger i et kuperet og meget varieret terræn. Herregårdslandsakbet understreges af den smukke slotsallé på vejen mod Nårup, ligesom alléen mod Glamsbjerg uden for ejerlavet er bevaret.

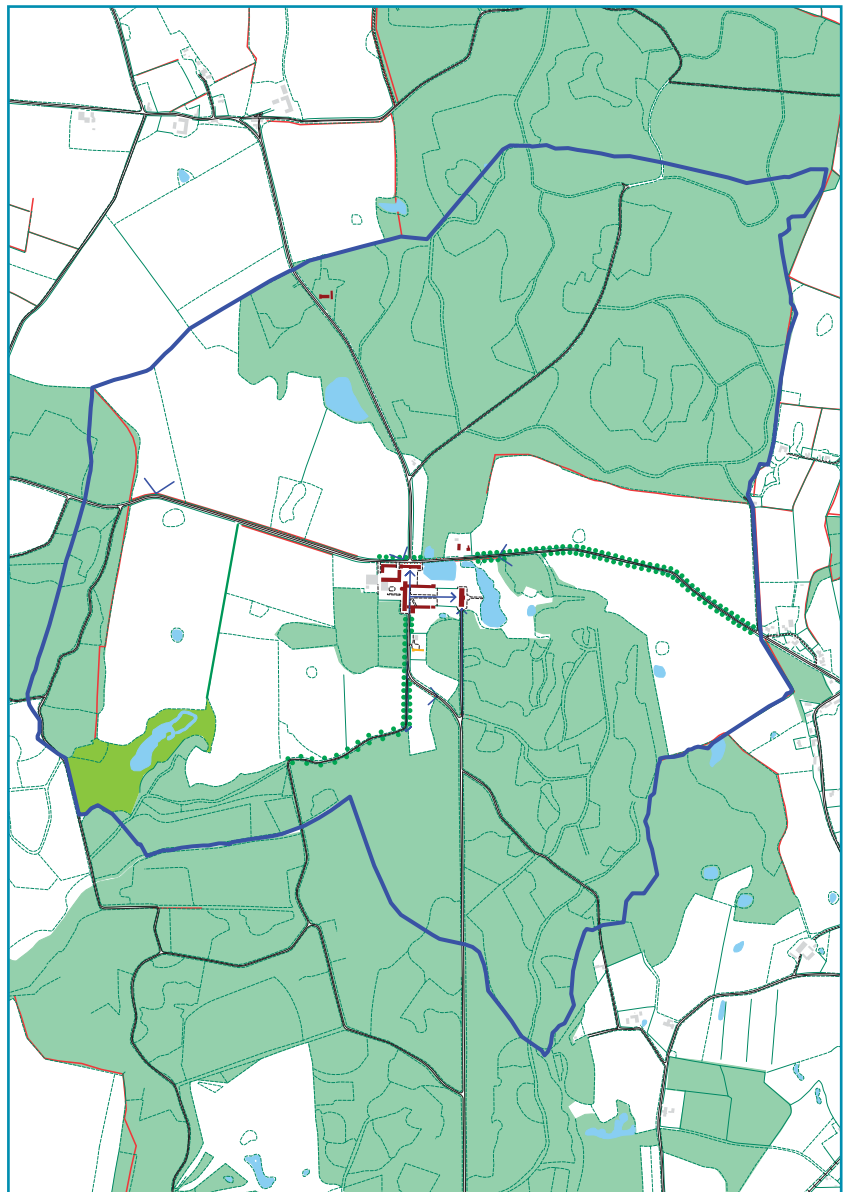
Målsætning

Krengerup skal i samarbejde med ejerne udvikles som et attraktivt turistmål. Ejerlavet rummer store skovområder, kombineret med et oplevelsesrigt anlæg omkring selve hovedgården med flere museer. Byrådet vil støtte op om at der udvikles helhedsoplevelser omkring hovedgården, som kombinerer alle disse kvaliteter.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En udviklingsplan for Krengerup som turistmål, med fokus blandt andet på formidling af områdets kulturhistoriske oplevelsesværdier.
- En landskabs- og tilgængelighedsplan, som sikrer adgang og etablering af et velfungerende stisystem i det varierede landskab omkring Krengerup, eventuelt med direkte forbindelse til Glamsbjerg by.

*Billedtekst
1:20.000*

*Den velbevarede Avlsgård ved Kren-
gerup.*

Udover selve hovedgårdsanlægget ligger kun tre huse i ejerlavet. Ladegård og hovedbygning udgør et meget harmonisk og sammenhængende anlæg. Hovedbygningen i streng nyklassicisme ligger tilbagetrukket fra det velbevarede ladegårdsanlæg i bindingsværk med godsets farver – rødt tømmer og gule tavler. Krengerup vandmølle er elegant integreret i ladegårdsanlægget. Nord for hovedbygningen er der i slutningen af 1800-tallet opført yderligere driftsbygninger. Syd for hovedbygningen ligger et par huse, som synes at have indgået i et haveanlæg med orangeri.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier udgøres af

- Ejerlavets overordnede inddeling i skov og markareal
- De bevarede diger i ejerlavsgården og omkring skovene
- Slotsalléerne mod Nårup og syd for skoven mod Glamsbjerg, samt syd for selve hovedgårdsanlægget
- Landskabelementer som porte og granitsteler omkring hovedgården.
- Selve Hovedgården med hovedbygning, ladegård, vandmølle og de nyere driftsbygninger.

Naturgrundlag

Området ligger i Frøbjerg dødisterræn. Den ret kuperede landskabsform opleves tydeligt i de åbne marker og i skoven mod nord. Den sydlige del gennemskæres af en smeltevandsdal, som dominerer den sydlige skov. Selve hovedgårdsanlægget ligger strategisk placeret på kanten mellem de to terrænformer.

Landskab

Landskabet domineres først og fremmest af de store skovarealer. Terrænet i den sydlige skov, Skanneshave, er fladt og jordbunden fugtig gennemskåret af drækanaler. Den nordlige skov ligger højere med noget mere kuperet terræn, men omfatter dog også mindre områder med våd bund.

Markerne mod øst og vest præges af det ganske kuperede terræn, med flere lokale højdepunkter. Markfladerne underdeles kun af enkelte hegn.

Særligt Nårupvej fremstår som et meget gammelt vejforløb. Mod øst har den form af en meget smuk allé. På en kort strækning har den form af en hulvej med stensætning i siderne. Vest for hovedgården kantes vejen af hegnsplantning. Syd for Skanneshave på vejen mod Glamsbjerg finder man ligeledes en fin alléstrækning.

Lige syd for hovedgården løber en allé ret mod syd i et forløb, der kan have indgået i et større landskabanlæg i 1800-tallet.

Landskabet umiddelbart omkring hovedgården præges af en høj grad af detaljering. Granitsteler markerer vejen, og en række porte, låger og sågar på

Stynede popler og hegnspæle af granit vidner om, at det ikke er en almindelig bonde der ejer jorden her.

flere strækninger hegnspæle i granit vidner om hovedgårdens markering af ejendomsretten.

Parken omkring hovedbygningen er stor, og har karakter af landskabshave. Mod nord ligger en sø der samtidig er mølledam. Også øst for hovedbygningen ligger en stor sø.

Kulturhistorie

Hovedgården er oprettet omkring 1585 af enestegården af samme navn, som nævnes første gang i 1514. I 1600-tallet udvides tilliggendet med enestegården Skanneshave. Ejerlavet domieredes fra starten af de store skovområder, og det dyrkede areal var beskedent.

I 1770 købte Christian Rantzau hovedgården, som på det tidspunkt hørte sammen med hovedgårdene Søholm og Brahesholm, og frem til 1773 blev den eksisterende hovedbygning og ladegård opført, og Krengerup blev sædegård for de tre hovedgårde. Dette forklarer, hvordan den ellers ret beskedne hovedgård kunne have et så imponerende bygningsanlæg.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsesmæssigt domineres området helt af selve hovedgårdsanlægget med den smukke og velproportionerede, nyklassicistiske hovedbygning fra 1773, og det lige så velproportionerede, rigt udformede bindingsværksla-

degårdsanlæg vest for hovedbygningen. Øst for ladegården tættest på hovedbygningen er der i midten af 1800-tallet opført to fuldmurede pavilloner med tegltag. Den sydlige af dem rummer en vandmølle, som er bevaret. Vandmøllen afløste heste-rundgangen, der også er bevaret som en knast på bagsiden af den vestlige fløj i ladegården. Nord for ladegården er i slutningen af 1800-tallet opført en avlsgård i fint detaljeret historicisme. Anlægget har oprindeligt været trefløjet, men den østlige fløj er siden nedrevet. Senere er yderligere bygninger opført vest for avlsgården, også de i en historicistisk eller tidlig industriel stil, men noget enklere i detaljeringsgraden. Enkelte nyere bygninger uden særlige kvaliteter er kommet til bag disse bygninger.

Syd for ladegården ligger et hus samt en særpræget, smal øst-vestvendt bygning med en lille pavillon i den vestlige ende. Bygningen synes at have indgået i haveanlægget, måske i forbindelse med et orangeri.

Herudover ligger fire huse i ejerlavet. Nord for Nårupvej ved hovedbygningen ligger to huse fra 1800-tallet, der har karakter af funktionærboliger. På Nyrupvej ligger et uanseeligt ælde længehus i udkanten af skoven, mens gods-kontoret i den nordlige udkant af ejerlavet er opført i en form for klassicisme, og fremstår forholdsvis velbevaret. En udlænge i bindingsværk vidner om en tidligere bebyggelse på stedet.

Bevaringstilstand

Ejerlavets ressourceområder i form af skov og marker er bevarede, idét engarealer dog synes enten dræned eller i nogen tilfælde tilvoksede med skov. Dele af alléerne omkring slottet er bevaret, ligesom enkelte diger og hegn. Selve hovedgårdsanlægget med senere udbygninger synes meget velbevarede, idét dog enkelte bygninger mangler. Parkens omfang er øget lidt, og selve haveanlægget synes ændret noget gennem tiden. Rester af et aksefast haveanlæg fornemmes dog på stedet.

Sårbarhed

Områdets bevaringsværdier synes ikke omfattet af væsentlige trusler.

Anbefalinger

Allér og øvrige landskabselementer såsom steler og låger bør opretholdes. Området bør så vidt muligt friholdes for yderligere bebyggelse.

Vejvisere fra flere perioder

Løgismose

Området omfatter hele Løgismose ejerlav.

Tema: Hovedgårde

Tid: Middelalder-1950

Afgrænsning: Områdeafgrænsningen følger ejerlavet. Mod nordvest følger afgrænsningen Nellemosevej, mod vest en markvej og derefter markskel. Mod øst følges den oprindelige bred af Noret og Hårby Å's tidligere forløb, hvilket giver afgrænsningen en snoet form, som efter inddæmningen af noret kun markeres af en smal afvandingskanal.

Hovedtræk

Hovedgården Løgismose ligger centralt placeret i sit ejerlav. Omkring hovedgården ligger store markarealer, som udgør over halvdelen af arealet. Syd for og ud mod kysten ligger et mindre skovområde, Løgismose Skov eller Elisabet-lund. I den nordlige del af ejerlavet ned mod Hårby Å og det inddæmmede nor findes et ret stort område med enge og vådområder. Den sydvestlige del er udstykket til husmandsbrug, hvis mindre marklodder giver denne del en anden karakter end det stort anlagte herregårdslandskab. Den anderledes karakter understøttes af, at en del af de mindre lodder anvendes til juletræsdyrkning. Her findes også en campingplads samt en offentlig strandpark.

Den centrale del af ejerlavet domineres derimod af et flot og rent herregårdslandskab, med slotsalléen fra Nellemose til avlsgården som det dominerende element.

Skoven syd for selve hovedgården har tilsyneladende tidligere indgået i et

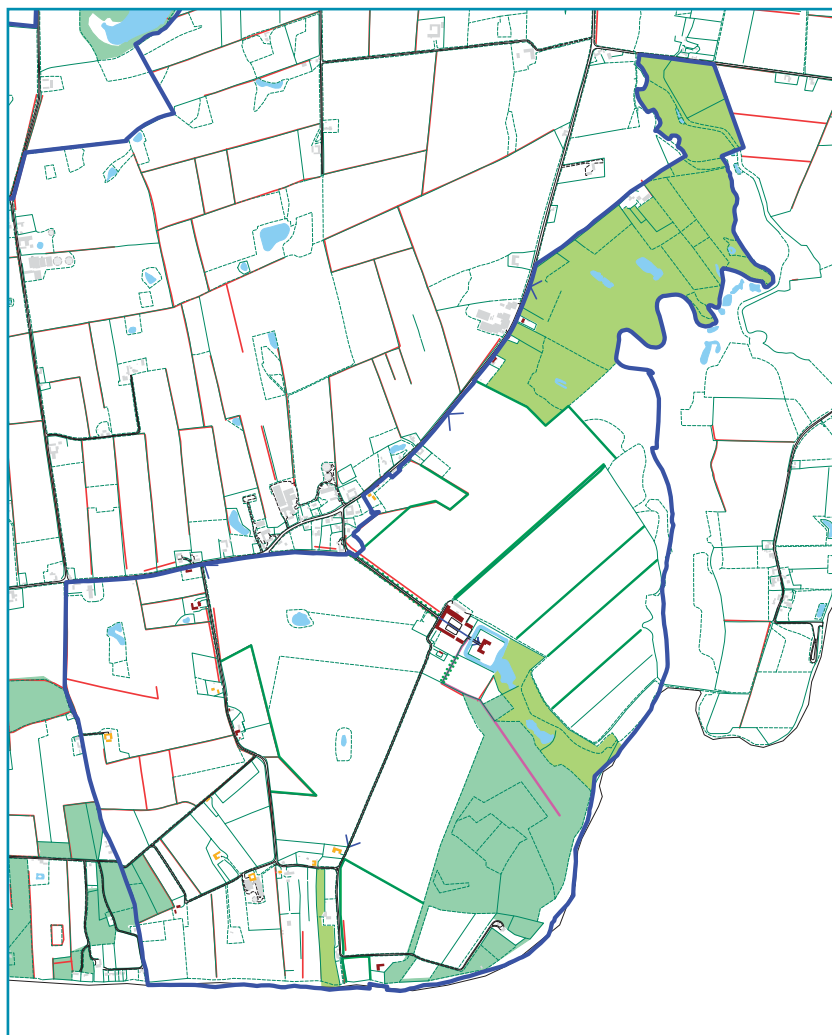
Målsætning

Løgismose skal udvikles som en attraktiv rekreativ ressource for turister og kommunens borgere. Ejerlavet rummer en stilfærdig charme i et velbevaret herregårdslandskab. Byrådet vil arbejde for, at disse herlighedsværdier bliver tilgængelige for borgerne.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En tilgængelighedsplan, som giver mulighed for stiforbindelser gennem skovene og engene i området
- En landskabsplejeplan, som blandt andet forholder sig til mulighederne for juletræsdyrkning i den vestlige del af ejerlavet, og vedligeholdelsen af engene i den nordøstlige del.
- Eventuelt en bevarende lokalplan, som kan sikre bygningsværdierne i husmandsstederne i den vestlige del af ejerlavet.

Billedtekst
1:25.000

romantisk haveanlæg med et vidtforgrenet stisystem. Store rhododendron i skoven vidner om en fortid som park, ligesom enkelte af stierne fortsat kan erkendes. Af en egentlig park eller have syd for slotsøen ses i dag kun den nordvestlige bøgeallé.

Selve hovedgården omfatter hovedbygningen, omgivet af voldgrave, og vest herfor den trefløjede avlsgård. Anlægget er opført og ændret i flere omgange, men fremstår samlet meget helstøbt. Hovedbygningens kobberklædte spir, markerer sig vidt omkring i landskabet.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Herregårdslandskabet med de store markflader, skoven og engene.
- Hovedgårdsanlægget med tilhørende slotsallé og rester af parkanlæg.
- Husmandsbebyggelsen i vest med fine bygningsværdier.

Landarbejderboliger i ejerlavets udkant.

Naturgrundlag

Området ligger for hovedparten i Hårby ådal på en undergrund dannet af ekstramarginale aflejringer og senere aflejringer fra Hårby Å. Den vestlige del af området ligger på kanten af Ørslev-Lunge Bjerger, et kuperet randmorænelandskab som hæver sig over den flade ådal mod øst. Hele området ligger kystnært. Hovedgården har derfor haft rig adgang til skov, som prægede hele kystområdet, og enge og vådområder i ådalen.

Landskab

Landskabet i den centrale og nordlige del er fladt, mens det rejser sig mod vest. Det giver en flot udsigt når man ankommer til området via Nellesøvej fra vest, hvor der er udsigt mod slotsalléen og hovedbygningens karakteristiske kobberspir. De centrale del domineres af store, ret åbne markarealer, der fortrinsvis anvendes til grøntsagsdyrkning. Nordøst for hovedgården er markstykkerne underdelt af en række parallelle hegn.

Den nordlige del af området er enge og vådarealer i bunden af Hårby Ådal. Mindre dele af engen er sprunget i krat.

Det sydøstlige hjørne af ejerlavet er udstykket til en række husmandsbrug. Her er marklodderne pludseligt meget mindre, og en del af dem beplantet med juletræer. Terrænet her er som nævnt højere og mere kuperet, med fine udsigter over Helnæsbugten.

De vigtigste veje gennem området er slotsalléen, der fra Nellemose til avlsgården løber i et helt lige forløb. Herfra drejer den skarpt til højre og fortsætter som markvej ned mod Strandhuse. Hertil kan man også komme ad den snoede Løgismose Skov, som med sit snoede og kuperede forløb, ofte med tjørnehegn, er et smukt vejforløb med mange overraskelser og udsigtspunkter.

Mellem hovedgårdens bygninger og kysten ligger et smalt vådområde i forlængelse af voldgraven. Syd herfor ligger skoven Elisabetslund. I skoven ses flere steder store, gamle rododendron, og en vej i akse fra det tidligere parkanlæg kan stadig erkendes. Skoven synes at have været tænkt ind i en sammenhæng med en romantisk landskabshave. Tættere på slottet er hovedparten af den oprindelige slotshave omdannet til græsgange, men rester af den oprindelige skærmende alléplantning findes endnu. Kun på selve slotsøen er haven opretholdt.

Vest for skoven ved bebyggelsen Strandhuse findes Løgismose strand camping, og i forbindelse hermed en offentlig strandpark med et karakteristisk græklædt areal, inddelt i mindre områder af skærmende hække. Samlet fremstår området med stor landskabelig skønhed og oplevelsesværdi.

Kulturhistorie

Løgismose har en lang og omfattende historie. Gården omtales allerede i 1300-tallet som et betydeligt gods. Den er anlagt som enestegård i det uudnyttede kystområde. Formentlig har der også været havneaktiviteter i området, sikkert ved udløbet af Hårby Å. I 1500-tallet ejede Løgismose nabo-byerne Nellemose, Strærup og Sarup med møller. Særligt Nellemose bærer præg af det tætte naboskoab, idet byen allerede i middelalderen var egaliseret. Den rigelige adgang til skov, eng og græs gjorde, at der var en stor besætning af kvæg og svin.

Selve hovedbygningen er opført i 15-1600-tallet, mens avlsgårdens bygninger for hovedparten er nyere, men med dele tilbage fra 1600-tallet.

Fra slutningen af 1800-tallet udstykes en række mindre husmandsbrug, hovedsageligt i den vestlige del af ejerlavet. To af gårdene er lidt større, og navngivet Sofielyst og Frederikslust. Der kan være tale om aftægtsboliger eller lignende.

På det lave målebordsblad er angivet en lokalitet på kysten ved navn tre-kroner. Der kan være tale om et gammelt udsigtspunkt.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen i ejerlavet omfatter hovedgårdens bygninger, der består af en hovedbygning samt en trefløjet avlsgård. Herudover findes særligt i den sydøstlige del en række mindre husmandsbrug.

Slotsalléen med stendiger er en værdig adgangsvej til godset.

Hovedgårdens bygninger er opbygget som et aksialt anlæg for enden af den imponerende allé. Man ankommer først til avlsgårdens tværgående fløj, opført med en base i huggede marksten op til ca 2 m, herover i gule tegl. Særligt ladebygningens imponerende gavl tiltrækker sig opmærksomhed. Herefter kan man passere gennem vognporten, hvor man får udsigt til hovedbygningens rødkalkede rokokofacade. Avlsgårdens sidebygninger fortsætter i samme stil, ind mod gården i gule tegl til grunden. Længst inde mod hovedbygningen ligger to yderligere bygninger i forlængelse af avlsgårdens fløje. De er opført i røde tegl i historicistisk stil med endestillede risalitter – en form som genfindes flere steder i omegnens gårdbyggeri, bl.a. Bækkelundgård i Hårby.

Hovedbygningen ligger for sig selv på en slotsø omgivet af voldgrave. Det er et trefløjet hus, hvis grundform stammer tilbage fra 15-1600-tallet. Det dominerende element er det sirlige rokokospir, som også fungerer som vartegn i landskabet omkring gården. Udadtil er bygningen rødkalket, men bagtil fremstår den i røde tegl. Helhedsindtrykket er et meget attraktivt og sammenhængende bygningsanlæg.

Husmandsstederne i den sydlige del er stort set alle ret ydmyge, opført i forskellige perioder. De ældste er i bindingsværk med stråtag, mens flere er fra Bedre Byggeskikperioden. Hovedparten af dem fremstår ret velbevarede, så helhedsindtrykket er en fin bebyggelse med enkle, men velproportionerede huse.

Bevaringstilstand

Områdets overordnede struktur fremstår ret velbevaret. Herregårdslandskabet er opbrudt i den sydvestlige del, men til gengæld fremstår husmandsbebyggelsen her ret intakt. Væsentlige landskabstræk som hegn og

slotsalléen er bevaret, ligesom selve hovedgårdsbebyggelsen er velbevaret.

Sårbarhed

Området fremstår overordnet ret robust. Engarealerne i den nordlige del er sårbare for manglende vedligeholdelse/afgræsning, hvorved de kan springe i krat.

Anbefalinger

Der bør gøres en indsats for at engarealerne afgræsses. Det ville være interessant at spore resterne af slotshave og park, og eventuelt genskabe dele af dem.

Husmandsbebyggelserne i den vestlige del rummer et par ret velbevarede husmandsbebyggelser, og området fremstår ret homogent. Det kunne understøttes gennem vejledning i byggestil.

En øget tilgængelighed vil styrke muligheden for at opleve områdets fine kvaliteter.

Slotsalléen er et domierende landskabstræk, der leder blikket hen mod spirets vartegn.

Thorø Huse

Området omfatter bebyggelserne Nyhuse og Thorø Huse med tilstødende strand samt den del af drejet der anvendes af fiskere og lystsejlere.

Tema: Fiskerleje

Tid: ca. 1750 - nu

Området afgrænses af de bebyggede matrikler i Nyhuse og Thorø Huse. Mellem bebyggelserne følger afgrænsningen vejens østside. Syd for Thorø Huse Fortsættes afgrænsningen mod syd til stranden, som følges til ca. midt på drejet. Den øvrige del af afgrænsningen lægges så den omfatter ankerpladserne.

Hovedtræk

Området omfatter i princippet tre forskellige miljøer. Mod nord bebyggelsen Nyhuse, som opstår i starten af 1800-tallet, formentlig som kaptajnsboliger. Der er ingen tegn på, at der har været drevet fiskeri fra Nyhuse. Bebyggelsen består af en enkelt række på 11 huse langs vejen. Stilmæssigt er den ret blandet, og en del af husene er ret ombyggede. Men husenes volumen og placering langs vejen giver alligevel et fint billede af bebyggelsen. Mod kysten afgrænses vejen af hække, og de fleste huse har en strandtomt, som man får adgang til via en simpel havelåge.

Mellem Nyhuse og Thorø Huse stiger terrænet, og bebyggelsen her ligger således ganske højt, især i den nordlige og østlige del. Thorø Huse opstår

Målsætning

Thorø Huse skal udvikles som et attraktivt og aktivt bosætnings- og fritidsområde med appel til turisterne. Området rummer et charmerende bymiljø og stemningsfulde kystområder. Byrådet vil arbejde for at styrke og bevare det unikke miljø.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Evaluering af den eksisterende bevarende lokalplan. Har den den ønskede effekt i forhold til bevaring af såvel bygninger og bymiljø som de omkringliggende landskaber?
- Sikring af de bevaringsværdige kulturspor på stejlepladserne, eventuelt ved at de omfattes af en bevarende lokalplan
- Udarbejdelse af en vejledning i restaurering og vedligehold af bygninger, eventuelt suppleret med en bygningsforbedringspulje
- En plan for renovering af byrum og vejforløb, eventuelt som en del af en ny lokalplan for området

Billedtekst
1:10.000

som fiskerleje i løbet af 1700-tallet, og omfatter i begyndelsen kun den vestlige del af byens nuværende areal, langs Jacob Gadesvej. Bebyggelsen er tæt, præget af gentagne udstykninger af stadig mindre parceller. Samtidig er der en rigdom af smøger og slipper, som giver kig mod vandet og den labyrintiske bebyggelse. Stilmæssigt dominerer historicistisk bebyggelse fra anden halvdel af 1800 tallet, men i den nordlige del er også en del ældre bygninger med stråtage bevaret. Den østlige del af Thorø Huse er anlagt på et areal som tidligere var en række meget smalle lodder, som tilhørte bønderne i Saltofte. Det har resulteret i en særpræget bebyggelse med lange, smalle grunde, og en stor mængde nord-sydgående veje. Denne del af bebyggelsen er generelt nyere, idét dog den nordlige del synes at stamme fra tiden omkring år 1900, mens enkelte af husene mod syd er helt ny, flere af dem har karakter af sommerhuse. Nord for Saltoftevej ligger en karakteristisk udstykning fra omkring 1950.

Fra stejlepladsen ved Thorø Huse har man et fint kig ind over den ældste del af byen, der fremstår som en homogen og stemningsfuld bebyggelse.

Mellem bebyggelsen og kysten ved Thorø Vig mod vest ligger byens stejleplads. Her ses en restaureret tjæregryde og tjærelad hvor fiskerne har imprægneret bomuldsgarnene. Stejlepladsen anvendes i dag til bådeplads og diverse oplagring. En lille havn med tilhørende træmoler er gravet ind i sivene ved udmundingen af Noret.

En simpel gangbro over udmundingen af Noret giver adgang til Drejet. Området er en nyere tilsanding, idét der tidligere var åbent vand mellem Fyn og Thorø. Her ligger nu en ret omfattende stejleplads med 3-4 fiskerskure, to områder med tørrepladser til garn, resterne af en tjæregryde og tjærelad, spil samt ruinen af et spilhus fra en tidligere ophalerplads, samt flere mindre broer. I vigen ses flere opankrede både. Herfra er der en formidabel udsigt tilbage mod Thorø Huse.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier udgøres af:

- Vej- og stistrukturen i Thorø Huse, som vidner om tilblivelsen af fiskerlejet og betydningen af adgangen til vandet i den vestlige del, og samtlige den østlige dels oprindelse som smalle marklodder.
- Bebyggelsesstrukturen i hele området.
- Betydende enkeltbygninger er det gamle toldsted – nu forsamlingshus, skolerne, samt flere velbevarede fiskerhuse.
- Stejlepladserne ved Thorø Huse og på Drejet, med tilhørende broer, småhavne, skure, tjæregryder og spilhus.

Naturgrundlag

Området ligger i kystregionen af morænelandskabet, der dominerer den vestlige del af kommunen. De flade, kystnære dele af området er havaflejringer. Særligt skal det nævnes, at selve drejet mellem Thorø Huse og Thorø er opstået som tilsanding inden for 50-100 år, hvorved Thorø er blevet land-

fast med Fyn. De centrale dele af Thorø Huse ligger ganske højt på en bakke af morænegrus.

Landskab

Ankommer man til området fra Assens oplever man, hvordan terrænet falder ned mod kysten og bebyggelsen ved Nyhuse, som ligger lavt, vel kun godt en meter over havet. Fra Nyhuse er der et enkelt sted kig mod det bagvedliggende landskab. Vejen langs Nyhuse kantes mod kysten af varierende hække, som afbrydes af havelåger, der giver adgang til strandtomterne. Vejen støttes på hele strækningen af en lav betonmur mod kysten. Lave betonpiller fra et gammelt værn ses endnu langs vejen.

Mod Thorø Huse hæver terrænet sig op på en lav kystklint. Her ses i øvrigt det ældre autoværn intakt med hvidmalede piller og rødmalede jernrør.

Thorø Huse ligger på en sydvestvendt skråning, og de to-tre vestligste husrækker er bygget på kystskrænten. Her giver flere små slipper mellem husene udsigt mod Thorø og de opankrede både i Thorø Vig. Syd for byen ligger Noret med den åbne vandflade kranset af udstrakte rørbevoksninger. Af de sydgående smøger giver kun Ålevejen kig gennem byen mod Noret. Vest for byen er terrænet fladt og mestendels tilvokset med rør og græsser. Ud mod drejet passerer man først over udmundingen af Noret, og på selve drejet ligger flere mindre indsøer. Udsigten tilbage mod Thorø Huse viser tydeligt, hvordan terrænet stiger mod øst.

Kulturhistorie

Thorø Huse er opstået som fiskerleje i løbet af 1700-tallet. Siden har der boet både fiskere og søfolk, og begge erhverv har været ganske betydelige. Bebyggelsen er opstået omkring den nuværende Jacob Gadesvej hvor Saltoftevej slår et knæk. Øst for den oprindelige bebyggelse havde Saltoftebønderne en række smalle lodder. På den resterende stump land mod vest klumper bebyggelsen sig sammen på kystskrænten. De første huse bygges 1693, men hvor disse lå vides ikke. 1728 var der 8 små fiskerhuse. De ældste huse i byen idag er fra 1750 (Jacob Gades vej 2 og Thorøgyde 3). Igen og igen udstykkes grunde, sikkert til familiernes børn. Resultatet er den karakteristiske, tætte bebyggelse der ses i dag. I slutningen af 1800-tallet er der en forskole i byen, og i 1900 bygges en skole ved Saltoftevej mod nord. Bebyggelsen på Saltoftebøndernes smalle lodder tager tydeligt form af denne tidlige struktur – også selv om den gamle matrikelstruktur faktisk på et tidspunkt i løbet af 1900-tallet overlejres af en nyere, lidt mere rummelig struktur. Fra slutningen af 1800-tallet og ca 50 år frem er der toldsted i byen. Tolderen boede i Slippen 2, som er ret velbevaret i dag.

Bebyggelsen i Nyhuse er nyere, sikkert fra midten af 1800-tallet, og har formodentlig først og fremmest huset søfolk, da der ikke kendes vidnesbyrd om decideret fiskeri, og Reden udfor Nyhuse tjente ofte som opankringsplads for større skibe.

Anvendelsen af Drejet til stejleplads mm er derimod af nyere dato, eftersom landtangen der forbinder Thorø og Fyn først er opstået ved tilsanding for ca 50 år siden. Området må være taget i brug umiddelbart efter at det er opstået. Komponisten Jacob Gade, der skrev et af verdens mest spillede musikstykker, Tango Jalousie, boede i Thorø Huse fra 1943 til sin død i 1963. Hovedgaden gennem byen blev opkaldt efter ham i 1971.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen i Nyhuse er ret forskelligartet, og præges af en blanding af fuldmurede, stråttækte huse, sikkert fra omkring midten af 1800-tallet, huse med historicistiske træk fra tiden op mod århundredeskiftet, og endelig enkelte nyere huse i et meget enkelt formsprog. Husene er for en dels vedkommende præget af nyere ændringer, især opsætning af store kviste og glaspartier for at udnytte udsigten.

Bebyggelsen i Thorø Huse er ligeledes meget blandet, men falder overordnet i fire "kvarterer" som afspejler udbygningstakten. Den ældste bebyggelse findes i den nordvestlige del. Det er stråttækte huse, de ældste med bindingsværk, de lidt nyere fuldmurede. Længere mod syd domineres bebyggelsen af slut-1800-tallets historicisme. De fleste huse er dog noget ombyggede, men de karakteristiske detaljeringer omkring gesims og vinduer ses mange steder. Den nordøstlige del består overvejende af bebyggelse fra omkring 1900 – skolen, der er den dominerende bygning i området er opført i 1900. Denne del af bebyggelsen fremstår lidt enklere og lettere i stilen. Endelig er den sydøstlige del nyere bebyggelse, flere huse af helt ny dato. I denne del har en stor del af bebyggelsen karakter af sommerhuse. Den overordnede opdeling af bebyggelsen er ikke helt ren, men kan alligevel fungere som en nøgle til forståelse af udbygningen af byen. Nord for Saltoftevej ligger en række "parcelhuse fra omkring 1950 i en karakteristisk, skråtstillet udstykning.

Byerns rum domineres af de mange smalle smøger og slipper. I den ældste, vestlige del som et labyrintisk net med mange små forbindelser til kysten. I den østlige del har vejene derimod karakter af lange, sydvendte forbindelser. Det er karakteristisk at de ligger tæt, ofte kun med en enkelt husrække mellem vejene. Navne som Ålevejen, Markleddet, Fælleden, Slippen og Fiskerstræde bidrager til stedets karakter.

Ved stejlepladsen ligger en række interimistiske småskure, som er stemningsfulde mere end kønne. Skurene på drejet er mere regulære, og bliver tydeligvis vedligeholdt med ny beklædning og maling. De fire små skure med deres klare geometriske former fungerer som et fikspunkt på den bare flade på Drejet.

Bevaringstilstand

Den overordnede struktur i området er meget velbevaret med elementer som skure, stejlepladser, tjæregryder, bebyggelse og vejstruktur. Omend fiskeriet nu hovedsageligt har fritidskarakter er der dog stadig et aktivt miljø ved stej-

lepladserne.

Bebyggelsen er delvis velbevaret. Mange huse har bevaret deres overordnede form og karaktertræk, men ofte med nyt tag og vinduer, ligesom det også her flere steder ses, at fint detaljeret murværk pudses op til en langt mindre levende flade. Særligt ses det flere steder, at man søger at få glæde af udsigten ved etablering af dominerende, utilpassede kviste og store glaspartier. Dette gælder især i Nyhuse.

Enkelte elementer ved stejlepladsen på Drejet er i forfald. Det gælder især spilhuset, der er en ruin men med spillet bevaret, og tjæregyden med tilhørende tjærelad.

Sårbarhed

Bebyggelsen er sårbar overfor overdreven etablering af især kviste og glaspartier, i en grad så oplevelsen af den samlede bebyggelse som en samling beskedne og enkelt formede længehuse med nogenlunde ensartede proportioner ødelægges. For de historicistiske huse, som traditionelt er opført i blank mur er der stor risiko for oppudsning.

Stejlepladserne er afhængige af fortsat aktiv brug for at bevare karakteren, ligesom en række af de særlige elementer som tjærekedler og tjærelad på Drejet trues af forfald.

Anbefalinger

Veje, stier og slipper skal bevares, ligesom det bør sikres at der er udkig og adgang mod vandet gennem slipper og stier. De truede elementer på stejlepladsen ved Drejet bør bevares, ligesom en generel bygningsbevaringsindsats bør sættes ind for at sikre karakteren af bebyggelsen.

Stejlepladsens garntørrestativer findes endnu på drejet ved Thorø

Agernæs Udskibningshavn

Området omfatter Agernæs udskibningshavn med havnearealet samt stejlepladsen på begge sider af Helnæsvej.

Tema: Havne, fiskerlejer

Tid: 1900 - nu

Området afgrænses mod syd af matrikelskel. Mod nord, vest for Helnæsvej følger afgrænsningen nordsiden af stendiget, mens afgrænsningen øst for Helnæsvej omfatter området ud til og med barkegyden. Mod øst og vest følger afgrænsningen kysten og molerne.

Hovedtræk

Området omfatter dels Agernæs udskibningshavn, anlagt som fiskeri- og udskibningshavn i 1934, dels stejlepladsen som er knyttet til fiskerlejet Brunshuse, med fiskeri i såvel Lillebælt som Helnæsbugten. Havnen er et simpelt anlæg med en ydermole i beton, på ydersiden beskyttet af en stenkastning, på indersiden med en beklædning i træ. Yderst er molen lidt bredere med plads til et bord og bænke. Hertil en indermole i trækonstruktion. I havnen er der et mindre antal bådepladser samt et slæbested. Der er ingen bygninger, udover et opstillet tørkloset i en grøn glasfibertønde. Syd for havnen er der oplagring af grus med tilhørende maskineri. En uformet grusvej forbinder Helnæsvej med havnen.

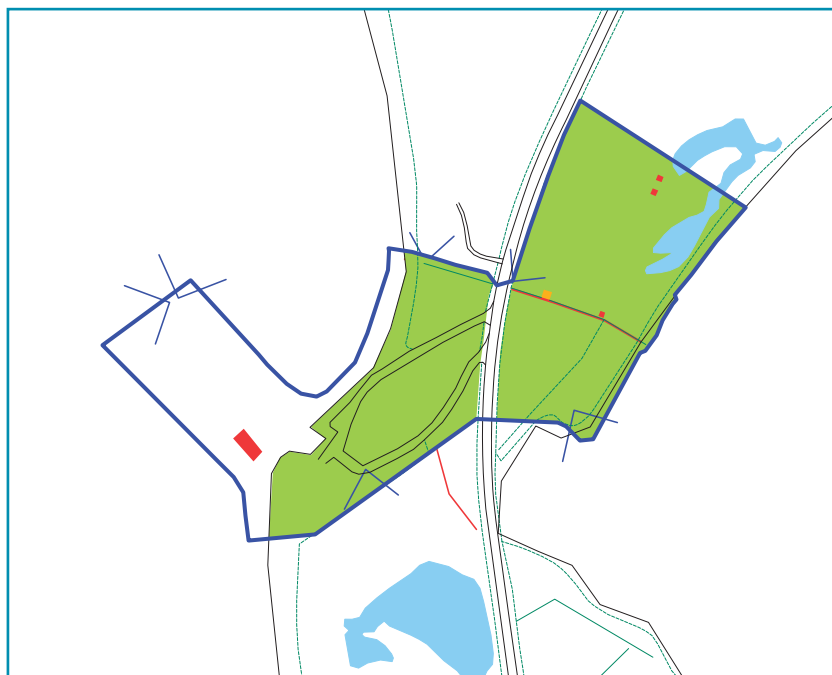
Målsætning

Agernæs Udskibningshavn skal videreudvikles som et aktivt fritidsmiljø, med mulighed for også at tiltrække en vis turisme. Havnen har idag et aktivt fritidsmiljø, kombineret med en unik beliggenhed. Byrådet vil arbejde for at udvikle området som en del af en større sammenhæng mellem Hagenskov og Helnæs.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Det er vigtigt at fastholde havnen som en primitiv havn med stejleplads, og at friholde havnen for væsentlig bebyggelse
- En undersøgelse af mulighederne for at etablere toiletfaciliteter i området, eventuelt i eller i forbindelse med det eksisterende grejskur. Muligvis kan der også arbejdes med primitive overnatningsmuligheder.
- Der afsættes midler til at restaurere og vedligeholde kulturspor som grejskure og tjæregryder
- Området indarbejdes i den overordnede turismestrategi

Billedtekst
1:5.000

Fra øst til vest gennemskæres området af et velbevaret stendige, der på den vestlige side adskiller området fra Feddet.

Agernæs fiskerihavn har stadig liv og stemning.

Stjelepladsen, som hovedsageligt ligger nord for stendiget og øst for Henæsvej, rummer en lang række typiske elementer. Her er såvel en gammel muret

barkegryde (brugt til at opvarme en egebarkesuppe til imprægnering af bomuldsgarn), tjærelade og tjæregryde (til samme formål), oplagring af garn og bundgarnspæle, samt et par garnly og et fiskerskur.

Syd for stendiget ligger også enkelte både.

Vest for Helnæsvej, lige syd for Stendiget, ligger et ældre muret skur, som angiveligt har været brugt af fiskere fra omkring 1900.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- en primitiv havn uden væsentlige faciliteter
- Stejlepladsen øst for Helnæsvej med barkegryde, tjærelad og fiskerskur.
- Det murede fiskerskur syd for stendiget mod vest

Naturgrundlag

Området ligger på havaflejringer. Oprindeligt har man kunnet sejle ind til Helnæsbugten her. Særligt stejlepladsen ligger på ret fugtig grund med flere vandhuller.

Også stejlepladsen er stadig i brug. I forgrunden tjærelad og tjæregryder.

Landskab

Området udgør en smal landtange mellem Fyn og Agernæs, med udsigt over Lillebælt mod vest og Helnæsbugten mod øst. Terrænet i området er fuldstændig fladt, kun brudt af den sparsomme bebyggelse og enkelte buske og småtræer langs stendiget gennem området. Mod nord ligger det udstrakte strandoverdrev feddet, som strækker sig hele vejen til Aa Strand nogle kilometer mod nord. Mod nordøst er der fin udsigt til Brunshuse.

Kulturhistorie

Stejlepladsen hører oprindeligt til fiskerlejet Brunshuse, hvorfra der især blev fisket på Helnæsbugten. Området har været i brug i generationer. Senere blev fiskeriet i bugten for ringe, og man begyndte at fiske på Lillebælt. I begyndelsen trak man blot bådene op på stranden. Fra denne periode stammer det murede grejskur lige syd for stendiget mod vest. Elementer som barkegryde og tjærelade stammer også fra første halvdel af 1900-tallet, hvor man brugte egebark og senere tjære til at imprægnere bomuldsgarnene, indtil kunststofgarn vandt frem i 1950'erne. Området rummer også et træskur, og resterne af et endnu ældre halvtag i trækonstruktion med tangtag, som har været brugt til oplagring af garn.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen omfatter kun et enkelt, men nogenlunde bevaret muret grejskur i den vestlige del, samt et skævt træskur på selve stejlepladsen. Det er karakteristisk, at bebyggelsen lægges tæt på stendiget, der fungerer som en slags ryggrad i området. Endelig bør nævnes den lille murede barkegryde med skorsten, som står nogenlunde intakt.

Bevaringstilstand

Områdets struktur og primitive karakter er bevaret, såvel for stejlepladsen som udskibningshavnen. Desuden er der bevaret en lang række betydningsgivende enkeltelementer som barke- og tjæregryder, det murede grejskur fra omkring 1900 osv.

Sårbarhed

Særligt elementerne på Stejlepladsen er sårbare overfor forfald som følge af manglende brug. Det samme gælder de to grejskure. Området er sårbart overfor nyt byggeri samt etablering af yderligere faciliteter der vil kunne ødelægge områdets primitive karakter.

Anbefalinger

Det bør sikres at der kun sker den allermest nødvendige bebyggelse på området. Stejlepladsen bør helt friholdes for bebyggelse, og de bevaringsværdige elementer bevares.

Aborgminde Strand

Området omfatter det lille tidligere fiskerleje ved Aborgminde Strand

Tema: Fiskerlejer

Tid: ca. 1900-1950

Afgrænsning: Mod vest følger afgrænsningen kysten, og mod syd adgangsvejen og dens forlængelse mod stranden. Mod øst følger afgrænsningen i den sydlige del matrikelskel for det første hus, hvorefter afgrænsningen løber gennem vådområdet nord for noret, så grejskuret på nordsiden af udløbet kommer med i området.

Hovedtræk

Tidligere, ganske lille fiskeleje ved Aborgminde Strand. Området består af 4 huse langs den yderste ende af adgangsvejen. Nord for husene på tangen mellem Lillebælt og Aborgminde Nor ligger den tidligere stejleplads, hvor et grejskur og tjæregryde med tjærelad er bevaret. Nord for norets udmunding i havet ligger ruinen af yderligere et grejskur, som antyder et lidt mere omfattende fiskeri. Området har med sin fjerntliggende placering og udsigten mod såvel Lillebælt og Båge som ind over noret en ganske særlig stemning.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Den enkle bebyggelsesstruktur i området
- Stejlepladsen med tjæregryde og grejskur
- Det regulerede udløb af Aborgminde Nor/Puge Mølle Å

Målsætning

Aborgminde Strand skal bevares som et afdæmpet, stemningsfuldt kulturmiljø. Områdets styrke er enkelheden, som samtidig klart afspejler områdets historie. Byrådet vil arbejde for at bevare disse kvaliteter som et aktiv for kommunens borgere.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Der afsættes midler til at restaurere tjæregryde og grejskure
- Mulighederne for at sikre offentlighedens adgang til området skal undersøges
- Eventuelt kan der udarbejdes en bevarende lokalplan

Billedtekst
1:4.000

Tjæregrypde og tjærelad ved Aborg-
minde strand.

Naturgrundlag

Området ligger i Turup Ådal ved udmundningen af Puge Mølle Å, på en tange mellem Lillebælt og Aborgminde Nor. Jordbunden er ferskvands- og havaflejringer fra Lillebælt og Puge Mølle Å/Aborgminde Nor. Området har således ingen landbrugsmæssig værdi, men derimod adgang til såvel Lillebælt som Noret.

Landskab

Området ligger på en smal landtange mellem Aborgminde Nor og Lillebælt. Terrænet er fladt, på den højeste del hæver landtangen sig næppe mere end 1-1½ meter over havet. Nord og øst for åen ligger en modsatrettet, men endnu lavere landtange helt bevokset med tagrør, som afgrænser udløbet fra selve Aborgminde Nor.

Fiskerlejets bebyggelse ligger på den sydligste del af landtangen ud mod Lillebælt. Den nordlige del, hvor stejlepladsen ligger, er græsklædt med indslag af marehalm og andre strandplanter som mandstro. På spidsen findes en bevoksning med hyben.

Åens udløb er på nordsiden sikret med et bolværk i træ som holder på en stenkastning. På sydsiden sikres udløbet også af store sten, men en aflejring af sand ligger nedenfor stenkastningen.

Husene i den sydlige del ligger bag høje hække, og med enkelte træer i haverne. Fra en af haverne ned mod noret er der etableret en bådebro.

Kulturhistorie

Området er et beskedent fiskerleje, formentlig etableret sidst i 1800-tallet. Området omfatter dels en bebyggelse med fire fiskerboliger, dels en stejleplads. På stejlepladsen ses et fint bevaret grejskur opført i brædder med stråtag, samt en cirkelrund tjæregryde, hvor et tjærelad er lagt over som låg. Desuden vidner en hulning ind mod noret om, at der har været gravet sand og grus på et tidspunkt.

Nord for åen ses ruinen af et stort set tilsvarende grejskur, som vidner om at der også der har været fiskeri.

Grejskuret er fint bevaret. På den modsatte side af noret findes en mindre velbevaret pendant

En lille bådebro ud mod noret fra en af haverne vidner om, at der sikkert er blevet fisket på såvel noret som bæltet.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen omfatter kun fire huse med tilhørende småbygninger, beliggende i den sydlige del af området langs adgangsvejen. To huse ligger ud til Lillebæltskysten vest for adgangsvejen, mens to huse ligger ud mod Aborgminde Nor nord for vejen.

Husene er alle enkle lænehuse. De tre første ligger med facade mod vejen, mens det nordligste ligger gavlvendt. Husene er opført omkring 1900 i en enkel, prunkløs stil med få, men karakteristiske detaljer: Fint murede gesimser langs tagfod og gavl, stik over døre og vinduer, i et enkelt tilfælde også forsynet med en pyntet bort.

Grejskuret på stejlepladsen er et enkelt, bræddeklædt hus med stråtag. Nord for åens udløb ses ruinen af et tilsyneladende tilsvarende skur, som dog mangler tagklædningen, og ses at have haft halvvalm.

Bevaringstilstand

Strukturelt velbevaret, herunder bygningers og øvrige elementers placering. Af bygningerne er de to ud mod kysten og især det nordligste velbevaret med oprindelige murhuller og bevarede detaljer og tagform. De to øvrige huse fremstår derimod ret ombyggede.

Den runde tjæregryde er ret forfalden, og mangler blandt andet skorstenen. Det sydlige grejskur er indtil videre velbevaret, mens det nordlige mangler taget.

Sårbarhed

Området er primært sårbart overfor forfald og manglende vedligehold. Derudover kan husene ende med at være så ombyggede, at den oprindelige, enkle grundform ikke længere er tydelig.

Anbefalinger

Vedligeholdelsen af stejlepladsen med tjæregryde og grejskur bør sikres. Bygningsstrukturen samt de grundlæggende proportioner i bebyggelsen bør bevares. Huset tættest på stejlepladsen rummer bevaringsværdier som bør sikres.

Saltofte Strand

Området omfatter en beskeden sommerhusbebyggelse samt den gamle batteribanke ved den sydlige ende af Thorø Huse Nor.

Tema: Kystkultur, det rekreative landskab

Tid: 1930 - 1950

Afgrænsningen er overført fra amtets udpegning, og følger markskellet nord for sommerhusene og øst for batteribanken, og adgangsvejen mod sydøst. Mod syd og nordvest afgrænses området af kysten, og løber over den smalle tange mellem Lillebælt og Noret.

Hovedtræk

Området omfatter fem små sommerhuse på en linje langs vejen. Herfra løber stien videre langs kysten til den gamle batteribanke, der kendes som en træk-lædt forhøjning på det yderste stykke mod Noret.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er de fem sommerhuse og batteribankens svagt hævede terræn.

Målsætning

Saltofte Strand skal bevares som et enkelt og uspoleret sommerhusområde. De landskabelige kvaliteter i områdets nordlige del skal udvikles. Området afspejler ønsket om det enkle liv, og rummer fire landskabelige værdier.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En plejeplan for den nordlige del af området omkring skansen. Eventuelt suppleret af etablering af stier i denne del af området.
- Gennem byggesagsbehandlingen skal det sikres, at bebyggelsens karakter i forhold til størelse, materialer og farver bevares

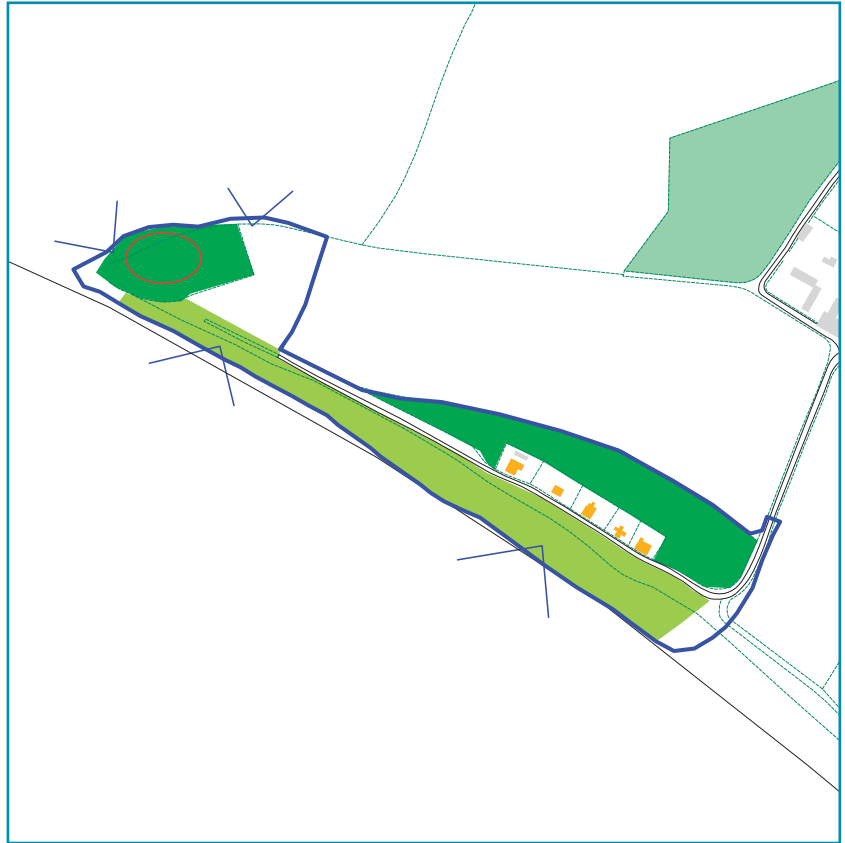
Naturgrundlag

Området ligger ved kysten i et ret kuperet morænelandskab. Batteribanken ligger i et område med kystaflejringer. Forhøjningen i terrænet her skyldes formentlig delvis opfyldning i forbindelse med etableringen af banken

Landskab

Nord og øst for området rejser landskabet sig, og ankomsten til området sker ad en snoet vej med storslåede udsigter over kystlandskabet. Mod syd er der udsigt mod Aa, Feddet og Helnæs. Sommerhusene ligger langs en vej etableret bag en lav strandvold bevokset med marehalm og hyben. Bag sommerhusene

Billedtekst
1:5.000

Det gode, enkle liv ved havet...

ligger en tæt hegnsplantning, som danner ryg mod markerne. Strandvolden er nænsomt indtaget af enkelte bænke, hvorfra man kan nyde solnedgangen.

I den nordlige del af området finder man en batteribanke, formentlig fra Svenskekrigene. Banken er en lav forhøjning, hvor der kunne stationeres knoner. På strækningen frem mod batteribanken ligger vejen lavt, så strandvolden bliver ret markant. Batteribankens lille forhøjning kan knap kan ses udefra, fordi den er dækket af træer. Men går man ad stien opleves hævnningen i terrænet alligevel tydeligt. Fra banken har man mod nord udsigt mod Thorø Huse på den anden side af Noret.

Kulturhistorie

Sommerhusbebyggelsen er formentlig etableret i slutningen af 1930'erne, men den nærmere historie kendes ikke. Batteribanken er formentlig oprettet under svenskekrigene, hvor at kanonbatteri fra denne placering kunne sikre anduvningen mod Assens og Thorø.

Arkitektur og byggeskik

De fem små sommerhuse er opført i træ med bræddebeklædning, og er alle små og ganske enkelt udformede. Husene er malet i klare røde, grønne og gule farver med hvide vinduer, hvilket giver bebyggelsen en frisk karakter. Der synes at være enighed om, at alle har en hvid flagstang. Foran husene er der små forhaver og terrasser omkranset af rækværk, mens det resterende

De fem sommerhuse er farvesat i klare, glade farver. Enkelte nyere tilbygninger ændrer kun lidt ved det samlede indtryk.

areal synes uberørt. Det giver bebyggelsen en fin karakter, idét husene nærmest synes at være placeret ned i terrænet, og kunne flyttes igen næsten uden synlige mærker.

Bevaringstilstand

Områdets struktur er velbevaret. Flere af sommerhusene er forsynet med nyere tilbygninger, hvilket truer med at ændre området karakter, da husene ikke længere fremstår som små "fritidsskure".

Batteribanken fremstår nærmest som en naturlig terrændannelse.

Sårbarhed

Sommerhusbebyggelsen er sårbar overfor yderligere tilbygninger, om- og nybyggeri.

Anbefalinger

Den eksisterende bebyggelse bør fastholdes, og der bør ikke tillades yderligere udbygning. Tilgængeligheden til skansen i den nordlige ende kan styrkes.

Bymidten i Assens

Området omfatter i udgangspunktet købstadsbebyggelsen i Assens, som den ser ud på afbildningen i Traps. 1. udgave fra 1858.

Tema: Købstaden

Tid: 1600 - nu

Afgrænsning: Afgrænsningen følger som nævnt i udgangspunktet de områder der er aftegnet som byområde i 1858, med fradrag af områder der indgår i andre kulturmiljøer – havnen og Plums købmandsgård. Afgrænsningen følger så vidt muligt matrikelskel.

Hovedtræk

Købstadsbebyggelsen har bevaret sin oprindelige struktur med ganske få ændringer. Byen er opbygget omkring en hovedgade, Østergade, som på den centrale strækning udvides til en torvedannelse. Nord og syd for Østergade er der baggader, som forbindes til hovedgaden med snævre gyder. Særligt kontrasten fra Torvet til den snævre Badstuegade, men også Kindhestegade og Korsgade er karakteristiske gyder. Gadenettet fremstår reguleret og planlagt. I hele området er der randbebyggelse helt ud til gaden, hvilket giver byen

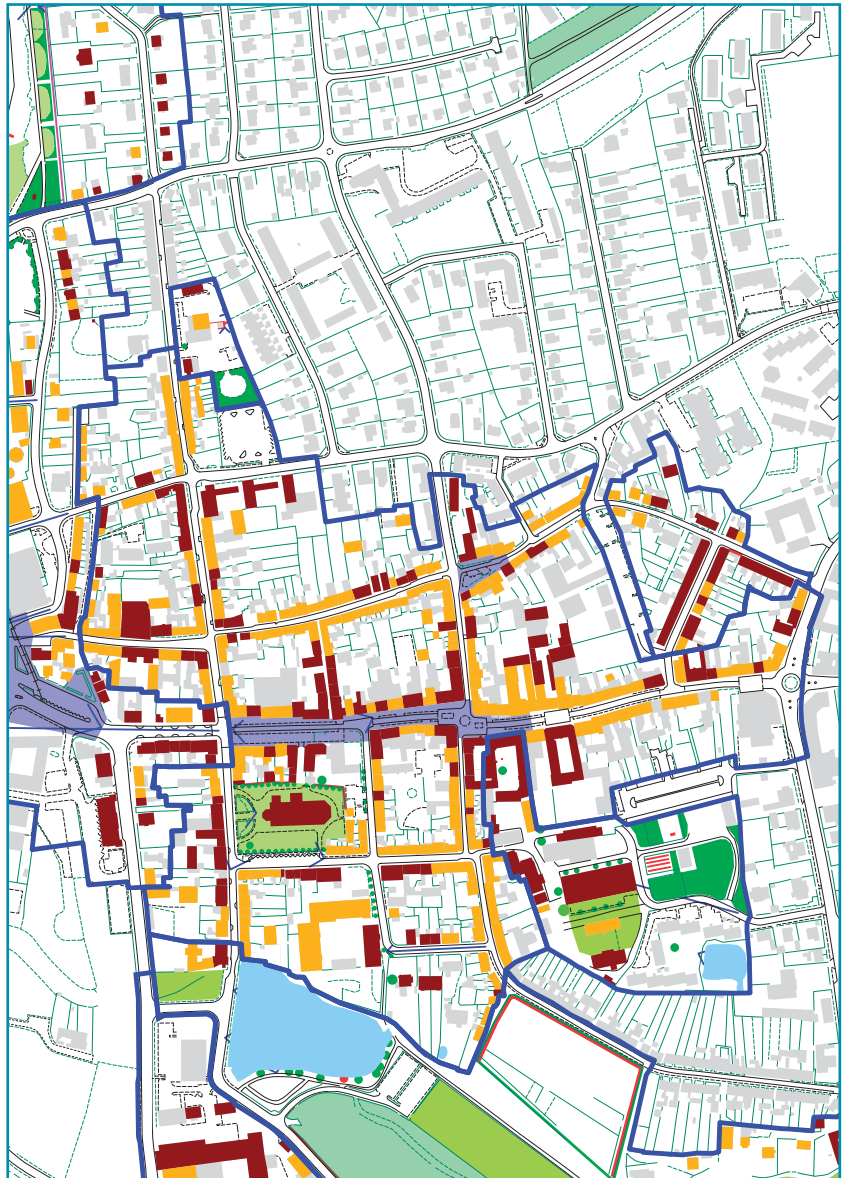
Målsætning

Bymidtens købstadsmiljø er kernen i et aktivt handels- og kulturliv, og skal samtidig fungere som et attraktivt bosætningsområde. Et af de unikke træk ved bymiljøet i Assens er de mange velbevarede baggårde, ligesom mange enkeltbygninger er bevaret intakte. Byrådet vil arbejde for at udvikle Assens bymidte med udgangspunkt i disse værdier.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En bevarende lokalplan for bymidten, som også omfatter en registrering af bevaringsværdige bygninger og udarbejdelsen af en facadevejledning. Lokalplanen skal sikre, at nybyggeri indpasses nænsomt i bymiljøet, men skal samtidig åbne op for moderne arkitektur.
- En aktiv indsats for at sikre de mange velbevarede gårdmiljøer, og gerne på en måde så de inddrages som en aktiv del af bymidten. Gårdmiljøerne udgør en ressource, som allerede i dag udnyttes ved Tobaksfabrikken og Plums købmandsgård.
- Ved fremtidig trafik- og parkeringsplanlægning skal det sikres, at bagarealerne ikke udlægges som store åbne parkeringsflader. En egentlig parkeringsplan kan være et redskab til at modvirke dette.
- Byrådet vil støtte projekter, der aktivt udnytter midtbyens kulturarv.

*Billedtekst
1:6.500*

*Smalle gyder forbinder Østergade
med baggaderne mod nord og syd.*

en tæt og meget bymæssig karakter. De eneste markante brud i facaderækkerne er ved Vor Frue Kirke i Damgade og Adelgade, samt et par fritliggende villaer syd for Provstigade.

Bebyggelsen er for størsteparten 1½-2½, sine steder op til 3½ etage. Bygningshøjderne er i hele området blandet mellem hinanden, omend bygningshøjderne generelt er større i Østergade og lavere i baggaderne. Hovedparten af bebyggelsen er opført i perioden frem til starten af 1900-tallet, og kun enkelte nyere bygninger bryder dette billede. Indimellem ses ældre bindingsværkshuse helt tilbage fra 1500-tallet.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier består af:

- Den meget velbevarede gade- og bebyggelsesstruktur med tæt bebyggelse helt ud til gaden i hele byområdet. Herunder de mange velbevarede baggårdsmiljøer.
- Den sammenhængende karakter af bebyggelsen særligt i baggader, gyder og smøger
- De mange bevaringsværdige og fredede bygninger
- Elementer som købmandsgårdene, Postgården, biografen, Vor Frue Kirke, Katolsk Vor Frue Kirke, Assistens Kirkegård, industrierne i den østlige del af byen.

Naturgrundlag

Området ligger for en stor dels vedkommende i et tidligere afvandingsområde fra Kærums Å, der har karakter af hedeslette. Den nordlige del er morænelandskab. Afgørende for byens placering har været den gode naturhavn bag Næs, kombineret med den ret flade bytomt, som har været velegnet til anlægget middelalderbyen.

Billedtekst

Landskab

Området er et rent byområde, hvor det eneste landskabelige træk er Assens Kirkegård, som ligger på skråningen ned mod Kærums Å <udbygges>, samt området omkring Vor Frue Kirke. Kirken ligger midt i en af karéerne syd for Torvet. Mod nord og syd ligger bebyggelse, mens der er åbent mod de tilstødende gader mod syd og øst. Det åbne område omkring kirken er græsklædt, og mod nord og syd kantet af en tæt række stynede lindetræer. Kirken ligger hævet over ankomsten fra vest.

Kulturhistorie

Det vides ikke præcist hvornår Assens by er anlagt, men byen havde i hvert fald købstadsrettigheder under Valdemar Sejrs i starten af 1200-tallet. På den tid var byen tilsyneladende en betydelig købstad, i Valdemars Jordebog var byens fastsat til 150 mark, og var dermed sammen med Odense den betydeligste by på Fyn. Byens grundlag var især overfarten til Sønderjylland med den betydelige handel det medførte.

I tidlig middelalder var byen befæstet, senere var der blot volde omkring byen, og i dag er der intet tilbage af byens voldanlæg og porte.

Byens struktur afspejler på mange måder en typisk købstadsindretning. Bønderne er således ankommet via Østergade, hvor de først har afsat varer til købmændene, hvis købmandsgårde endnu ligger tæt langs den centrale del af Østergade, inden de ankom til Torvet hvor de kunne afsætte resten af deres varer. Et specielt træk er til gengæld adgangen til havnen fra en af baggaderne, Strandgade. Dette træk er noget udvisket i dag på grund af anlægget af Willemoesgade ved et gadegennembrud i 1880'erne.

Der er bevaret flere købmandsgårde i byen, mest prominent Plums Købmandsgård, Willemoesgården og Brydes Gård. Af andre, ældre funktioner bør nævnes Postgården i Strandgade.

I løbet af 1800-tallet opstår en række industrivirksomheder i byen, og en del af dem indpasses i købstadsbebyggelsen, herunder J. Ernsts Sølvvarefabrik i Østergade og Tobaksfabrikken bag bebyggelsen mod Østergade, der er indrettet som kulturcenter.

Herudover findes andre bygninger som apotek, rådhus, biograf, som alle afspejler typiske funktioner i byen.

Arkitektur og byggeskik

Byrummene i bymidten er karakteriseret ved, at der med blot en håndfuld undtagelser er tale om sammenhængende bebyggelse i gadelinien. Byrummene fremstår derfor meget veldefinerede. Byen rummer en variation af rumligheder fra Torvet, der fremstår som en bred udvidelse på en del af hovedgaden Østergade, til den få meter brede Badstuestræde, der netop

munder ud i Torvet. Samtidig er byrummene overvejende urbane med hårde belægninger og kun enkelte træer.

Selve bebyggelsen er til gengæld karakteriseret ved stor variation i højde og stilarter. Højderne varierer i hele byen fra 1½ - 3½ etage, flere steder kan et hus på 3 etager være flankeret af huse på 1½ etage. Bebyggelsen langs Østergade er nok gennemsnitligt højere end i baggaderne, men også her ses den store variation i bygningshøjden.

Samme variation gælder i nogen grad bygningernes bredde. Særligt i baggaderne ses mindre byhuse helt ned til to fags bredde, som eksempelvis Adelgade 10 eller Ramsherred 42, begge angiveligt opført omkring år 1700. Men disse huse kan ligge side om side med langt større huse.

Husene er stort set uden undtagelse med saddeltage, ofte med røde vingetegl, skifer eller af og til bølgeeternit. Kun enkelte moderne byggerier med flade tage har sneget sig ind i bebyggelsen mest prominent Fionis Banks bygning på Torvet.

Det er karakteristisk for Assens, at en meget stor del af bebyggelsen i gårdene er bevaret, og ikke som det ofte ses nedrevet for at give plads til parkering. Dette er i høj grad medvirkende til at give byen den fortættede stemning.

Stilmæssigt domineres bebyggelsen af huse opført i 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, men der er også bevaret en hel del ældre huse, herunder flere bindingsværkshuse med rødder tilbage i 1500 og 1600-tallet. Disse de ældste huse er ofte gavlvendte, i modsætning til de nyere huse som næsten uden undtagelse er facadevendte. Gavlvendte bindingsværkshuse fra 1600-tallet ses blandt andet i Ladegårdsgade.

Byen rummer en lang række arkitektonisk fine bygninger også fra de senere perioder. Byens gamle rådhus fra slutningen af 1700-tallet, bygningen på hjørnet af St. Kirkestræde og Østergade fra 1800, og apoteket i Østergade fra midten af 1800-tallet og Biografen i Damgade fra starten af 1900-tallet er hver for sig fine eksempler på bebyggelse de forskellige perioder.

Bevaringstilstand

Bymidten fremstår strukturelt særdeles velbevaret. Eneste betydende ændring i gadenettet er gadegennembruddet ved Willemoesgade. Det har til gengæld helt ændret opfattelsen af sammenhængen mellem by og havn. Også bebyggelsesmønstret er meget velbevaret, med en næsten ubrudt randbebyggelse og megen bevaret bebyggelse i gårdene. Dertil kommer, at mange betydende enkeltelementer som købmandsgårde mv er bevarede, endda i en form der svarer meget til den oprindelige.

Bebyggelsen fremstår ikke overraskende bedst bevaret i baggader og gyder, mens bebyggelsen i Østergade mange steder er "skåret over" med store vinduesarealer i stueetagen.

Sårbarhed

Den grundlæggende struktur er i udgangspunktet ret robust, men særligt de mindre spektakulære bygninger udsættes af og til for misforståede facaderenoveringer. Butiksfacader har tilsvarende ofte en negativ indflydelse på arkitekturen – men her er skaden i vid udstrækning allerede sket. De mest sårbare elementer er nok de ofte meget velbevarede baggårdsmiljøer, som er truet af nedrivninger og omlægning til parkering.

Anbefalinger

Den tætte bebyggelsesstruktur, herunder også i baggårdene, er et særligt træk som bør bevares. Hertil hører også den ret bymæssige fremtræden med begrænsede indslag af grønt. Et særligt træk der bør fastholdes er de varierende etagehøjder.

Bebyggelsen er stilmæssigt meget blandet, hvilket udgør en særlig udfordring i forhold til bevaring og renovering af facader. En bevarende lokalplan, som også kunne omfatte en grundig vejledning omkring stilarter vil nok være på sin plads, så man undgår en unødigt ensretning ved oppudsning og farvesætning af facader o.lign. Samtidig kan en facadevejledning hjælpe i forhold til butiksfacaderne i Østergade.

Flere steder i byen ses velbevarede baggårdsmiljøer. Her i Strandgade

Havnen i Assens

Området omfatter de centrale dele af havnen i Assens, bortset fra skibsværftets område. Desuden stationsområdet, som i høj grad hænger sammen med havnen, og det tilhørende gadegennembrud Willemoesgade, samt den yderste række byhuse mod havnen, som må siges at indgå i havnens miljø.

Tema: Havne, stationsbyer

Tid: 1800-nu

Afgrænsning: Mod vest løber afgrænsningen i vandet, således at de tre nordlige moler er omfattet. Nord for havnen følger afgrænsningen kysten frem til det grønne område ved Rosenstien. Mod vest følger afgrænsningen bagkant af matriklerne til huse ud mod Ved Stranden og Søndre Ringvej samt Willemoesgade. Den sydlige afgrænsning ligger lige nord for Strandmølleskolens matrikel. Mod sydvest er busstationen og rådhuset omfattet af afgrænsningen.

Målsætning

Havnen i Assens skal fastholdes som aktiv erhvervshavn, og under alle omstændigheder som et aktivt og levende miljø. Bebyggelsen på havnen skal i skala og stil fortsat afspejle havnemiljøet og havnen som erhvervshavn. Havnens rum skal være offentligt tilgængelige.

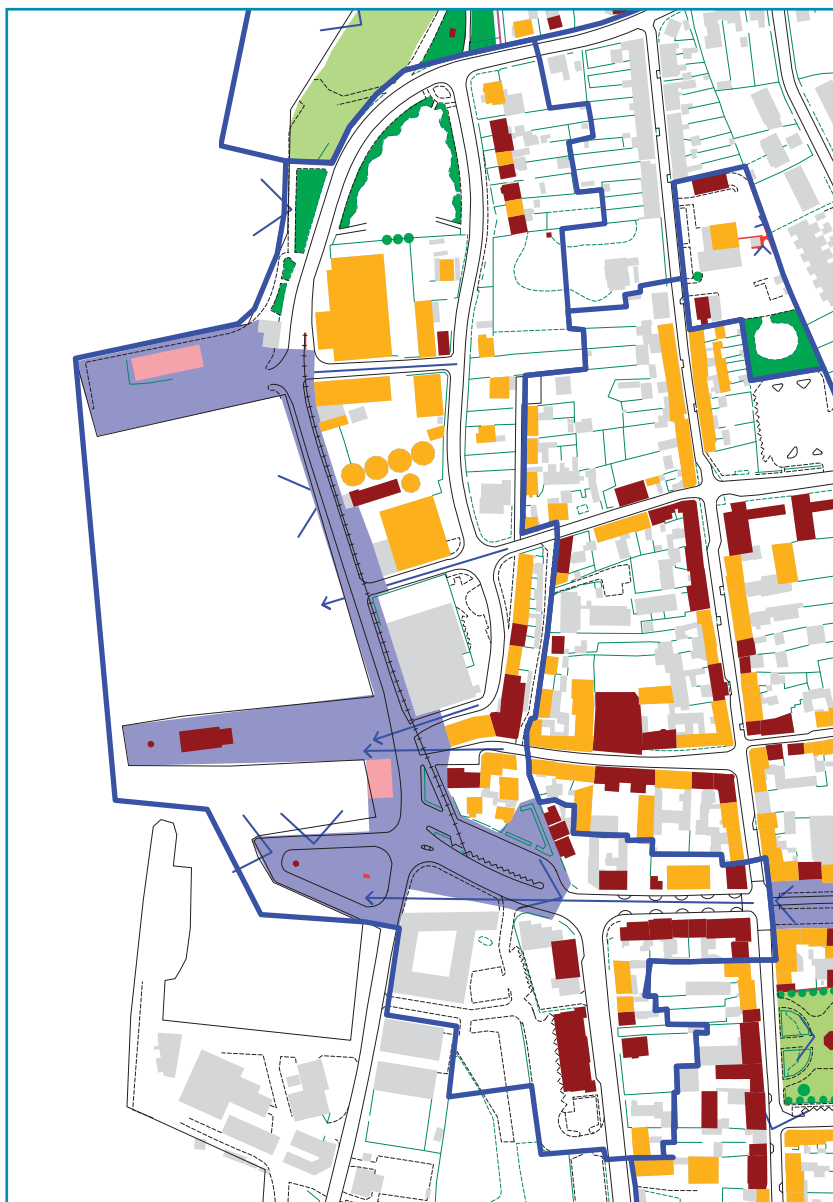
Blandt virkemidlerne kan være:

- En samlet masterplan for udvikling og omdannelse af havneområderne, herunder
 - en byrumsplan, som beskriver mulighederne for bebyggelse i overensstemmelse med havnens historie, skala og udsigtsforhold.
 - en plan for forbindelserne mellem by og havn, som sikrer adgang og udsigt

Planen skal sikre sporene fra tidligere tiders havnedrift, og give bud på, hvordan nye aktiviteter kan erstatte gamle, der forsvinder, på en måde så oplevelsen af aktivt miljø ikke ødelægges.

Samtidig skal planen forholde sig til mulighederne for genanvendelse af eksisterende bygninger. Planen bør tage afsæt i den eksisterende strukturplan for sukkerfabrikken og de havnenære arealer, og bør løbende revideres i forhold til de aktuelle aktiviteter på havnen

Billedtekst
1:4.000

Havnen i Assens fremstår fortsat som en aktiv og levende erhvervshavn - ikke mindst på grund af værftet.

Den statelige stationsbygning danner sammen med posthuset en lille helhed for sig.

Hovedtræk

Havnen i Assens er et varieret og levende kulturmiljø, hvor en aktiv industrihavn fungerer i et miljø med rødder langt tilbage i tiden. Selve havneområdet består af en kaj langs Nordre og Søndre Havnevej, hvorfra flere moler skyder sig ud i havnebassinet. Den sydligste af disse, hvor Assens Skibsværft har til huse er ikke medtaget i området, selvom den i meget høj grad bidrager til det aktive havnemiljø der stadig præges af flere store skibe i havnen. På molerne ligger kun enkelte, mindre bygninger.

Mellem havnen og byen ligger et område med de havnerelaterede erhverv. Den centrale del af dette område rummer de ældste bygninger med blandt andet den bevarede toldbod. Nord for dette findes flere store lagerbygninger, med foderstoffens siloer som markant og dominerende element.

Bag dette område ligger selve byen. Langs Ved Stranden ligger husene kun på østsiden, med udsyn og orientering mod havneområderne.

I den sydøstlige del af området ligger stationen, hvor jernbanen er ført helt ind til havnen fra syd. Skinnerne fra den nedlagte forlængelse af jernbanen ud på havnearealet findes endnu. Station og posthus er markante bygninger i dette område, som også omfatter et samtidigt gadegennembrud mod Østergade med typisk 1800-tals bebyggelse. På havnesiden af stationen ligger rådhuset, der på trods af at det med sin størrelse matcher meget af den anden bebyggelse på havnen, alligevel med sin arkitektur og placering fremstår som en fremmed fugl på havnen.

Samlet set er der således tale om et sammensat område, men med rødder i havnedriften med afledte funktioner gennem tiderne. Samtidig er der tale om et område der formidler overgangen mellem havn og by, hvilket blandt andet sker gennem sigtelinier fra byen mod havnen.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Havnefrontens og molernes karakter som åbne arbejdsflader
- Den overordnede struktur med en åben havn med enkelte bygninger, en mellemzone med store voluminer, og endelig byens tættere bebyggelse med huse i mere menneskelig skala.
- Bevarede enkeltelementer der fortæller om havnedriften: Kogehus, fyrtårn, pakhuse, toldbod, jernbane, station, posthus mv.

Naturgrundlag

Havnen er ligesom de ældste dele af Assens By anlagt på et område med havaflejringer. Området er opstået som en gradvis tilsanding af vigen ved Kærum Ås udmunding. Senere er der i forbindelse med havneanlæg sket en decideret opfyldning af arealer. Vigene bag Næsset har fra starten været en god naturhavn, og dermed været afgørende for placeringen af Assens By på dette sted.

Landskab

Vandet og kysten er det dominerende landskabelige træk i området. På den modsatte side af havnebassinnet er der udsigt mod lystbådehavnen og det relativt nyopførte søsportscenter på spidsen af Næs. Bebyggelsen på Næs, der også omfatter Assens Ferieby blokerer desværre også for videre udsyn mod Lillebælt.

Den nordligste del af området har form af et åbent grønt areal. Kysten er på denne strækning udenfor havnen sikret med en stenkastning. Derfor opleves passagen af vejerboden ved den nordligste mole som en egentlig indkørsel eller port til havneområdet. På selve havneområdet er kajerne udført i beton med træbjælker som beskyttelse. Området fremstår som en stor asfalteret flade, hvor vejarealet er enkelt afgrænset med tre rækker chaussésten. Havnebanens skinneanlæg findes endnu på hele strækningen.

Et sjældent havneelement: Kogehuset, hvor skibskokkene kunne tilberede maden når skibet lå i havn, og det på grund af brandfaren ikke var tilladt at have ild i kabyssen.

Den sydlige mole er indrettet som en havneplads med brosten, standermast og en statue af Peder Willemoes. Pladsen domineres af en skibsformet, brostensbelagt flade i et græsareal, som afgrænses af store sten mod et brostensbelagt areal ud mod kajen.

Byrummene i området omfatter havnefronten og molernes store flader samt de ofte smalle forbindelsesveje til byen vinkelret på havnefronten. Fra forbindelsesvejen er der alle steder udsyn over havnen og vandet. Dog blokerer havnekiosken ved færgelejet delvis udsynet fra Strandgade og Willemoesgade. Det nederste stykke af Willemoesgade mod havnen er meget bredt. En del af dette område har været anvendt som opmarchareal til Årøsfærgen, men er i dag parkeringsplads.

Kulturhistorie

Havnen i Assens har været havn i hvert fald siden 1200-tallet, hvor Assens fik sine købstadsrettigheder, men sikkert også endnu tidligere. Det nuværende havneanlæg er bygget i 1822, men ændret flere gange og senest i 1980'erne. De tidlige havneanlæg var verdens første i havneanlæg i beton. Rester af disse oprindelige anlæg findes formentlig endnu, skjult under nyere anlæg.

Havnen og det tilstødende område omfatter flere typiske elementer fra 1800-tallets havnemiljø. Havnefyret på midtermolen er opført i 1854. Ligeledes på midtermolen ses et lidt nyere pakhuis fra 1910. På den sydlige mole ses et kogehus fra 1825. Det er dog ikke den oprindelige placering, huset er genopført her o 1954. Når skibene lå til kaj måtte skibskokken ikke tilberede varm mad ombord på grund af brandfaren, så han måtte i land og tilberede maden i kogehuset. Endelig ligger toldkammeret fra 1940 ved indkørselen til byen ad Strandgade (Willemoesgade etableres først i slutningen af 1800-tallet). Huset anvendes i dag som søfartsmuseum. Bag toldboden ligger en mindre gruppe lidt nyere huse. Et af dem, Strandporten 1 fra år 1900, er bemærkelsesværdig

Foderstoffens siloer sætter på godt og ondt sit præg på havnen, og er med til at definere havnerummets store skala.

med sit flade tag. Her lå havnens tegnestue, og det flade tag gav plads til et stort ovenlys, som blev brugt til at lave lystryk. Ved siden af den ligger i øvrigt to meget fine villaer i Bedre Byggeskik fra 1930'erne.

Rækken af byhuse ud mod Ved Stranden har formentlig i høj grad været beboet af fiskere og søfolk.

I 1882 anlægges jernbanen Tommerup-Assens, og banen føres ind i byen fra syd, og gives naturligt nok adgang til havnen. Stationsbygning og posthus er imponerende bygninger, og samtidig anlægges Willemoesgade ved et gade-gennembrud fra Østergade. Det er samtidig den eneste markante ændring i middelalderbyens gadestruktur. Skinnerne til havnen findes i øvrigt endnu.

Færegedrift har været en uadskillelig del af havnen i Assens siden byen opstod. Det nuværende færgeleje er etableret i 1921 efter genforeningen, efter at færgedriften havde været stoppet siden 1864. Længe stod færgelejet i sin oprindelige form, men det er nu ombygget, så blandt andet galgen der holdt broklappen er fjernet.

Den nordlige del af området mellem havnen og byen optages af mere nutidige havnevirksohmheder, først og fremmest foderstofforeningens domierende siloanlæg med en enkelt ældre betonsilo samt flere nyere metalsiloer, samt en ret dominerende lagerhal. Flere andre haller har ikke i sig selv interesse, men er med deres skala med til at fastholde områdets umiskendelige havnekarakter. Længst mod nord ses på havnesiden en lille vejerbod, som i hvert fald bygningsmæssigt er af nyere dato (opført 1992). Bag de større pakhuse findes et par mindre skure der tilsyneladende bruges af fiskere. Det ældste er opført i 1937.

Arkitektur og byggeskik

Områdets bebyggelse omfatter en spredt bebyggelse på selve havnen og molerne, en mellemzone mellem by og havn domineret af store voluminer og siloer, og endelig en mere bymæssig bebyggelse på kanten af byen med byhuse og villaer.

Bebyggelsen på selve havneområdet omfatter kun seks bygninger, hvoraf halvdelen er af arkitektonisk interesse. Det fredede kogehus på den sydlige mole er en lille, hvidkalket, ottekantet bygning med en tilspidset tagkuppel med tagpap og vindfløj. Yderst på midtermolen ses det enkle og meget velbevarede havnefyrtårn fra 1856, og lige indenfor det et pakhus fra 1910, opført med bræddebeklædning og skifertag. De øvrige havnebygninger omfatter den nye havnekiosk, opført med en facade af imiteret træ i en rød farve der matcher det ældre pakhus, samt to bygninger på den nye, nordlige mole. Havnekiosken forekommer lidt fejlplaceret, da den i nogen grad skygger for udsigten fra Strandgade og Willemoesgade.

Zonen mellem by og havn er derimod for hovedparten ret tæt bebygget. I den nordlige del består bebyggelsen hovedsageligt af nyere lagerhaller samt foderstofforeningens markante siloer. Siloanlægget omfatter en ældre, hvid betonsilo, samt 5 metalklædte siloer i varierende højde. Det dominerende træk i dette område er således primært den store skala i bebyggelsen, kombineret med en ret stor tæthed.

I den sydlige del falder det nye rådhus skalamæssigt fint ind i den store sammenhæng. Men arkitektonisk falder det med sin mere nydelige facade- og materialekarakter noget udenfor.

I den centrale del af mellemzonen domineres bebyggelsen af den fine toldbod samt Marcussens Hotels nye værelsesfløj, der er opført i stil med et tidligere pakhús på stedet. Bag toldboden ligger en noget blandet bebyggelse uden særlige dominerende træk. Dog må husrækken langs østsiden af Strandporten fremhæves. Den omfatter to fint detaljerede viller i røde tegl, begge opført i 1932, samt den tidligere havnetegnestue fra 1900. Sidstnævnte bygning fremstår i dag malet i en noget tung lilla farve, men de mange fine detaljer i murværket er stadig synlige.

I stationsområdet er det især den rigt detaljerede og ganske pompøse stationsbygning, samt det kompakte og markante posthus der skiller sig ud. Posthuset skæmmes dog af nogle nyere tilbygninger, dels en lav 1 etages, næsten baraklignede tilbygning ud mod Willemoesgade, men nok så væsentligt af en solid murstenstilbygning mod syd. Modsat stationen ligger en bebyggelse af villaer og byhuse, alle i stilarter fra slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet, hvoraf kun enkelte skiller sig ud. Mest markant en stor nationalromantisk villa, der ligger hævet over vejen på en sokkel af huggede granitsten, som fortsætter i hele grundens bredde, samt den palæagtige bygning på hjørnet af Willemoesgade.

Willemoesgades karakter af gadegennembrud kommer særligt til udtryk på syd-siden, hvor en ganske fin husrække fra slutningen af 1800-tallet vidner om, at gaden oprindeligt er bebygget over en ret kort periode. På nordsiden bryder Håndværks- og industriforeningens funkisbygning i gule sten fra 1934 det sammenhængende indtryk. Ved siden af den ses en lille portbygning ved bagindgangen til Postgården. Huset rummer egentlig fine detaljer, men fremstår samtidig noget misligholdt.

Længere nede mod havnen ses igen et oprindeligt byhus i 4 etager. Med sin store højde stikker det noget ud i det brudte gadeforløb, hvilket understreges af en nyere beklædning af gavlen mod vest, samt den barakbebyggelse lige vest for, som blandt andet rummer en grillbar.

Bebyggelsen langs Ved Stranden er mod nord og syd en sammenhængende randbebyggelse med byhuse i 1½ etage (mod nord dog med enkelte indslag

af større højde). Disse bebyggelser fremstår ret homogene. Den sydlige bebyggelse har en sammenbygget række af skure, som danner en sammenhængende, karakteristisk murflade mod Bådsmandsstræde. På det midterste stykke er bebyggelsen derimod villaer, hovedsageligt fra perioden omkring århundredeskiftet.

Bevaringstilstand

Havnen er i sig selv fortsat et aktivt miljø. Aktiviteten er et af de bevaringsværdige træk, men omvendt også en trussel. Renoveringen af færgelejet har således svækket dets fortællerværdi. På samme måde har resten af havneområdet gennem tiden gennemgået flere ændringer. Blandt andet er den oprindelige nordmole fjernet og erstattet af en nyere længere mod nord. Herved forsvandt samtidig en tidligere badeanstalt på dette sted. Samtidig er der dog bevaret en række elementer: Havnebanen, kogehuset, fyrtårnet og det ældre pakhus samt færgelejets placering.

Mellemzonen med de store volumener bidrager i høj grad til havnekarak- teren. Dog må det siges, at størsteparten af bebyggelsen her er nyere, og har erstattet ældre havneindustrier af mindre skala. En del siloer omkring på havnearealet er nedrevet gennem de senere år, blandt andet for at give plads til det nuværende rådhus.

Stationsområdet og Willemoesgade er forholdsvis velbevaret, dog fremstår nordsiden af Willemoesgade noget forrevet.

Bebyggelsen på østsiden af Ved Stranden fremstår strukturelt set ret velbe- varet, og flere enkeltbygninger har også bevaret væsentlige træk.

Sårbarhed

Området er især sårbart overfor funktionstømning og deraf følgende ændret anvendelse af selve havnen og mellemzonen. Oplevelsesmæssigt fremstår det som et tilbageskridt, at de to nordlige moler i terrørsikringens navn ikke er tilgængelige for offentligheden. Særligt midtermolen med fyr og pakhus rummer oplevelsesværdier, der burde være tilgængelige. Den øvrige del af området er primært sårbar overfor forkert vedligeholdelse. Særligt er de mere ydmyge byhuse udsat for oppudsning af murede facader.

Anbefalinger

En byrumsplan i forlængelse af den allerede udarbejdede strukturplan for de havnenære arealer bør have særligt fokus på overgangene mellem by og havn, så den karakteristiske zonedeling og udsigterne opretholdes. Havnens rum og bebyggelse er karakteristisk ved de store volumener og de tilsvarende store, åbne flader foran bebyggelsen. Ny bebyggelse bør overholde dette grundlæ- gende træk ved havnen. Endelig bør der fokuseres på at bevare også de mere ydmyge havnelementer, ikke mindst den rå, brugsorienterede materialeka- rakter.

Plums købmandsgård og savværk

Området omfatter Plum-familiens oprindelige købmandsgård med tilhørende areal bag Østergade med savværk og diverse lagerbygninger.

Tema: Handel og industri

Tid: 1850-1950

Afgrænsning: Områdefafgrænsningen følger matrikelgrænserne, og omfatter den oprindelige købmandsgård, det centrale areal med savværk og lagerbygninger samt en nyere bebyggelse med ældreboliger, som afgrænses af bagskel til bebyggelse mod Ny Adelgade og Møllevej samt parkeringspladsen bag Østergade.

Hovedtræk

Området består af Plums købmandsgård, samt hele den centrale del af Karréen Østergade-Ny Adelgade-Møllevej, hvor Plum-familiens forretning udviklede sig fra købmandsvirksomhed til også at omfatte savværk, tømmerhandel, ægpakkeri mm. Selve købmandsgården er helt typeren, og meget velbevaret med blandt andet folkestuen, der i dag fungerer som café, men også korntørresnegl og lager er intakte. Fra købmandsgården er der adgang til de bagvedliggende arealer, hvor en række lager- og produktionsbygninger findes i det store åbne område. Denne del domineres af den store fredede savværksbygning med det karakteristiske gule og grønne træværk og det lille tårn. Bag denne bygning findes yderligere to, lidt mindre lagerbygninger. Den midterste er desværre ret forfalden. Den fjerneste, opført i røde tegl med en næsten kirkelignende arkitektur er derimod velbevaret. Mellem de tre store

Målsætning

Plums Købmandsgård skal udvikles som det kreative hjerte i bymidten. Området udgør en helt unik ressource med bygninger af høj kulturhistorisk og arkitektonisk værdi. Byrådet vil arbejde for at udnytte disse værdier til at skabe et miks af f.eks. kreative erhverv, kulturinstitutioner, forretninger og bosætning.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Området udvikles efter en samlet udviklingsplan, der skal sikre at områdets mange bevaringsværdier respekteres. Hovedkomponenterne er genanvendelse af de eksisterende bygninger, reovering af haverumene samt et vist nybyggeri.
- Udviklingen skal ske i et samarbejde med nuværende ejer og private investorer.

Billedtekst
1:4.000

*Baggården til Plums Købmandsgård
indgår med café og butikker i det
levende bymiljø i midtbyen.*

bygninger findes grønne gårdrum, mens arealet mod øst delvist er sprunget i krat. Udover de fine bygninger kendetegnes området af mange frugttræer og andre tegn på at det har været kulturbevidste folk der ejede grunden. Den sydlige del af området er bebygget med en nyere bebyggelse i gule sten, grupperet omkring den oprindelige vandingsdam.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Købmandsgården samt de væsentlige dele af bebyggelsen bagved, herunder de tre store haller.
- Bebyggelsesstrukturen i den bebyggede del af området.
- Områdets kultiverede præg med prydhøj og frugttræer.

Naturgrundlag

Området ligger ved kysten i morænelandskabet omkring Assens. Området ligger tæt på Kærum Å's udløb på en bund af ferskvandsaflejringer. Terrænet er fladt, og lavbunds karakteren viser sig ved dammen i det sydøstlige hjørne af området. Områdets lokalisering hænger sammen med Assens by.

Landskab

Terrænet i området er stort set fladt, men svagt stigende mod sydvest, hvor Ny Adelgade ligger lidt højere end det omkringliggende terræn. Området spænder landskabeligt fra Købmandsgårdens indre gård, der er et rent urbant rum med et enkelt træ midt i gården, til et område i den østlige del der fremstår som krat/skov. Mellem disse yderligheder ligger først et par mere åbne gårdrum, og de langstrakte åbne arealer mellem de tre store bygninger der dominerer den centrale del af området. Her træder områdets kultiverede karakter frem i beplantningen, som især består af frugttræer, herunder flere sorter af æbler, blommer og pærer, sidstnævnte også spaliert på facaden af tømmerladen. Også i den nu noget forvildede østlige del findes adskillige frugttræer.

I det sydøstlige hjørne af grunden findes en dam, der trods indhegning udgør samlingspunktet for den nyere bebyggelse med ældreboliger. Bebyggelsen har betydet at terrænet er udjævnet, hvorfor der er en terrænmur med et fald på 2-3 meter vest for den nye bebyggelse.

Andre betydende landskabelige elementer er sneglehøjen, en prydhøj ved træladens sydvestlige hjørne, som dog fremstår meget tilgroet, kransporene øst for savværket, samt sikringsrummet, som ligger i en lysning i krattet nord for kransporet.

Kulturhistorie

Brødrene Niels Munk Plum og Frederik Plum erhvervede i 1876 ejendommen Østergade 38, hvor familien i de følgende årtier udviklede et af landsdelens vigtigste købmands- og handelshuse. Købmandsgården var typisk indrettet

Den tidligere studestald er blot én af flere karakterfulde og særprægede bygninger i det unikke miljø

med butik, kontor og bolig i forhuset, mens baghusene rummede stalde, magasiner og tjenesteboliger samt folkestuen, som fortsat fungerer som udsækningssted, i dag i form af café. Såvel magasiner som badmintonsal over folkestuen er bevaret til i dag. Det samme gælder det særlige korn-tørringstårn, som blev indrettet i det sydøstlige hjørne af købmandsgården. Med tiden blev både bygningsmasse og forretningsområde udvidet. Bag baghuset blev indrettet ægpakkeri, stalde til studeopdræt, og ikke mindst den imponerende trælade, som i dag er fredet. Træladen indgik i virksomhedens savværk, der sammen med handel med bygningsmaterialer blev en væsentlig del af forretningen.

Hermed var grunden lagt til en af landets største industrieventyr, idét Niels Munk Plums søn Harald Plum grundlagde et industriimperium, som blandt andet omfattede Transatlantisk Kompagni, og Plum har den dag i dag industriproduktion i Assens.

Arkitektur og byggeskik

Området omfatter en lang række unikke og meget velbevarede bygninger. Selve købmandsgården er vel ikke arkitektonisk i særklasse, men fremstår meget velbevaret, særligt ind mod gården hvor magasinerne med portene mod gården i de øvre stokværk er bevaret. Også taget af det runde korn-tørringstårn er med til at give karakter til bebyggelsen. I øvrigt er den gulkalkede, klassicistiske hovedbygning mod gaden enkel og velproportioneret.

Fra gården fortsætter man vider ind mod området af en port gennem baghuset, som er indrettet med en søjlegang til fodgængere – et karakteristisk træk som i øvrigt genfindes i købmandsgården i nummer 42. Herefter kommer man ind i yderligere en baggård, hvor især ægpakkeriets karakte-

Spalierede frugttræer på facaden af tømmerladen. Området var på én gang frugthave og erhvervsområde.

ristiske gule murede facade med ornamentering i røde sten og grønmalet træværk påkalder sig opmærksomhed. Herved er man også introduceret til den særlige forkærlighed for farvesætning og finurlige detaljer, som præger hele bebyggelsen i det centrale rum.

Efter den anden baggård kommer man til et mere åbent rum, hvor der mod vest er adgang til Kattesundet gennem en karakteristisk port, der stilmæssigt ligner indgangen til en kirkegård. Mod vest ses studestaldens karakteristiske, assymetriske gavl og den karakteristiske blåfarvede træfacade.

Længere mod syd findes yderligere et par fine lagerbygninger i nationalromantisk/historicistisk stil. Men denne del af området domineres helt af den store trælade i 3+2 etager med gule bræddewægge og grønne detaljer. Med sit lille tårn og udhængende 3. stokværk, samt en lille karnap mod øst, er bygningen igen et eksempel på den detaljerigdom der kendetegner området.

Bag træladen ligger yderligere to mindre haller, den midterste desværre næsten en ruin. Den udmærker sig ved at have træfacade mod træladen, men en muret facade mod det bagvedliggende murede hus. Sidstnævnte er et nationalromantisk stilstykke med mange detaljer, der leder tankerne hen på samtidens kirkebyggeri.

Ældreboligerne i den sydøstlige del af området synes da også at låne detaljer herfra, blandt andet runde blændfelter på gavlene.

Bevaringstilstand

Området er strukturelt og i forhold til hovedparten af bygningerne særdeles velbevaret, og på mange måder fuldstændig unikt. En enkelte bygning er i fremskredent forfald, mens enkelte nyere bygninger ikke holder samme arkitektoniske niveau som de ældre, og med fordel kunne erstattes eller fjernes.

Landskabstrækkene fremstår delvis vedligeholdte i den vestlige del, mens den østlige del er sprunget i skov.

Sårbarhed

Store dele af bebyggelsen i den centrale del står ubenyttet hen, hvilket må anses som en trussel for vedligeholdelsen. Særligt er den midterste bygning midt i området meget forfalden og skal formentlig nyopføres. Landskabstrækkene er udsat for forfald som følge af manglende vedligehold.

Anbefalinger

Den østlige del af området burde kunne bebygges, men bebyggelsen skal visualiseres grundigt, så indflydelsen på de eksisterende bygninger kan aflæses. Den vestlige del bør bevares, men med nye funktioner i de nu tomme bygninger. Den stærkt forfalden bygning bør genopføres, gerne med inspiration fra den eksisterende.

Nybyggeri bør lade sig inspirere af den muntre tilgang til farver og detaljer, som i høj grad præger hele bebyggelsen.

Endelig bør landskabskarakteren med mange frugttræer og grønninger mellem bebyggelsen bevares, også gerne i nybyggede dele af området.

Resterne af lastekran ved tømmerhandlen.

Nygade

Området omfatter bebyggelse i Baronsgade og Nygade.

Tema: Boligbebyggelse i Byerne

Tid: 1880-1900

Afgrænsning: Afgrænsningen følger matrikelgrænserne til den bebyggelse der er opført indenfor perioden i Nygade og Baronsgade. Mod syd afgrænses området af Reberbanen. Mod øst afgrænses området af den tilstødende bebyggelse langs Østergade. Mod vest afgrænses området af skel mod bebyggelse i Skelvevej. Mod nordvest afgrænses området af Baronsgade.

Hovedtræk

Området udgør et særdeles velbevaret og homogent "brokvarter", med historici- stiske boligejendomme opført i hovedsageligt røde tegl og med skifertage i slutningen af 1800-tallet. Særligt Nygade fremstår som en meget homogen bebyggelse, men også i Baronsgade findes bebyggelse af meget høj kvalitet.

Bærende bevaringsværdier

Den bærende bevaringsværdi i området er den meget velbevarede, historici- stiske bebyggelse i blanke, rigt detaljerede tegl, med skifertage samt meget ofte frontkvist.

Naturgrundlag

Området ligger i et byområde i Assens By.

Landskab

Området er ret tæt bebygget, og der er kun få landskabelige karakteristika. Baronsgade stiger let mod nord, og husene på vestsiden af gaden ligger lidt

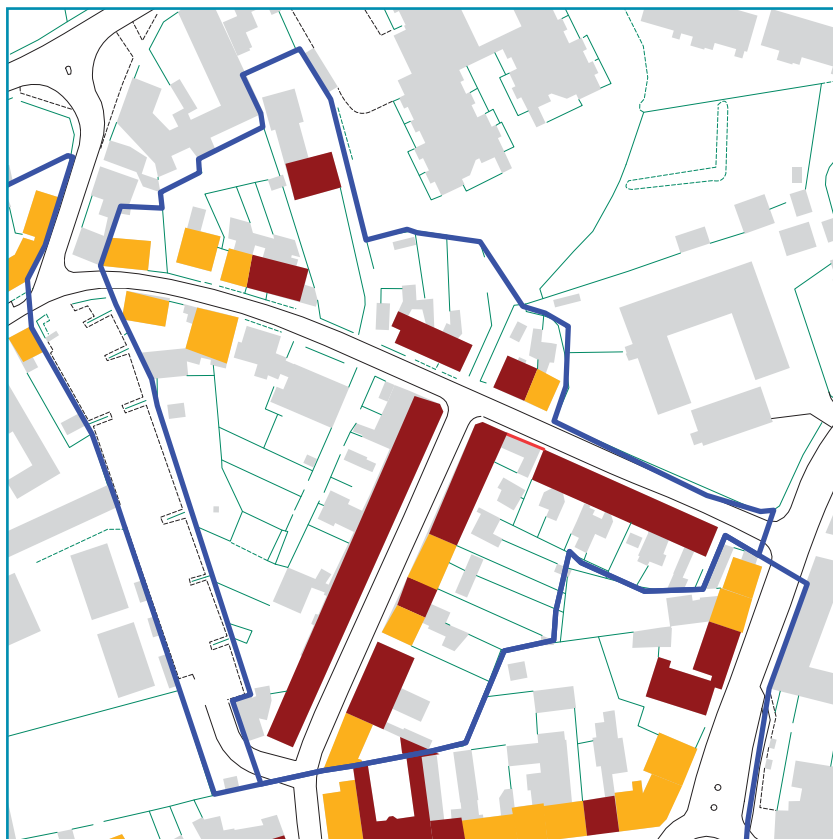
Målsætning

Området skal udvikles som et attraktivt bosætningsområde. Nygade og Baronsgade rumme tilsammen en helt unik bygningskultur med meget stærke kvaliteter. Byrådet vil arbejde for at sikre disse værdier.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Udarbejdelse af en bevarende lokalplan og facadevejledning for området.
- Renovering af byrummet, så det fremstår attraktivt og understøtter bygningernes særlige karakter
- Det skal undersøges, om det er muligt at etablere fælles friarealer eller en offentlig park i området for at understøtte området som attraktivt bosætningsområde.

Billedtekst
1:2.000

Bebyggelsen i Nygade er homogen og overordnet meget velbevaret. Med få undtagelser er kun døre og vinduer skiftet ud.

I Barongade er bebyggelsen lidt mere varieret, men fremstår alligevel med en sammenhængende og charmerende karakter.

tilbage, så der er plads til små forhaver foran husene. Her er der også enkelte huller i husrækken, hvor fritliggende huse ligger længere tilbage fra gaden. På det nordligste stykke afgrænses vejen med vest af en mur ind mod gården Gammeleje.

I den nordøstlige del af Baronsgade og i hele Nygade ligger husene sammenbygget med facade helt ude i gadelinien.

Kulturhistorie

Bebyggelsen er opført som arbejderboliger i slutningen af 1800-tallet. Rundt om i Assens ses flere sådanne små "brokvarterer", hvor ny bebyggelse anlægges hvor der tidligere var marker. Bebyggelsen må være etableret i løbet af ganske få år. Selv om udformningen kan synes overdådig er der formentlig tale om udlejningsboliger, måske endda spekulationsbyggeri opført med henblik på størst mulig fortjeneste fra lejeindtægter.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen i Nygade og Baronsgade er fortrinsvis i 1½ etage, men langs nordsiden af Nygade ses også enkelte huse i 2½ eller tre etager. I den nordøstlige del af Baronsgade og i hele Nygade ligger husene sammenbygget med facade helt ude i gadelinien. Det er en stilmæssigt og arkitektonisk meget homogen og sammenhængende bebyggelse i en rigt detaljeret, historicistisk

murstensarkitektur, præget af mange formstøbte sten i gesimser, omkring vinduer mv. Flere af husene er helt ens, tydeligvis opført samtidig af den samme bygherre. Særligt på sydsiden af Nygade ses en lang husrække hvor alle huse har en midtstillet frontkvist. En enkelt bygning på nordsiden af Nygade skiller sig ud som et fritliggende hus, der ser ud som om der har været en institution, f.eks. en skole. Materialerne er hovedsageligt røde tegl, men på Baronsgade også ind i mellem gule. Tagene har oprindeligt været skifer.

Bevaringstilstand

Strukturelt er bebyggelsen særdeles velbevaret. I Baronsgade er flere af husene på vestsiden pudset op og malet, i Nygade kun to huse på nordsiden. Flere huse har fået skiftet tag, men uden uklædelige løsninger. Ingen huse har oprindelige døre og vinduer.

Sårbarhed

Største trussel er oppudsning af facader, samt etablering af kviste og tagvinduer.

Anbefalinger

Der bør udformes en vejledning, som formidler husenes typiske træk og løsninger ved istandsættelse. Herunder retningslinier for udformning af vinduer og døre. Eventuelt kan bebyggelsen sikres gennem en bevarende lokalplan.

Præstevænget

Området omfatter villabebyggelsen ved Præstevænget samt strandpromenaden "Rosenstien".

Tema: Boligbebyggelsen i byerne, det rekreative landskab.

Tid: 1900-1960

Afgrænsning: Området afgrænses af kysten mod vest, Nordstien mod nord, matrikelafgrænsningen bag bygningerne langs Præstevænget mod øst samt Kildensmindevej mod syd.

Hovedtræk

Området omfatter en af de ældste villabebyggelser i Assens, som samtidig har en udpræget planlagt karakter med den karakteristiske udstykningsform. Villaerne ligger på kystskrænten med udsigt over vandet, og langs kysten findes en kystpromenade, Rosenstien. I det sydvestlige hjørne af området er en grønning med karakter af en enkelt anlagt strandpark. Her findes også en diminutiv toiletbygning. Området afspejler på den måde fint villabyens karakter med fokus på lys, luft og sundhed.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Den karakteristiske udstyknings- og bebyggelsesstruktur
- Bebyggelsens præg af oprindelsen i 1930'ernes stilarter
- Det enkle men dog stemningsfulde kystanlæg med promenade og "strandpark".

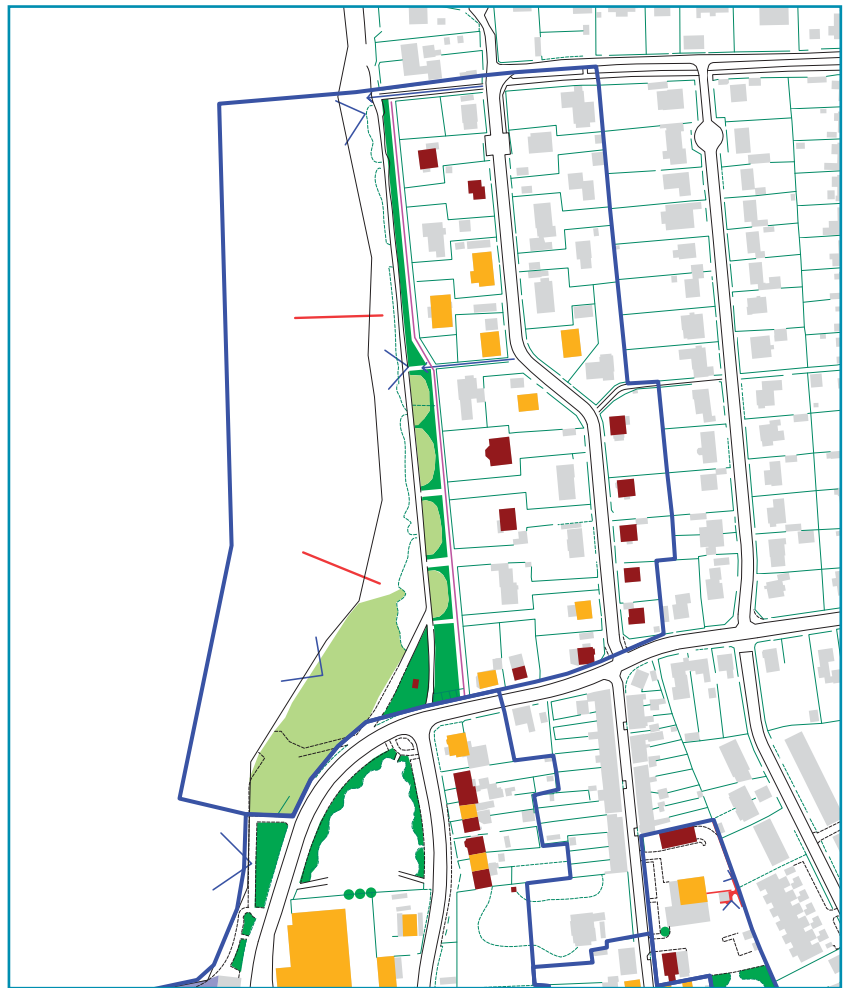
Målsætning

Præstevængets særlige karakter og relationen til stranden skal fastholdes. Samtidig skal strandparken udvikles til et attraktivt rekreativt område for hele byen. Området rummer en fortælling om forholdet til krop og sundhed, som aldrig har været mere aktuel end i dag. Byrådet vil videreudvikle området på grundlag af denne fortælling.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En forbedring af strandparkens indretning og faciliteter.
- Undersøgelse af muligheden for at genetablere en badeanstalt, som der tidligere har været på stedet

Billedtekst
1:4.000

Strandparken ved Rosenstien

Naturgrundlag

Området ligger i et morænelandskab ud til Lillebæltskysten. Området indgår i en bymæssig sammenhæng.

Landskab

Terrænet skråner jævnt ned mod Lillebælt. Sammen med bebyggelsesplanen sikrer det, at der er udsigt til vandet fra stort set alle huse i området. Langs kysten er der sandstrand. Mellem bebyggelsen og stranden løber en sti på en strandvold ca 1 meter over havet. Stien er på begge sider kantet af hække, på landsiden af varierende art ind mod villahaverne, mod vandet i form af hybenkrat, som også dækker skråningen ned mod vandet. Selve stien er græsklædt og bruges ikke meget. En trampesti nedenfor skråningen bruges derimod en del. Fra de haver der vender mod vandet er der adgang til kysten, oftest via en enkel havelåge. Enkelte steder er der åbnet mere op. Grønningen i det sydvestlige hjørne af området ligger på opfyld, opstået ved udvidelse af havneanlægget med den nordligste mole.

Kulturhistorie

Udstykningen af Præstevænget er blandt de allerførste villakvarterer der opstår i Assens. Der er tale om en samlet udstykning, hvilket afspejler sig i grundenes særlige form, en variation af "koteletgrundene". Udstykningsformen sikrer mange huse langs vejen, og særligt at en stor del af dem har direkte adgang til vandet. Udstykningen er sket i 1920'erne, og hovedparten af bebyggelsen er opført over de kommende år frem til slutningen af 1930'erne.

Syd for området lå i lang tid en badeanstalt, som ses på kort frem til 1950'erne. Den er nu forsvundet på grund af udvidelsen af havnen mod nord. Til gengæld indikerer et lille toilethus fra 1950 i områdets sydlige udkant, at kysten her i lang tid har fungeret som et vigtigt rekreativt område.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen omfatter en række fine eksempler på villabyggestil fra 1930'erne. Her findes enkelte mere fornemme villaer og en villaer i Bedre Byggeskik, men også enkelte funkisbungalow, og en enkelt rigtig funkisvilla, opført i 1934. Desuden et par typiske eksempler på villaer fra 1940'erne og de tidlige 50'ere.

Bebyggelsen er således ret forskelligartet, idét Bedre Byggeskikstilens punkt-huse ligger side om side med lænehuse med lav taghældning fra 1940'erne, forløbere for senere tiders typehuse. Samlet fremstår især den sydlige del sammenhængende med et stærkt element af Bedre Byggeskik, mens den nordlige del er mere forskelligartet.

En særlig bygning er den enkle toilethygning med udhængende, støbt tag i beton.

Bevaringstilstand

Området og udstykningen er strukturelt velbevaret.

Af bygningerne er flere nogenlunde velbevarede (kun få har de oprindelige vinduer), mens enkelte fremstår stærkt ombyggede, særligt med henblik på at skaffe panoramaruder mod vandet.

Sårbarhed

Yderligere forringelse af bygningernes bevaringstilstand, herunder omlægning af tage og etablering af store vinduespartier og kviste mod vandet.

Anbefalinger

Området har en fin og underspillet relation mellem villabebyggelsen og kystens offentlige karakter. Særligt kystanlægget kunne styrkes gennem en øget fokus på pleje, og eventuelt nye aktiviteter og anlæg. Bebyggelsens karakter med velporportionerede, enkle villaer bør fastholdes gennem vejledning.

Havelågen giver direkte adgang til stranden

Kærum Ådal

Området omfatter en række rekreative og kulturhistoriske elementer med åen og ådalen som det samlede element

Tema: Det rekreative landskab

Tid: 1500-nu

Afgrænsning: Afgrænsningen omfatter de grønne og rekreative områder, som støder op til Kærum Å og Ådalen. Mellem Kaals Mølle og Assistens Kirkegård medtages desuden den første række bygninger, fordi de adskiller sig markant fra den bagvedliggende, tætte bebyggelse langs Ny Adelsgade ved at være villaer anlagt netop med udgangspunkt i ådalen. Mod vest medtages Strandmøllen, mens området mod øst strækker sig til og med kolonihaverne ved Fåborgvej.

Hovedtræk

Kærum Ådal udgør et samlet landskabstræk, der skærer sig gennem Assens By som en gennemgående grøn kile fra øst mod vest. Den grønne kile deler samtidig bolig- og midtbyområderne mod nord fra det primære erhvervsområde mod syd.

Med et til tider markant landskab har ådalen historisk været vanskelig at bebygge, samtidig med at åen har leveret vandkraft til to møller tilbage fra 1500-tallet. I nyere tid har de ubebyggede, bynære arealer indbudt til at etablere en række rekreative funktioner som boldbaner, tennisbaner, spejderhytte, parker og kolonihaver i det hovedsageligt skovklædte område. Sammen

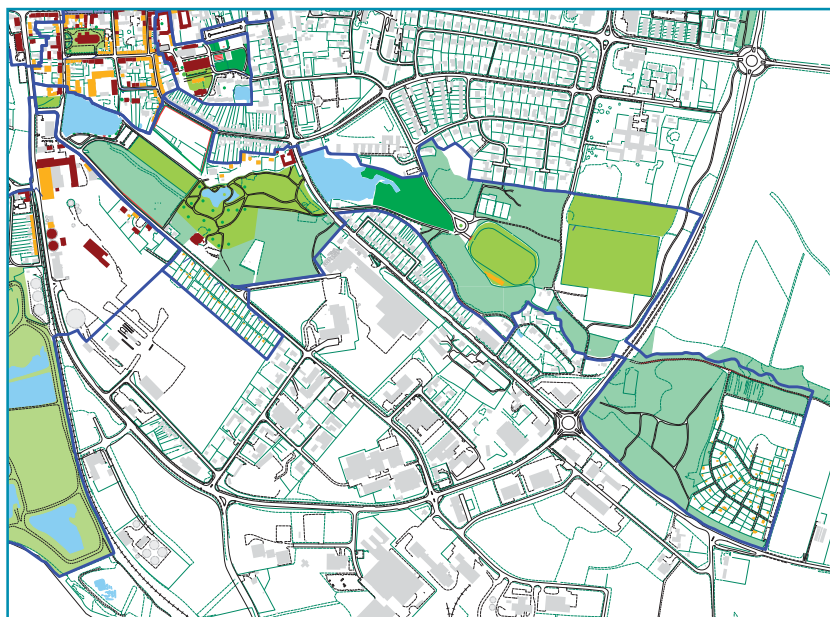
Målsætning

Kærum Ådal skal udvikles som et lettilgængeligt rekreativt område for hele byen. Området rummer store landskabelige og kulturhistoriske værdier i samspil med en lang række fritidsaktiviteter. Byrådet vil videreudvikle ådalen på grundlag af disse kvaliteter.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En sti- og tilgængelighedsplan. Området har allerede et veludviklet stisystem, mens særligt tilgængeligheden til de tilstødende boligområder kan fortsat styrkes.
- En udviklingsstrategi for fritids- og rekreative funktioner i ådalen.
- En plejeplan der sikrer vedligeholdelsen af naturområderne omkring de to møllesøer og åløbet i øvrigt.
- En oplevelses- og historiesti kan fortælle om områdets landskab og historie, og samtidig give muligheder for motion og bevægelse.

Billedtekst
1:15.000

med de opdæmmede møllesøer danner det et afvekslende landskab af skovkransede landskabsrum.

Udsigt ind over Strandmølledammen mod den tætte bebyggelse i købstaden.

Hele området bindes sammen af et omfattende stisystem, som særligt i Skovanlægget mod vest og plantagen på Brunebjerg mod øst udvider sig til et egentligt netværk af stier.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- De to møller med møllesøer
- Roebanens tracé bevaret gennem stiforløb.
- Skovanlægget med skovpavillon og Sophie Kilde
- De velbevarede kolonihaver ved Skovvej

Naturgrundlag

Området ligger i morænelandskabet omkring Assens, og strækker sig fra kysten ind i landet. Området omfatter bunden og dele af skrænterne i ådalen, hvor jordbunden primært udgøres af smeltevandssand- og grus samt aflejringer fra åen.

Landskab

Kærum Å falder gennem området fra et højeste niveau omkring 11 meter til næsten. Faldet reguleres to steder af dæmninger i forbindelse med vandmøllerne Kaals Mølle og Strandmøllen, så der dannes ret store møllesøer. Begge søerne dannes af op mod 3 meter høje dæmninger. Fra dæmningerne er der udsigter over mølledammene, men også over det lavereliggende terræn. SÆrligt ved Kaals Mølle er der fin udsigt over Skovanlægget, mens udsigten fra dæmningen ved Strandmøllen er mod hovedsageligt parkeringspladser og nyere detailhandelsbebyggelse på havneområdet.

Skovanlægget har en helt særlig stemning med de mange store træer spredt i det store anlæg.

Ådalens terrænform falder i to dele. Vest for omfartsvejen er der nord for åløbet en ret markant skrænt, nogle steder lige ved åløbet, andre steder adskilt af et fladt eller svagt stigende terræn. Omvendt er terrænet syd for åløbet mere jævnt stigende. Øst for omfartsvejen ændrer terrænet sig. Syd for åen ligger områdets højeste punkt, det 29 meter høje Brunebjerg gemt i plantagebeplantningen, mens terrænet i øvrigt er jævnt kuperet.

Området inddeles i en række distinkte landskabsrum adskilt af skov eller skovlignende beplantning. Udover de to møllesøer er det Skovanlægget, Assistens Kirkegård, Stadion, træningsbanerne samt kolonihaverne ved Fåborgvej og Skovvej.

Skovanlægget omfatter dels egentlig skov, dels et parkområde med store, fritstående træer og et forgrenet, slynget stinet med udgangspunkt i den kunstige sø, der forsynes med vand fra åen. I anlægget findes en række skulpturer samt Sophie Kilde, der springer fra en stenfrø i et lille anlæg fra 1843. Det skrånende terræn er udnyttet til med enkle midler at skabe en friluftscene, som også indgår i parken.

Kirkegården ligger nord for åen på en strækning hvor åløbet er reguleret. Kirkegården ligger på skråningen mod åen, men skjermes visuelt af en række træer.

Stadionanlægget udgøres af et nivelleret og indhegnet stadion midt i et ret tætvoxende skovområde, som giver anlægget en fin atmosfære. Træningsbanerne lid øst for stadion ligger derimod omgivet af et åbent overdrevslandskab.

Af kolonihaveområderne er Skovvej det ældste, anlagt efter en helt enkel udstykningsplan. Husene er små, og haverne anvendes i høj grad som nyttehaver. Haveforeningen ved Fåborgvej har et lidt mere landskabeligt anlæg med en slynget hovedforbindelse, og såvel haver som huse er større. Et karakteristisk træk er, at det mere er reglen end undtagelsen at adgang til haven sker gennem en grøn port dannet af klippet hæk.

Gennem hele området er der stier med rig mulighed for gåture, også langs med selve åløbet på lange strækninger. Dele af stisystemet følger fortsat tracéet fra den nedlagte roebane mod Hårby.

Kulturhistorie

Kærum Ådal er det mest markante grønne træk i Assens by, og afspejler på den måde åløbets betydning for byudviklingen over en tusindårig periode. Tidligt er åløbet anvendt til industrielle formål i form af hele to møller, som begge findes endnu, nemlig Strandmøllen og Kaals Mølle – sidstnævnte angiveligt anlagt i 1536. I en lang periode har ådalen udgjort byens grænse mod syd, og det var derfor naturligt at anlægge Assistens Kirkegård her, på

kanten af byen. Senere er de rekreative kvaliteter ved ådalen blevet opdaget. Ved udskiftningen af by-jorden omkring år 1800 anlægger borgerne således Skovanlægget som et romantisk parkanlæg. Gennem årene udbygges anlægget, mest markant med den fine skovpavillon fra 1885. Senere kommer villaer på kanten af ådalen til som tegn på den værdi man tillagde ådalen.

Efter etableringen af Sukkerfabrikken løb roebanen gennem ådalen, hvor hældningen var jævn. Roebanens forløb afspejles delvis i stisystemet i dag. Det er et af de eneste steder, hvor roebanerne stadig kan aflæses i landskabet.

De rekreative funktioner har siden helt overtaget anvendelsen af ådalen. Dels med stadion og træningsbaner, dels med anlægget af de to kolonihaveforeninger ved Skovvej og Fåborgvej.

Arkitektur og byggeskik

Bebyggelsen er kun i få tilfælde afgørende for området. Men der er dog betydende enkeltbygninger, ligesom karakteren af bebyggelsen i de to kolonihaver må nævnes.

De væsentligste enkeltbygninger er de to vandmøller af hvilke Kaals Mølle ved Møllevej er den bedst bevarede. Udover selve møllehuset, der i sin nuværende form er fuldmuret i en enkel, prunkløs stil findes således en række sidebygninger, alle opført i bindingsværk med tegltag. Syd for Kaals Mølle på toppen af skrænten ligger i øvrigt en række villaer, som alle tydeligvis er anlagt med henblik på at udnytte udsigt og adgang til skovanlægget, hvilket de mange private broer over åen vidner om. Villaerne fremstår i forskellig stil og arkitektonisk kvalitet, men samlet fremstår husrækken alligevel som en karakteristisk helhed.

Strandmøllen består også af en række bygninger, men bebyggelsen er her mere blandet. En enkelt er bindingsværk, mens de øvrige er fuldmurede, og opført i forskellige stilarter. Møllehjulet er skjult i et lille hus.

Også skovpavillonen fra 1885 er en markant bygning, som ligger alene i udkanten af Skovanlægget ud mod Skovvej. Bygningen er opført i træ af de samme entreprenører, som i den samme periode var beskæftiget med at opføre Sukkerfabrikken på den modsatte side af Skovvejen.

Af de to kolonihaver fremstår Skovvejen bebyggelsesmæssigt som den mest oprindelige og charmerende. Husene er her ganske små, ofte rene redskabs-skure. I haveforeningen ved Fåborgvej er husene lidt større, uden at de dog, som det ses andre steder, antager sommerhusagtige dimensioner.

Bevaringstilstand

Kærum Ådal udgør et varieret og mangefacetteret kulturmiljø, som består af en række forskelligartede elementer. Hovedparten af elementerne fremstår velbevarede. Ved de to møllesøer er der en tendens til at vådområderne springer i krat.

Sårbarhed

Som helhed er området ikke udsat for ændringer. Kolonihaverne kan udsættes for pres for større bygninger eller nyanlæg. Herudover er manglende pleje af naturtrækkene den væsentligste trussel.

Anbefalinger

Ådalen udgør det eneste større samlede rekreative naturområde i Assens. Det bør fremhæves gennem en sammenhængende, overordnet planlægning for området, for eksempel ved at etablere og tydeliggøre samlede stiforbindelser gennem området. Udsigter og naturværdier ved de to møllesøer og i skovene i øvrigt kan styrkes ved naturpleje. Endelig bør Skovpavillonen og kolonihaverne sikres.

Kaals Mølle

Gasværket

Området omfatter de bevarede dele af gasværket i Assens.

Tema: Industri

Tid: 1850-1900

Afgrænsning: Afgrænsningen følger matrikelgrænsen. Mod vest afgrænses området af Ramsherred. Mod øst af betonmuren mod de bagvedliggende haver. Mod nord og syd ligger byhuse med baghaver.

Hovedtræk

Området omfatter tre bygninger, der oprindeligt har hørt til gasværket. Administrationsbygningen mod syd, den lidt senere turbinehal mod nord samt kedelhuset i den centrale del. I forbindelse med kedelhuset ligger et nyere tårn, der stammer fra områdets tid som hjemsted for den lokale CF-afdeling. Længst mod syd, bag bebyggelsen mod Ramsherred, ligger et græsareal, hvor gastanken stod tidligere.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er de bevarede bygninger, særligt den nordlige og den sydlige, samt eventuelt rester af fundamentet til gasbeholderen.

Målsætning

Gasværket skal udvikles som et område med sin egen identitet midt på Ramsherred. Gasværket er tidligere end den omkringliggende bebyggelse, og fremstår med helt andre størrelser og udtryk. Byrådet vil arbejde for at en udvikling af området respekterer disse grundlæggende forskelle.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En ny lokalplan for området skal sikre bevarelsen af administrationsbygning og den nordlige hal, samt omridset af gasbeholderne.
- Ny bebyggelse må gerne adskille sig fra den øvrige bebyggelse i Ramsherred mht såvel skala som arkitektur.
- Alternativt kan området anvendes til rekreative formål

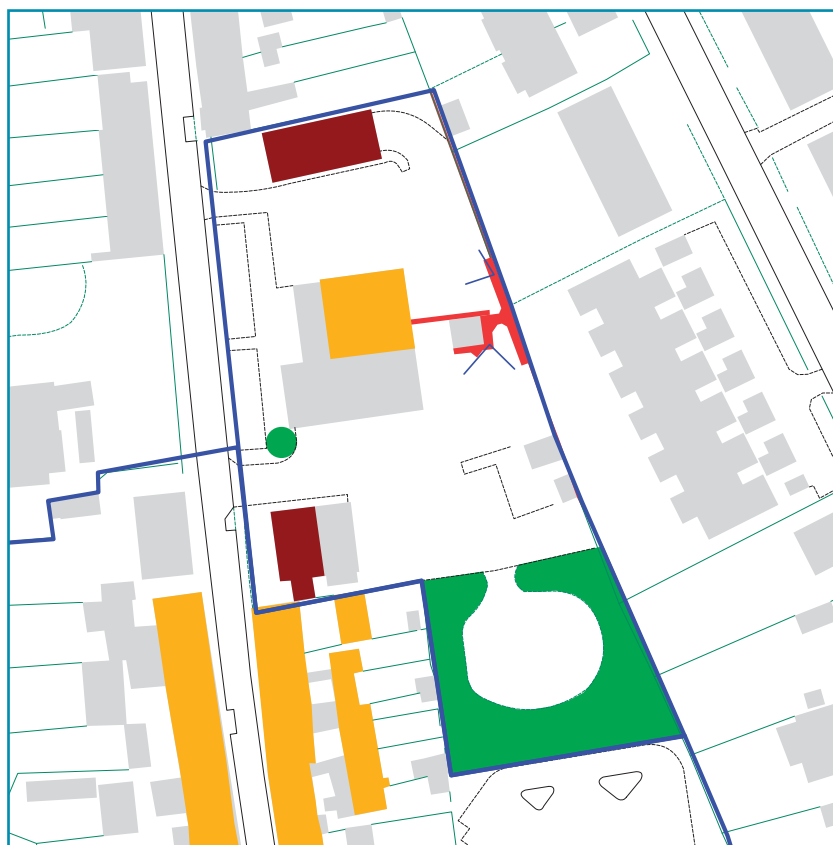
Naturgrundlag

Området ligger i Assens By.

Landskab

Terrænet i området er fladt. Det oprindelige terræn steg ret kraftigt mod øst. Mod øst er der derfor en 2½-3 meter høj støttemur i beton. Jorden mellem bygningerne og ind mod støttemuren er dækket af beton. Kun hvor gastanken stod er der græs. Omkredsen af tanken markeres af buske, så der dannes et

Billedtekst
1:1.200

Lagerbygningen på gasværksgrunden adskiller sig ved sin skala markant fra de senere byhuse i Ramshered.

rundt, grønt rum. Herudover findes kun enkelte træer på grunden, mest i forbindelse med administrationsbygningen.

Kulturhistorie

Gasværket i Assens er blandt de allerførste gasværker i Danmark, opført i 1855.

Formodentlig skal baggrunden for at Assens så tidligt fik et gasværk findes i en kombination af byens vigtige placering som overfartssted til Slesvig (Sønderjylland), og den tekniske knowhow som var tilført byen blandt andet gennem indsættelsen af dampfærger på Assens-Årøsund overfarten.

Arkitektur og byggeskik

De tre bygninger på gasværksgrunden er arkitektonisk vidt forskellig, og adskiller sig samtidig markant fra de tilstødende byrum. Hvor bebyggelsen i Ramsherred i øvrigt består af sammenbyggede byhuse i 1½ etage med facader i vejskel, ligger gasværkets bygninger frit og i forskellige grad trukket fra vejen.

Bygningerne er tilsyneladende opført på forskellige tidspunkter. Den lille villalignende administrationsbygning længst mod syd er formentlig den ældste. Huset fremtræder med stænkpudset facade, grønmaledede vinduer og helvalmet skifertag.

Centralt i området ligger en stor, gulkalket bygning, som er bygget til og om i flere omgange. De ældste dele ser ud som om de stammer fra 1930'erne, med høje, lodrette vinduesbånd i facaden. Bag denne bygning er opført et nyere silolignende tårn, forbundet til hovedbygningen med en metalgangbro.

Længst mod nord langs med matrikelskellet ligger en bygning, opført i typisk industristil fra slutningen af 1800-tallet. Bygningen fremstår i gule tegl med

Den særprægede administrationsbygning adskiller sig også klart fra den omkringliggende bebyggelse.

bånd af røde tegl, som følger overkanten af vinduerne og stikkene. Taget er skifer. Bygningen er enkel og velproportioneret med fine bygningsdetaljer, men teknisk i dårlig stand.

Bevaringstilstand

Området har som industrigrund og aktivt gasværk helt frem til 1974 undergået flere bygningsmæssige forandringer. Bygningerne på grunden stammer således også fra forskellige perioder, ligesom der tidligere har været flere bygninger på grunden, bl.a. en ud mod Ramsherred i den nordlige del af grunden. Gastanken er ligeledes nedrevet, men måske findes rester af fundamentet skjult under buskene. Af de bevarede bygninger rummer især den nordlige og den sydlige arkitektoniske og fortælle-mæssige værdier, mens den midterste fremstår meget ombygget.

Sårbarhed

Nedrivning og forfald er de primære trusler, på sigt opførelse af nyt byggeri der helt udvisker stedets historie.

Anbefalinger

Udbygning af området bør ske på en måde, så i hvert fald den nordlige og sydlige bygning bevares. Det bør undersøges om fundamentet fra gastanken kan inddrages i en udformning af udearealer eller byggeri.

Eventuelt nybyggeri i området bør udformes, så den strukturelle forskel til Ramsherred fastholdes. Bebyggelsen bør derfor ligge tilbagetrukket, og bestå af store, gerne forskelligartede voluminer.

Sukkerfabrikken

Området omfatter dele af sukkerfabrikkens område, samt hele området med jordbassiner.

Tema: Industri

Tid: 1880 - nu

Afgrænsning: Området afgrænses mod syd af kysten, mod vest af Rylevej, Næsvej, Søndre Ringgade og Skovvej. Mod øst løber afgrænsningen i den nordlige del fra den vestlige ende af kolonihaverne mod sydøst, hvorfra den følger jernbanen til enden af jordbassinerne.

Hovedtræk

Området omfatter selve fabriksbebyggelsen længst mod vest på et. Fabriksbygningerne omfatter som de mest markante elementer den oprindelige hovedbygning og skorsten fra anlæggelsen i 1884. Nord for fabrikken findes direktørboligerne, mens der syd for Søndre Ringvej ligger en stribe arbejderboliger, bogstavelig talt i skyggen af de monumentale siloanlæg. Hele den sydøstlige del af området er jordbassiner, et fascinerende menneskeskabt landskab med store søer, hævet adskillige meter over havniveau.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier omfatter de ældste fabriksbygninger, skorstenen, de ældste siloer, arbejder- og direktørboliger samt jordbassiner med de tekniske anlæg der hører til her, primært pumpestationer.

Målsætning

Sukkerfabrikkens område er allerede under omdannelse, og kommunens nye rådhus indrettes i fabrikkens tidligere hovedbygning. Men området rummer fortsat unikke landskabs- og naturværdier i de menneskeskabte jordbassiner. Byrådet vil arbejde for, at jordbassinerne udvikles til et unikt rekreativt område til gavn for hele byen.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Indretning af jordbassinerne som ekstensiv naturpark. Eventuelt kan en mindre del af området bebygges under hensyntagen til den eksisterende struktur.
- Indslag af områder der kan anvendes til kulturbegivenheder og andre events
- Sikring af infrastrukturen med god adgang til byen og kysten
- Ny anvendelse af de to ældste siloer.

Billedtekst
1:10.000

Naturgrundlag

Området ligger ud til kysten i morænelandskabet omkring Assens. Den østlige del med jordbassinerne ligger på et tidligere overdrevsareal, men er i dag i høj grad menneskeskabt, idet der er fyldt op til 10 meter ovenpå det oprindelige niveau.

Landskab

Området omfatter overordnet set to meget forskellige landskabsrum. I den nordlige del ligger selve sukkerfabrikken på et kunstigt udjævnet areal med en støttemur mod nord. Ovenfor ligger dirktørboligerne hævet over området og med udsigt over fabriksarealerne og Lillebælt. Denne del af området henligger i dag som byggeplads, mange bygninger og anlæg er fjernet, mens andre står tilbage i ensom majestæt.

Det nordlige område skærmes mod vandet af jordbassinerne, der ligger hævet over det naturlige terræn og dækker størstedelen af området. Jordbassinerne består af en række søer med forskellig vandstand, med et netværk af veje på dæmninger imellem. En del af søerne er helt eller delvist udtørret. Centralt er et jorddepot lagt ovenpå, som danner et fint udsigtspunkt over det særprægede område. Depotet er dog ikke en del af den bevaringsværdige

*Fra jordbassinerne er der udsyn over
Sukkerfabrikkens storskalaanlæg.*

struktur. Den menneskeskabte karakter understreges af de små pumpestationer, som findes spredt rundt i området. Et rensningsanlæg udgør et andet markant landskabselement, i tæt forbindelse med et antal nyere siloer i den nordvestlige del af bassinerne.

Kulturhistorie

Sukkerfabrikken er etableret samtidig med jernbanen til Tommerup i 1884. Fabriksanlægget og de tilhørende saftstationer i oplandet er tegnet af arkitekten Ove Petersen fra Kunstakademiets arkitektskole i København. Bygningerne kom til at danne skole for udformningen af en række sukkerfabrikker og saftstationer rundt omkring i landet.

Sukkerfabrikken blev hurtigt en vigtig arbejdsplads i Assens by, i perioder brugte fabrikken formentlig så meget arbejdskraft, at det var hæmmende for det øvrige erhvervsliv i byen. Samtidig betød produktionen, at sukkerroer blev en indbringende afgrøde for bønderne i et stort opland. Fabrikkens betydning for såvel Assens By som for oplandet er således næsten uvurderlig.

Fabriksanlægget bærer præg af et aktivt industrimiljø over en lang periode på mere end 100 år, med mange nye bygninger og siloer tilføjet over tid.

Sukkerfabrikkens eget rensningsanlæg udgør et særegent landskabslement med omdannelsespotentiale.

Arkitektur og byggeskik

Områdets dominerende bygninger er dels selve den oprindelige fabriksbygning og skorsten i historicistisk industristil, opført i gule tegl med mange fine bygningsdetaljer, og dels de to store siloer fra 1950'erne. Fabriksbygningen er udvidet og tilbygget flere gange, kun delvis i harmoni med den oprindelige arkitektur. I tilknytning til selve fabrikken ligger flere mindre porthuse og administrationsbygninger, som i høj grad bidrager til det samlede indtryk. En stort såakldt "velfærdsbygning", en slags forsamlingshus for arbejderne fra

Hovedbygningens slidte og arrede facade fortæller om et langt og aktivt liv som industribygning.

1970'erne foran fabrikken er isoleret set et fint stykke tidstypisk arkitektur, men fremstår ikke i harmoni med selve fabriksanlægget.

I den nordlige del langs Skovvej finder man direktørboligerne. De fremstår i en tilsvarende arkitektur, men er i dag malet, så de virker mindre fornemme end de må have gjort oprindeligt.

Vest for Søndre Ringvej og jernbanen ligger en stribe arbejderboliger fra omkring 1900. Med sin ensartede stil og størrelse fremstår bebyggelsen homogen og karakterfuld, selv om de enkelte bygninger ikke rummer store værdier. Bygningerne er siden kommet i skyggen af de to store siloer, der dominerer ikke blot arbejderboligerne, men faktisk hele byens skyline.

Vest for boligerne ligger en ældre industribygning opført i røde tegl, lidt yngre end sukkerfabrikken. Herudover findes ved Næsvej bagfyret fra en ledelinie ind til Assens Havn.

Bevaringstilstand

Anlæg og bebyggelse ved selve sukkerfabrikken er kun delvist bevaret, for eksempel mangler roeramper og flere bygninger.

Jordbassinerne er derimod ret velbevarede, trods et mindre område med nyere siloer.

Sårbarhed

De primære trusler er manglende vedligeholdelse af bygninger og jordbassiner. De aktuelle planer om bebyggelse i selve fabriksområdet er med den aktuelle bevaringstilstand ikke nogen trussel, når blot de bærende værdier i form af hovedbygning, skorsten og saftstation bevares som klart aflæselige elementer med en tydelig sammenhæng. Det er derimod ønsket om at bebygge jordbassinerne, der må betragtes som et unikt kulturlandskab. Dog kan en bebyggelse på det areal hvor der i dag er siloer godt indpasses.

Anbefalinger

De to ældste og mest dominerende siloer bør søges bevaret. Sukkerfabrikens hovedbygning har været om- og tilbygget flere gange. Ved istandsættelse bør dette forhold ikke nødvendigvis skjules. Med sine stedvis arrederede facader fortæller bygningen 100 års aktiv industrihistorie.

Jordbassinerne bør bevares som landskabs- og naturområde, med opretholdelse af nogle af de industrielle spor, eksempelvis pumpestationerne. Eventuel bebyggelse kan omfatte pavilloner af rekreativ karakter, og måske boliger på en mindre del af området. Boliger der bygges i stedet for de eksisterende siloer kan i princippet have samme højde - men udsigtsforholdene fra jordbassinerne til Sukkerfabrikken, byen og Lillebælt skal vurderes. Det bør undersøges, hvordan det eksisterende rensningsanlæg kan indarbejdes

Siloernes massive fremtoning står i skærende kontrast til de ydmyge arbejderboliger vest for jernbanen.

i bebyggelsen - enten som en del af rekreative faciliteter, eller måske som fundament for en del af bebyggelsen.

Aarup Stationsby

Området omfatter den oprindelige stationsbybebyggelse langs Bredgade, Stationsvej og Skolegade samt filialkirken.

Tema: Stationsbyer

Tid: 1850-1950

Afgrænsning: Området afgrænses, så grunde til bygninger langs bredgade er omfattet. Med vest udvides området med grunde langs Kirkegade til og med kirkegården, og grunde langs skolegade til og med boldbanen. Mod øst omfattes grunde langs Stationsvej til og med det gamle posthus. Mod nord omfattes banen og området syd for Brænde Å med købmandsgård og fabrik. Mod syd afsluttes området ved Missionshuset.

Hovedtræk

Årup er en meget typisk stationsby, hvor bebyggelsen er koncentreret langs en hovedgade, Bredgade. Banen løber på tværs af hovedgaden i den nordlige ende med station, købmandsgård og gæstgivergård som typiske elementer. I selve gaden ligger borgerhuse med butikker og institutioner: Lægehus, Apotek, Hotel, Postkontor, Urmager osv. Længst mod syd ligger det helt tidstypiske missionshus. Vest for hovedgaden ligger filialkirken, som illustrerer hvordan befolkningstilvæksten på et tidspunkt er blevet så stor, at man har haft behov for sin "egen" kirke i byen. Kirkegården bidrager samtidig med sin højere beliggenhed med et landskabeligt element i bebyggelsen, som ellers med sin højde på 1½-3 etager er meget bymæssig. Brænde Å, som løber gennem den nordlige del opleves derimod næsten ikke i byrummet.

Målsætning

Aarup skal udvikles som som et attraktivt og levende bymiljø, der drager fordel af station og nærhed til motorvejen. Området rummer et fint historisk bymiljø. Byrådet vil videreudvikle området på grundlag af disse kvaliteter.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Bymidstens byrum skal renoveres. Der kan med fordel gennemføres områdefornyelse i byen, hvor der udover byrummet i Bredgade arbejdes med baggårdsmiljøer og forbindelser til de bagvedliggende bydele
- Forbindelserne tværs over banen og de rekreative muligheder omkring åen gennem byen skal udvikles
- En bevarende lokalplan for bredgade, kombineret med en facadevejledning som kan sikre smukkere butiksfacader.

Billedtekst
1:6.000

Typisk stationsbybebyggelse i Aarup

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er

- Den tætte bebyggelsesstruktur langs Bredgade med de bevaringsværdige enkeltelementer som teknisk skole, hotel, apotek, posthus, missionshus, lægehus og enkelte borgerlige boliger.
- De bevarede dele af den oprindelige stationsbebyggelse med købmandsgård, maltfabrik og gæstgiveri

Naturgrundlag

Årup ligger i et dødislandskab, på kanten af den dybe Brænde Ådal. Særligt lige vest for området bliver karakteren tydelig, med markante bakker og dalstrøg. Afgørende for placeringen er naturligvis linjeføringen af den Fynske tværbane, som er ført ad det jævnest mulige tracé gennem det kuperede terræn.

Landskab

Bredgade løber stort set fladt fra syd til nord, men lige nord for banen løfter terrænet sig gradvist. Også syd for området hæver terrænet sig. Kirkegården ligger på skråningen op mod den markante møllebakkevest for hovedgaden (møllen er siden flyttet til en placering længere mod syd).

Fra de højeste dele af kirkegården er der således udsigt over byen og videre mod landskabet nord og øst for byen. Kirkegården er anlagt i terrasser. Desværre er der kun i begrænset omgang stiadgang til de tilstødende byområder.

I den nordlige del løber Brænde å umiddelbart syd for banen og vejen, for derefter at føres under banen mod nord. En sti løber langs den trækledte åbrink, men åen inddrages ikke for alvor i byrummet.

Kulturhistorie

Landsbyen Årup bliver stationsby ved anlæggelsen af den fynske tværbane i 1865. Årup voksede ret hurtigt til en betydelig by, men mistede senere noget af sin førerposition. Jorden omkring Aarup stations var ejet af Erholm Gods, som grundlagde købmandsgården og maltfabrikken nord for banen, og gæstgivergården på Statinsvej syd for banen. Erholm ejerskab til jorden betød imidlertid også, at den øvrige udvikling i begyndelsen især skete i den sydlige del af Bredgade, hvor der hurtigt opstod tæt bebyggelse, herunder et par købmandsgårde. I slutningen af 1800-tallet begyndte frasalget af fæstegods, og bebyggelsen i den nordlige del tog fart med etableringen af en række institutioner som Apotek, Teknisk Skole, Realskole, telefoncentral og Hotel samt filialkirken, og en række villaer, herunder lægeboligen. Hermed fik den nordlige ende karakter af institutionsområde, mens den sydlige del domineredes af håndværkere og handlende. I samme periode etableres Korsgade som forbindelse ud af byen mod øst. De mange institutioner gav sammen med den tætte og ret høje bebyggelsen og eksistensen af borgerforening og industrifor-

Det gamle posthus er en af flere meget velbevarede funktionsbygninger i stationsbyen

ening byen karakter af købstad.

I slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet sker i øvrigt en omfattende fornyelse og ombygning af de ældste dele i den sydlige del af Bredgade, hvorfor kun en mindre del af den ældste bebyggelse er bevaret.

Arkitektur og byggeskik

Rumligt er Årup en typisk stationsby med en enkelt, stort set lige hovedgade med ret tæt bebyggelse – hovedparten af husene er sammenbyggede, og bebyggelseshøjden er overvejende 2-2½ etage, men med flere lavere og enkelte højere bygninger indimellem. I sidegaderne falder bebyggelsesgraden hurtigt til villabyggeri, bortset fra bebyggelsen langs Skolegade der også er høj og tæt. Bebyggelsen langs Bredgade ligger med få markante undtagelser med facade i gadelinien. De tilbagetrukne bygninger omfatter den fine Tekniske Skole og Lægeboligen.

Få bygninger er egentligt dominerende, men hjørnebygningen på sydsiden af kirkegaden med den tårnlignende hjørnekvist ligger netop hvor Bredgade slår et svagt knæk, og får derfor en fremtrædende betydning i gadebilledet. Tilsvarende udnytter enkelte bygninger, der ligger lige overfor en sidevej, udført med særligt markante facader, som for eksempel den fine bygning Bredgade 22 med den store gavlkvist mod Korsgade. I gården bag købmandsgården (nu SuperBest) markerer en ældre silo sig, men den har ikke væsentlig bymæssig eller anden værdi.

Arkitekturen præges især af byggeri fra slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet. Det er ofte murstensarkitektur med fine detaljer enten i formstøbte teglsten eller pudset. Stilmæssigt er der tale om forskellige historici- stiske, klassicistiske og nationalromantiske stilarter samt fine eksempler på Bedre Byggeskik.

Vest for Bredgade ligger den fine kirke fra 1903. Langs Kirkegade ligger en villabebyggelse med enkelte fine villaer.

Bevaringstilstand

Bebyggelsen er strukturelt ret velbevaret, særligt ud mod Bredgade, hvorimod baggårdene mange steder er ryddet for at give plads til parkeringspladser. Det giver bebyggelsen langs hovedgaden en lidt løsrevet karakter med en noget forrevet bagside. Den oprindelige station er fjernet, og erstattet af et nyt hus længere mod vest. Den nye station ligger netop hvor Bredgade oprindeligt førte over banen. Bredgades oprindelige forløb over banen er ændret, så vejen nu slår et gevaldigt sving mod vest, hvor den føres under banen.

Særligt den sydlige del af bebyggelsen præges af en del nye bygninger, og mange af de bevarede huse er ændret en del. Særligt i gadeplan, hvor etablering af butikker og markiser skærer mange bygninger over i to. Mod nord er bevaringsgraden højere.

Sårbarhed

Bebyggelsen er først og fremmest sårbar overfor nedrivninger og skæmmende istandsættelse, for eksempel ved ændring af tagformer, opsætning af kviste, oppudsning eller maling af facader og lignende. Særligt er murstensbygninger i fare for at blive pudset op, hvilket vil ændre byens karakter.

Anbefalinger

Det anbefales at der iværksættes en bevarende lokalplan, eventuelt sammen med en byfornyelsesindsats. Der bør sættes fokus på kvaliteten af byrum i sidegaderne, hvor der mange steder er åbne kig til bagsiden af hovedgadens bebyggelse, hvor gårdrummene mange steder er åbnet op og omdannet til parkering, hvilket giver et lidt rodet indtryk.

Filialkirken blev nødvendig da folketallet steg efter stationsbyens fremvækst. Fra den højtliggende kirkegård er der fremragende udsigt til det omkringliggende landskab.

Aarup Villaby

Området omfatter den tidligste villabebyggelse langs Korsgade/Holmelund, Cederfeldsgade/Fredensgade, Tværvej/Rønnelund og Østergade.

Tema: Stationsbyens villaer

Tid: 1890-1940

Afgrænsning: Afgrænsningen følger bagkant af de matrikler der støder op til ovennævnte veje. Mod øst afgrænses området af industrikvarteret. Mod vest støder området op til kulturmiljøet Aarup Stationsby.

Hovedtræk

Bebyggelsen er et ganske udstrakt område med villabebyggelse fra slutningen af 1800-tallet og første halvdel af 1900-tallet. Bebyggelsen er koncentreret omkring de krydsende veje Korsgade og Fredensgade. Husene langs Fredensgade/Cederfeldsgade og Korsgade er de ældste, med en stor andel hovedsageligt ret små og enkle historicistiske villaer og byhuse. Langs Holmelund og Østergade er bebyggelsen nyere, med et stort indslag af Bedre Byggeskik. Centralt i området ved krydset Korsgade/Bøgevej ligger to ældre ejendomme – dels et ældre husmandssted i bindingsværk, og dels en ret stor og statelig villa. Villaen fungerer i en vis grad som fikspunkt i området. Samlet set er der tale om et område med en ret homogen bebyggelse og velbevaret karakter.

Målsætning

Aarup villaby skal udvikles som et attraktivt og levende boligområde med muligheder for indslag af liberale erhverv og småbutikker. Området rummer fine bygningskulturelle værdier og et harmonisk bybillede. Byrådet vil videreudvikle området på grundlag af disse kvaliteter.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En bevarende lokalplan, kombineret med en vejledning i bygningsbevaring. Lokalplanen skal sikre muligheder for tilbygning til de huse der er for små til at opfylde moderne krav til boliger. Samtidig skal den sætte rammer for nybyggeri, som i et moderne formsprog kan harmonere med den eksisterende bebyggelse.

Billedtekst
1:5.000

Bærende bevaringsværdier

- Bebyggelsesstrukturen og villaernes stiltræk, som giver området dets særlige karakter
- Markante enkeltelementer som villaerne ved Birkevej og det bevarede Aarup elektricitetsværk

Naturgrundlag

Området ligger i Frøbjerg dødislandskab som en del af et større afvandringsområde med forholdsvis fladt terræn, hvilket har haft betydning for placeringen af jernbane og station.

Landskab

Området er stort set fladt. Landskabeligt præges især de nyere dele af området af villahavernes bevoksning, men der er kun få markante enkelttræer eller lignende elementer.

Kulturhistorie

Området opstår som en "anden bølge" af bebyggelse i Årup, efter at Bebyggelsen i Bredgade i store træk er etableret. I slutningen af 1800-tallet etableres Korsgade som forbindelse ud af byen, og bebyggelsen på Cederfeldsgade/Fredenssgade opstår som en hybrid mellem villaer og byhuse. De ydre dele af området bebygges lidt senere i løbet af 1920'erne og 30'erne.

I Cederfeldsgade ligger Årup elektricitetsværk, etableret i slutningen af 1800-tallet.

Arkitektur og byggeskik

Området er bebygget i to omgange. De ældste dele består af historicistiske huse med en rektangulær grundplan, og en beliggenhed ret tæt på gaden. Husene har ofte en markant midtplaceret frontkvist, og flere steder ses disse kviste som et gentaget motiv ned gennem gaderne. Husene er for størstedelen ret enkelt udsmykket, men der ses også flere fine detaljer.

Det typiske bybillede: Villaerne ligger skulder ved skulder, mange med den midtstillede frontkvist som letgenkendeligt motiv.

Blandt de nyere huse dominerer Bedre Byggeskik med den kvadratiske grundplan og de typiske, halvvalmede tage. Denne del af bebyggelsen har

Velbevaret Bedre Byggeskik-villa i fin helhed med havens træer.

også et mere åbent præg med længere afstand mellem husene, der også ligger mere tilbagetrukket.

Bevaringstilstand

Området er overvejende velbevaret. Tættest på Bredgade er enkelte grunde ryddet for at give plads til nyere butiksbyggerier, indimellem er huse erstattet med nyere parcelhusetyper. Der ses ret mange tilbygninger, men de fleste af husene fremstår alligevel med deres oprindelige grundform mod gaden, ligesom mange af de oprindelige skifertage er bevaret, hvilket i høj grad medvirker til at give området karakter.

Sårbarhed

De væsentligste trusler er oppudsning af facader og ændring af tagformer, herunder opsætning af dårligt indpassede kviste.

Anbefalinger

Det anbefales at udarbejde en bevarende lokalplan, som sikrer facader og tage. Tilbygninger kan tillades, når de placeres så husets oprindelige proportioner mod gaden bevares. Området kan udvikles til at meget attraktivt område med mange fint bevarede ældre villaer.

Ebberup Stationsby

Området omfatter stationsbybebyggelsen i Ebberup med tilhørende villabebyggelse frem til omkring 1950. Desuden den mest betydende lokale industri.

Tema: Stationsbyer

Tid: 1880-1950

Afgrænsning: Mod vest følger afgrænsningen Rybergsvej. Mod nord følger afgrænsningen banen, men medtager desuden stationsbybebyggelsen mellem banen og landevejen langs Ravnekærvej og Stensland.. Mod vest medtages bebyggede matrikler langs Ebberupvej og Prinsevej indtil ejerlavsgården. Sidste ejendom er således "Møllers Gave". Mod syd medtager afgrænsningen som udgangspunkt matrikler ud mod Ebberupvej og Prinsevej med enkelte tilføjelser.

Hovedtræk

Ebberup Stationsby er en mindre stationsby opstået mellem landsbyerne Ebberup og Sønderby. Byen har form af en villabebyggelse langs Ebberupvej og Prinsevej. Kun på den centrale strækning mellem stationen og Prinsevej er der ansats til en lidt større fortætning med kro og købmand. Men også her fremstår bebyggelsen ret åben.

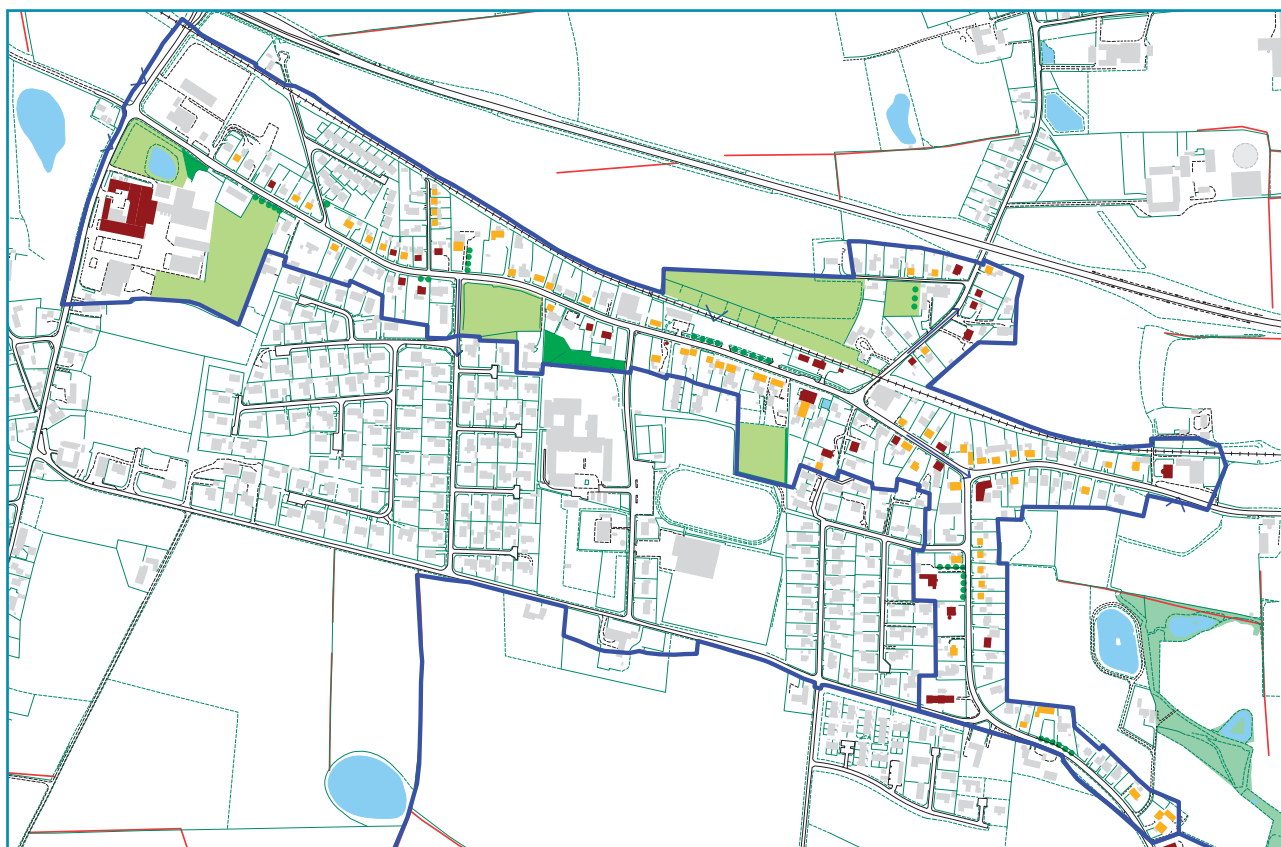
Længst mod vest domineres bybilledet af den tidligere mælkekondenseringsfabrik, der i dag producerer ingredienser til fødevarerindustrien, og som har rødder tilbage til et mejeri oprettet i slutningen af 1800-tallet. Af andre betydende elementer findes ud over den fine stationsbygning resterne af Lille-mølle samt gården Møllers Gave i den sydlige del, hvor også den gamle Østre Skole findes. Længst mod øst ligger enestegården Terpegård.

Målsætning

Ebberup Stationsby udgør kernen i et attraktivt bosætningsområde med en lokal butiksforsyning. Områdets bygningskulturelle og historiske kvaliteter giver byen en klar identitet. Byrådet arbejder for, at udviklingen understøttes og udnytter disse værdier.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En fornyelse og forskønnelse af byrummet langs Ebberupvej, eventuelt i form af områdefornyelse. Gaderummet er meget bredt, hvilket giver mulighed for at skabe et meget attraktivt byrum
- En bevarende lokalplan, som sikrer de bygningskulturelle værdier, særligt med fokus på de karakteristiske villaer, og som samtidig angiver hvordan ny bebyggelse kan indpasses i bymiljøet.

*Billedtekst
1:10.000*

Villabebyggelsen langs vejen er opstået over en periode fra anlæggelsen af jernbanen i slutningen af 1800-tallet og frem til 1950'erne. Byen kan fremvise meget fine eksempler på villabyggeriet fra denne periode, herunder ikke mindst en række meget fine Bedre Byggeskik-villaer.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Bebyggelsens karakter af villabebyggelse
- En række enkelthuse med fine arkitektoniske kvaliteter
- Elementer som station, skole, kro, Lillemølle og det tidligere mejeri Enghave.

Naturgrundlag

Området ligger i Assens Morænelandskab. Jordbunden er moræneler, og i den centrale del af området morænesand og -grus. Øst for byen løber en ådal, og landsbyen Ebberup mod nord er placeret på kanten af ådalen.

Landskab

Terrænet i området er forholdsvis fladt eller svagt bølget. Nord for jernbanen stiger terrænet svagt op ad Ravnekærvej. Det omkringliggende landskab er et landbrugslandskab, som også fremstår letbølget og ret åbent. Kun enkelte steder i byen er der dog direkte udsigt til landskabet – mod vest ved Rybergsvej, hvor man har udsigt over landskabet til den nærliggende

Hovedgaden med det typiske småstationsby-miljø, domineret af tidstypiske villaer.

Sønderup Kirke, centralt i byen fra parkeringspladsen ved den tidligere stationsbygning, og i den sydlige del hvor man fra Prinsevej har udsigt over herregårdslandskabet omkring Hagenskov. Jernbanen som passerer lige nord for bebyggelsen opleves især ved overkørslen på Ravnkærvej.

Flere steder i byen er der åbne, græsklædte områder. Mod vest i form af et klippet areal omkring fabriksbygningerne, mens der centralt i byen findes et areal der ligger brak og en rest af tidligere engarealer. Mange steder er der markante træer i form af alléer eller vejtræer, men stort set altid i forbindelse med private haver. Lige vest for stationen ligger en stor, grusbelagt parkeringsplads, som skærms mod vejen af en fin trærække.

Kulturhistorie

Byen er opstået efter anlæggelsen af jernbanen Assens-Tommerup i 1884. I årene frem til 1900 gik udviklingen ret langsomt – stationen har nærmest haft karakter af et trinbræt med adgang til de nærliggende landsbyer Ebberup og Sønderby. Herudover bestod bebyggelsen i starten kun af enkelte huse, mens Lillemølle lå alene syd for stationen. Først i starten af 1900-tallet tager udviklingen fart, og omkring 1950 er hele vejstrækningen stort set bebygget. Senere kommer nye parcelhuskvarterer og skole til, særligt syd for Ebberupvej, men også et lille område nord for byen.

Arkitektur og byggeskik

Byen er opbygget med en enkelt række bygninger på hver side ad den østvestgående Ebberupvej med afstikkere mod nord langs Ravnkærvej og mod syd langs Prinsevej. Hovedparten af bebyggelsen er villaer fra perioden 1890-1950. I den centrale del ligger enkelte huse i op til 2½ etage og med større bredde. Mest markant det tidligere private mejeri Engholm på hjørnet af Prinsevej og Ebberupvej. Bygningen er en hjørnebygning med et lille spir, som ligger som fikspunkt på en sigtelinie fra stationen. Andre markante bygninger i den centrale del er kroen og Ebberupvej 92, som er en markant bygning i røde tegl med gulkalkede detaljer i 2½ etage. Den nye købmandsbutik ved udmundingen af Ravnkærvej fremstår også dominerende, men på en mindre heldig og dårligt indpasset måde.

Selve stationen omfatter tre bygninger – udover stationen et varehus og et skur, som alle er opført i karakteristisk “jernbanearkitektur” med røde tegl og skifertag.

Villaerne i byen omfatter en lang række fine, tidstypiske eksempler fra de forskellige perioder. Det er karakteristisk, at man genfinder detaljer i flere bygninger, hvilket skyldes at det i mange tilfælde er de samme bygmestre der har bygget husene. Mest markant er dette i en række Bedre Byggeskikhuse med et meget karakteristisk bånd af murede buer på gavlen. Herudover er der også meget fine eksempler på historicistiske og nationalromantiske villaer, og også på Bedre Byggeskiks senere udgaver præget af den funktionelle tradition.

Nord for den oprindelige bebyggelse findes et lille område med rækkehuse fra 1980'erne. Husene er individuelt ejede, og har form som typiske parcelhuse, der blot er sammenbyggede i en kædeform. Med deres ensartede, men individuelt farvesatte gavle udgør denne bebyggelse et karakteristisk element når man passerer Ebberup på hovedvejen.

Mælkepulverfabrikken er den eneste industrivirksomhed i byen, opstået med udgangspunkt i et ældre mejeri. Bygningskomplekset rummer flere fine funkis-indtrbygninger.

Fabriksbebyggelsen i den vestlige del er et sammensat byggeri, som omfatter bygninger helt tilbage fra 1880'erne, og helt op til i dag. Hovedparten er holdt i gule tegl, mens de nyere er med blåmalet metalbeklædning. Dertil kommer en række industrielle installationer, som giver anlægget et skulpturelt præg.

Bevaringstilstand

Områdets struktur er velbevaret, ligesom en lang række væsentlige elementer findes endnu, omend i mange tilfælde omdannet til boliger. Byens karakter er meget afhængig af bevaringstilstanden i de mange fine villaer. Her er indtrykket desværre noget blandet, idét en del har fået nye, skæmmende tage eller vinduer, og flere huse er pudset op.

Sårbarhed

De største trusler for miljøet er dårligt tilpassede tilbygninger og renoveringer. Herudover er det en udfordring at indpasse butikker og erhverv på en god måde.

Anbefalinger

Det er væsentligt at bevare villaernes karakter, herunder materialevalg, og detaljer, ikke mindst i Bedre Byggeskik-villaerne. Dette kan understøttes med en vejledning, og eventuelt en bevarende lokalplan. Hertil kan bykvaliteten styrkes med en renovering af byrummet, særligt den meget brede Ebberupvej.

Lokale bygmestre udviklede en fint detaljeret Bedre Byggeskik i Ebberup

Hårby Skole

Området omfatter Hårby Skole med idrætsanlæg, og i forlængelse heraf den grønne kile med offentlig park og legeplads.

Tema: Skoler, byplanlægning

Tid: 1950-nu

Afgrænsning: Mod nord følger afgrænsningen Skolevej, men trækker sig bag om boligbebyggelsen i den østlige del. Mod øst følges matrikelskel bag villaerne, mens afgrænsningen mod vest medtager læplantningen ind mod Mosevejskvarteret.

Hovedtræk

Området udgør en central grøn kile som omfatter en bypark, sportsplads og endelig skolen i den nordlige del. Som helhed fortæller området således om den funktionalistiske byplanlægning som tog form i løbet af 1930'erne og 40'erne, og som inddelte byen i forskellige zoner til boliger, arbejde og fritid.

Udover skolen omfatter området således byens sportshal og stadion, men også en nyere legeplads, så der samlet er tale om et væsentligt fritidsområde.

Selve skolen er tegnet af Arne Jacobsen, men dog senere tilbygget i flere omgange. De oprindelige bygninger er dog fortsat fine og enkle eksempler på det bedste i den danske funktionelle tradition.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er skolen og den grønne kile med rekreative funktioner.

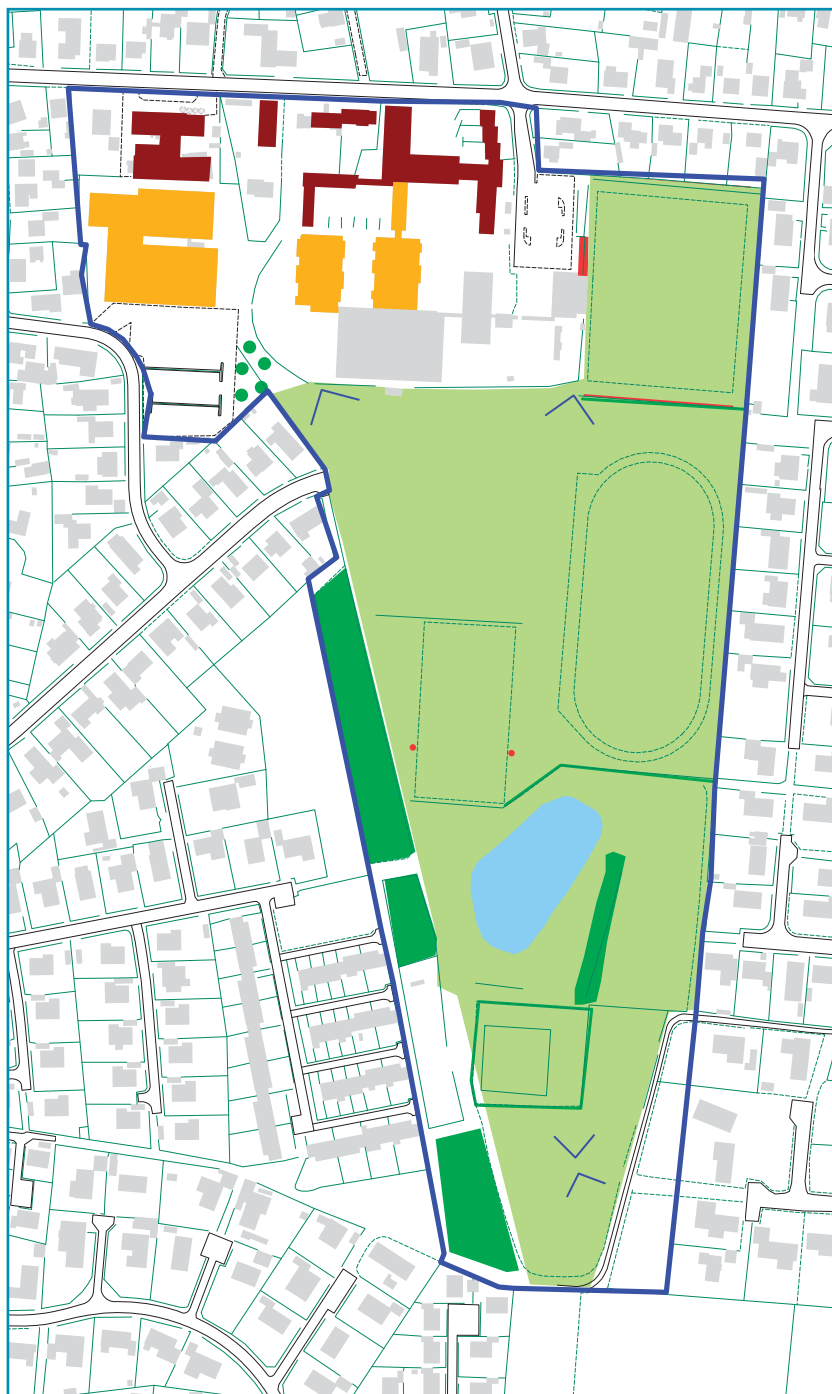
Målsætning

Udviklingen af Hårby Skole skal respektere det oprindelige anlægs kvaliteter. Området rummer væsentlige bygningskulturelle værdier og udgør samtidig en vigtigt rekreativ ressource for byen.

Blandt virkemidlerne kan være:

- En bevarende lokalplan, der beskriver hvordan videreudvikling af skolen kan ske i harmoni med Arne Jacobsens oprindelige bygninger.

Billedtekst
1:4.000

Naturgrundlag

Området ligger i bunden af Hårby Ådal. Det flade terræn har været velegnet til at etablere boldbanerne.

Landskab

Terrænet i området er stort set fladt. Bebyggelsen ligger en anelse højere end boldbaner og bypark. Skolen har sit eget indre landskab med skolegårde i to niveauer. De øvre niveauer er asfaltbelagte, men får et grønt islæt fra en hæk

der skiller friarealerne fra den gennemgående sti. De nedre niveauer er græsklædte.

Den midterste del af området domineres af boldbanerne, hvor fodbold- og håndboldmål, opstregning af baner samt lysmaster er centrale landskabelige elementer. Området afgrænses af klippede hække mod syd og øst, en hegnsplantning mod vest og skolen mod nord. Øst for skolen ligger hovedbanen, Hårby Stadion, med reklameskilte fra lokale virksomheder, og en diminutiv publikumstribune.

Syd herfor findes en bypark med en sø og enkelte træplantninger. Parken er holdt i en naturnær form, hvor dele af græsarealet klippes, mens resten står hen.

Endnu længere mod syd findes tennisbaner i grus, omgivet af lægivende træerækker, samt en nyanlagt legeplads. Ved legepladsen er et jorddepot omdannet til en jordhøj, som udover at give adgang til forskellige legeredskaber også danner et udsigtspunkt, hvorfra man kan kigge videre ud over ådalen mod syd.

Kulturhistorie

I slutningen af 1940'erne oplevede Hårby en omfattende udvikling, drevet frem af en succesrig industri i byen. Herved opstod en række nye byområder, og også behov for en ny og større skole. Byvæksten medførte samtidig et behov for planlægning, som blev understøttet fra centralt hold gennem byplanloven af 1938, som betød at alle bysamfund over 1000 indbyggere skulle udarbejde en byplan inden fem år.

Hårby skoles hovedbygning. Det er stadig muligt at fornemme det stramme modernistiske formsprog i Arne Jacobsens oprindelige anlæg.

Området er et fint eksempel på den modernistiske planlægningstanke som lå til grund for disse byplaner, idét den udlægger en grøn kile der strækker sig fra landskabet og helt ind til centrum, af byen, med mulighed for at placere

rekreative og sundhedsfremmende funktioner som f.eks. boldbane og bypark. Skolen i bunden af den grønne kile blev opført i 1950 med Arne Jacobsen som arkitekt.

Arkitektur og byggeskik

Områdets bebyggelse omfatter skolen, Hårbyhallerne samt Hårby Mejeri. Al bebyggelse er opført i den stilart der benævnes "funktionel tradition", en afdæmpet og enkel stil, hvor bygningernes form forenkles med tage og gavle uden udhæng, og det arkitektoniske spil først og fremmest består i sammensætningen af bygningskroppe. Alle bygninger er i gule tegl, mejeriet med helvalmet tag i røde tegl, de øvrige bygninger har mørke tage i form af skifer eller tilsvarende materialer.

Arne Jacobsens oprindelige skoleanlæg fremviste det ypperste i tidens arkitektur, hvor sammensætningen af de enkelte bygningskroppe skabte en spændende og varieret bygning, som samtidig dannede en rumlig helhed. Lærerboligerne, der er bygget som kædehuse i forbindelse med skolen er et særkende ved byggeriet. Til- og ombygninger har gennem tiden delvis sløret det oprindelige anlæg, og særligt den store sydlige tilbygning forekommer dårligt indpasset.

Mejeribygningen er ligeledes enkel og velproportioneret, mens hallerne med deres store størrelse savner en højere grad af arkitektonisk bearbejdning.

Bevaringstilstand

Områdets overordnede struktur er velbevaret. Skolen er gennem tiden om- og tilbygget flere gange, ligesom der er skiftet tagmateriale og vinduer på dele af bygningerne.

Sårbarhed

Den væsentligste trussel er det fortsatte pres for om- og tilbygninger på skolen.

Anbefalinger

Ved vedligeholdelse og tilbygninger på skolen bør der sigtes mod at overholde de oprindelige principper samt genskabe/bevare arkitektur og materialevalg.

Solvej

Området omfatter en boligforeningsbebyggelse af fritliggende enfamiliehuse på Solvej og Bakkevej, samt en række lidt nyere, individuelt opførte huse på Spangevej, samt et friareal ned mod Hårby Å syd for Spangevej.

Tema: Boligbebyggelse i byerne

Tid: 1950'erne

Afgrænsning: Afgrænsningen følger boligforeningens matrikelgrænse mod nord og øst. Mod syd følger afgrænsningen Hårby Å, og mod vest Landø. Hertil omfattes bebyggelsen nord for Spangevej på den vestlige del.

Hovedtræk

Området er et af de tidligste "parcelhusområder" i Hårby og i Assens Kommune i det hele taget. Bebyggelsen får karakter af den meget fine boligforeningsbebyggelse på Solvej og Bakkevej, men også de lidt senere tilkomne huse på Spangevej bidrager til områdets karakter. Størsteparten af husene synes opført under statslånsordningen, som fungerede frem til 1959, og området karakteriseres derfor af ret små husstørrelser. Syd for Spangevej ligger et offentligt rekreativt område ned mod Hårby Å, som fuldender billedet af tidens byplanidealer.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er

- boligforeningsbebyggelsen på Solvej og Bakkevej
- Den resterende bebyggelses karakter af småhuse
- Friarealet ned mod Hårby Å

Målsætning

Området skal fastholdes som et attraktivt boligområde. Området rummer fine eksempler på efterkrigstidens byudvikling.

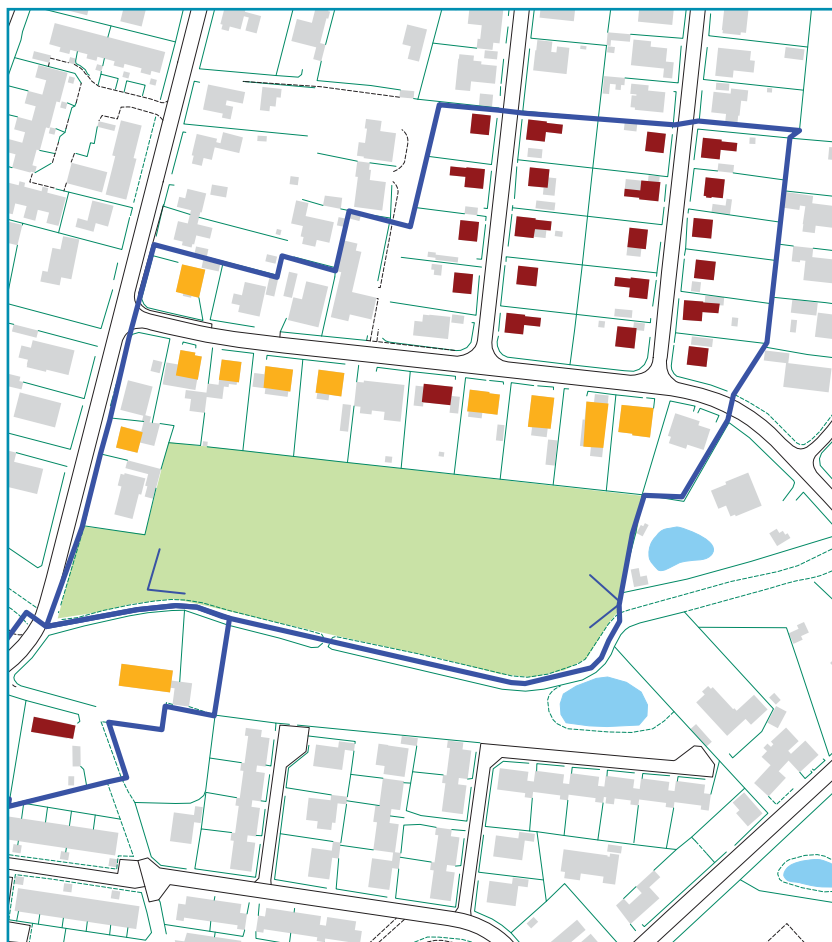
Blandt virkemidlerne kan være:

- En bevarende lokalplan, som sikrer mulighed for tilbygninger til de individuelt byggede huse på Spangevej

Naturgrundlag

Området ligger i et morænelandskab på kanten af Hårby Ådal. Friarealet i den sydlige del ligger i bunden af ådalen.

Billedtekst
1:3.000

Bebyggelsen på Solvej og Bakkevej består af ens huse med små variationer. Det samlede indtryk er næsten krystallinsk, og alligevel varieret og imødekommende.

Landskab

Landskabet i området er fladt i den sydlige del ned mod åen. Bebyggelsen på Spangevej ligger netop hvor terrænet løfter sig markant, og Solvej og Bakkevej løber op ad den ret stejle sydvendte skråning, som flader ud lige nord for området.

Kulturhistorie

Bebyggelsen på Solvej og Bakkevej er opført af Hårby Boligforening i 1949 for at skaffe boliger til arbejderne i byens voksende industri. Bebyggelsen var den første der for alvor sprang den gamle landsbys rammer med ny bebyggelse på marken. I de følgende år frem mod 1960 opstår bebyggelsen på Spangevej som individuelle byggerier. Bebyggelsen omtales i begyndelsen som “den nye by”, som en markering af det nybrud den var i forhold til den hidtidige byudvikling i Hårby.

Hovedparten af bebyggelsen er formentlig opført med statslån. Statslånsordningen bestod af statsgaranterede byggelån, på betingelse af at bygherren overholdt en begrænset størrelse og krav til byggematerialer – en slags “byg dansk”-klausul i kølvandet på krigen. Resultatet var ret små huse i enkle materialer – huse der på mange måder kan ses som forløbere til de senere typehuse i 1960’ernes parcelhuskvarterer.

Arkitektur og byggeskik

Hårby Boligforenings bebyggelse på Solvej og Bakkevej er en meget velformet og enkel bebyggelse, som med ganske få midler danner et på en gang levende og varieret, men samtidig meget homogent kvarter. Bebyggelsen består i princippet blot af en enkelt hustype, et lille hus i kvadratisk grundplan med høj rejsning på saddeltaget. Bebyggelsen varieres ved at placere husene med forskellig afstand til vejen, ved at vende nogle huse med gavlen mod vejen, og ved at nogle af husene er opført i røde tegl, andre i gule. Hertil kommer at en del af husene har en tilbygning som en knast mod havesiden, nogle er med høj kælder, samt at der er mindre variationer i antallet af vinduer i de forskellige facader, placering af døren mv. Samlet er der 4-5 forskellige boligtyper i den umiddelbart ensartede bebyggelse. Husene er opført i tegl med tegltag og en helt enkelt detaljering: Vandrette stik over vinduer og dør og sålbænke i betonplade. Indgangen markeres ved et let tilbagetrasket parti.

Bebyggelsen langs Spangevej er opført med individuelle bygherrer over en længere periode frem mod ca. 1960, men karakteriseres overvejende af små hystyper, enten i et plan med lav taghældning, eller som små 1½-plans huse. Hovedparten er opført i tegl med tage af enten tegl eller eternit, enkelte har også facader i pudset og malet eternit. Flere af disse huse er forsynet med nyere tilbygninger som følge af det lille oprindelige grundplan, mens andre fremstår ret velbevarede og ganske typiske for perioden. Overordnet har bebyggelsen især syd for Spangevej bevaret sin karakter af en bebyggelse af små statslånhuse i enkle materialer og udformning.

Bevaringstilstand

Områdets overordnede struktur er velbevaret.

Bebyggelsen på Solvej og Bakkevej fremstår meget velbevaret. Der er skiftet vinduer, men de nye er holdt i stilen. Dog er der opført enkelte carporte og overdækninger ved terrasser.

På Spangevej ses en del tilbygninger og mindre veltilpassede vinduesudskiftninger.

Sårbarhed

Bebyggelsen er med sine små boligstørrelser sårbar overfor et øget pres for flere kvadratmeter i form af tilbygninger, samt ufølsom istandsættelse og "forskønnelse" af de enkle huse.

Anbefalinger

Boligforeningens bebyggelse bør sikres mod yderligere tilbygninger. Den øvrige bebyggelse bør bevare sit udtryk af småhuse, men det forhindrer ikke nødvendigvis tilbygninger, når blot de oprindelige småhuse stadig står tydeligt aflæselige. Dette kan reguleres af en lokalplan.

Husenes formsprog er enkelt og konsekvent.

Salbrovad

Området omfatter den landlige bebyggelse Salbrovad, opstået omkring saftstationen i slutningen af 1800-tallet.

Tema: Industri, andelstid

Tid: 1880-1950

Afgrænsning: Området omfatter bebyggede matrikler i Salbrovad.

Hovedtræk

Bebyggelsen Salbrovad er opstået med udgangspunkt i saftstationen, der blev opført som opsamlingssted for roekampagnerne i 1884. Bebyggelsen består i udgangspunktet blot af en række ydmyge huse langs det oprindelige, snoede vejforløb. senere er landevejen rettet ud, så den nu løber forbi byens to dele, og samtidig deler den i to. I den nordlige del findes et lille andelstidsmiljø med brugsforening, automekaniker og en fin række Bedre Byggeskik-villaer. Mod syd ligger Salbrovad skole, en centralskole opført omkring 1950. Skolen fremstår trods flere tilbygninger velbevaret i sin struktur og arkitektoniske karakter. Byens centrale element, saftstationen, ligger noget tilbagetrukket og overses let.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er:

- Saftstationen med saftbygning, portbygning og skure
- Bebyggelseskarakteren med de ydmyge, enkle huse langs vejen
- Centralskolen
- Andelstidsmiljøet med brugsforening
- De to broer med vejudstyr fra 50'erne

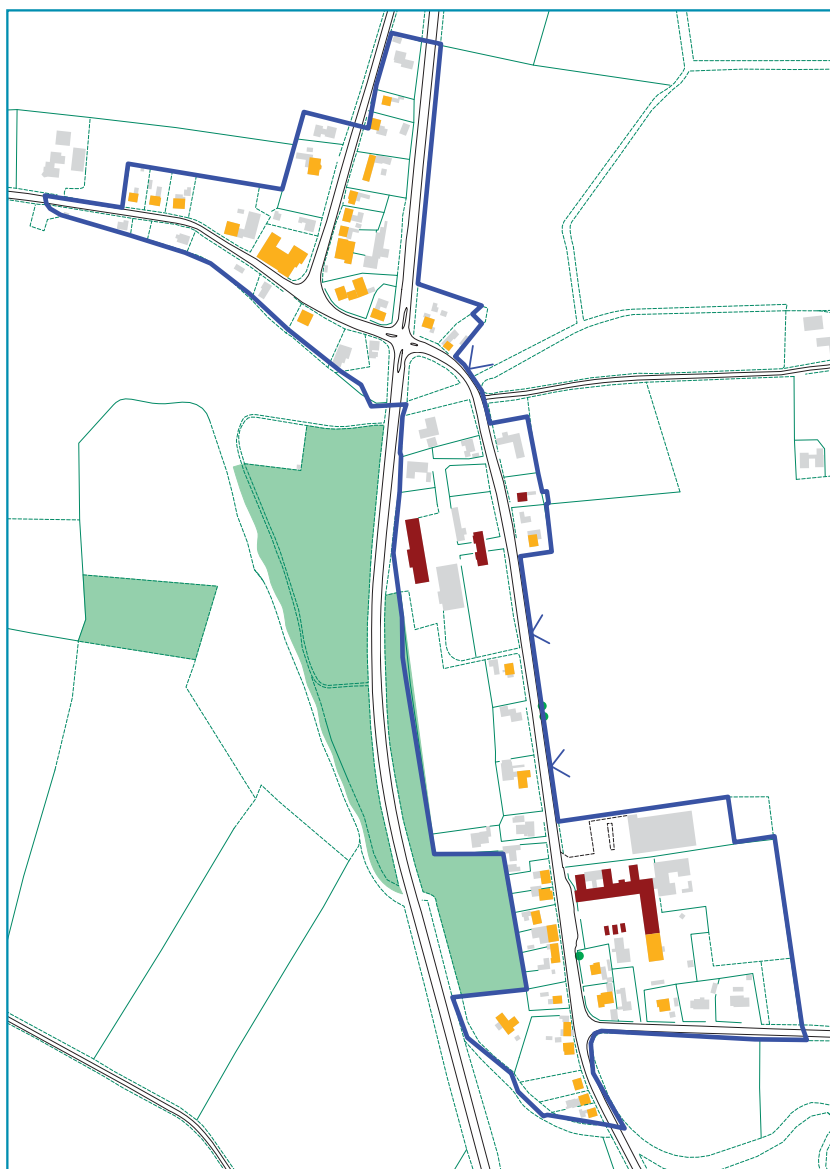
Målsætning

Salbrovad skal udvikles som et attraktivt bosætningsområde, som kan fastholde den eksisterende lokale service. Byen er opbygget omkring den tidligere saftstation, men rummer herudover et charmerende bymiljø. Byrådet vil udvikle bymiljøet med udgangspunkt i disse kvaliteter.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Mulighederne for at gøre saftstationen tilgængelig skal undersøges. Bygningerne skal søges anvendt til offentlige funktioner eller andre funktioner der sikrer offentlig adgang.
- Sammenhængen mellem byens to dele skal understøttes, så passage og oplevelsen af sammenhængen over landevejen styrkes.
- Mulighederne for byudvikling skal undersøges og beskrives.
- Der skal etableres stier der giver adgang til det omkringliggende landskab i Puge Mølle Ådal.

Billedtekst
1:6.000

Naturgrundlag

Området ligger i bunden af Thurup Ådal. Navnet Salbrovad henviser således til lokalitetens oprindelige funktion som vadested.

Landskab

Landskabet omkring Salbrovad er stort set fladt. Syd og vest for byen løber Puge Mølle Å, og området vest for byen er våde enge. Øst for byen ser man hen over engene mod bakkerne ved Barløse, hvor kirken markerer sig tydeligt i landskabet. Den østlige del af byen løber mellem to broer over Puge Mølle Å. Særligt den søndre bro fremstår med et fint udstyr fra 1950'erne, som er med til at give karakter til bymiljøet. I den centrale del af byen er der kun bebygget på vestsiden af vejen, med frit kig over markerne mod Barløse.

Kulturhistorie

Oprindeligt var her kun vadestedet, som har givet området navn. Det har

været en vigtig passage gennem den lavbundede ådal. Det oprindelige vejforløb via Torupvej/Salbrovad er netop anlagt, så man passerer de to grene af åen på de smalleste steder. Den senere forlægning og udretning af landevejen slører dette oprindelige vejforløb noget.

Indtil opførelsen af Saftstationen var her kun enkelte huse, blandt andet Løgus i den sydlige del af byen.

Byen ligger midt mellem Torup, Tårup-Barløse, Barløse og Sandager ejerlav. Det har sikkert været medbestemmende for placeringen af saftstationen netop her. Saftstationen er bygget i 1884, samtidig med etableringen af sukkerfabrikken i Assens. Det blev startskuddet på udviklingen i byen, først med en række huse syd for saftstationen, dernæst opstod brugsforeningen med tilstødende huse i den nordlige del, og i 1950 opføres Salbrovad Skole.

Arkitektur og byggeskik

Byens vigtigste bygningsværk, saftstationen, ligger tilbagetrukket fra vejen på et område hvor der tidligere var grusgrav. Ud mod vejen ligger porthuset, som med sine to porte i sig selv er et karakteristisk og arkitektonisk flot hus. Bag den ligger selve saftstationen, en karakteristisk, stor længebygning i tre højder. Bygningerne er tegnet af arkitekten Ove Petersen.

Mere tydelig i bybilledet er imidlertid Salbrovad Skole, opført i 1950. Bygningen er en typisk centralskole i den funktionelle tradition, opført med en skarptskåret bygningskrop i gule tegl og skifertag. Skolens oprindelige form og arkitektur er velbevaret trods flere tilbygninger, og miljøet understøttes af småbygningerne i den asfalterede skolegård.

I den sydøstlige del af byen er bebyggelsen herudover præget af ret små og

Saftstationen i Salbrovad er den eneste tilbageværende af de oprindeligt fire saftstationer omkring sukkerfabrikken i Assens. Formen der blev udviklet har er senere brugt som forbillede for saftstationer rundt om i landet, blandt andet på Møn, Lolland og Vestsjælland.

Omkring saftstationen er udviklet et charmerende bymiljø

enkle lænehuse, oftest med flere tilbygninger. Overordnet fremstår denne del af byen dog ret homogen med ensartede volumener og placering af husene. Omkring saftstationen er bebyggelsen noget mere forskelligartet, et af husene minder i arkitekturen om saftstationen, og kan have haft tilknytning hertil.

I den nordlige del dominerer brugsforeningen bybilledet med sin typiske rødstensbygning, men herudover gentages billedet af en ret homogen bebyggelse langs Turupevej. Langs Sandagervej ligger en fin husrække af huse i Bedre Bygekik-format.

Bevaringstilstand

Områdets overordnede struktur er velbevaret. Forlægningen af landevejen slører dog logikken i det oprindelige vejforløb. Centrale bygninger som saftstation og skole er overvejende velbevarede, saftstationen er dog formentlig i teknisk dårlig stand. De øvrige bygninger er stort set alle noget ombyggede.

Sårbarhed

Den væsentligste trussel er nedrivning eller forfald af selve saftstationen. SKolen kan være truet af yderligere udbygninger.

Anbefalinger

Saftstationen bør drages frem i lyset og sættes i stand. Ved udbygninger af skolen skal det sikres at de ikke slører eller overskygger den oprindelige skoles arkitektur. En renovering af byrummet bør bevare det originale vejudstyr på den sydlige bro, og eventuelt udstyre den nordlige bro på samme vis. Proportioner og karakter af den eksisterende bebyggelse bør bevares.

Lilleskov Teglværk

Området omfatter teglværket, tipvognsbane og lergrav

Tema: Industri

Tid: 1900-1980

Afgrænsning: Afgrænsningen følger selve teglværksområdet med adgangsveje og grønne områder i umiddelbar tilknytning til teglværket, samt tipvognsbanen og selve lergraven.

Hovedtræk

Området domineres helt af den karakteristiske, gule teglværksbygning. Bygningens facade består næsten overalt af låger, der kan klappes op for at give størst mulig ventilation til tørring af tegl. Bygningen består af en hovedbygning på tværs af vejen, med tre tværgående længer til hver side. Igen er formålet at sikre den længst mulige facadelinie, og dermed stor ventilation.

Selve teglværksbygningen er opført i træ med den høje skorsten i tegl som blikfang.

Bag bygningen findes terminalen til tipbanen, som starter i 1. sals højde. Banen løber ad et smalt spor op ad bakken mod lergraven, der i dag erkendes som en rektangulær lavning i terrænet.

Bygningen fungerer i dag som teglværksmuseum, drevet på frivillig basis.

Bærende bevaringsværdier

De bærende bevaringsværdier er teglværksbygningen, tipbanen og lergraven.

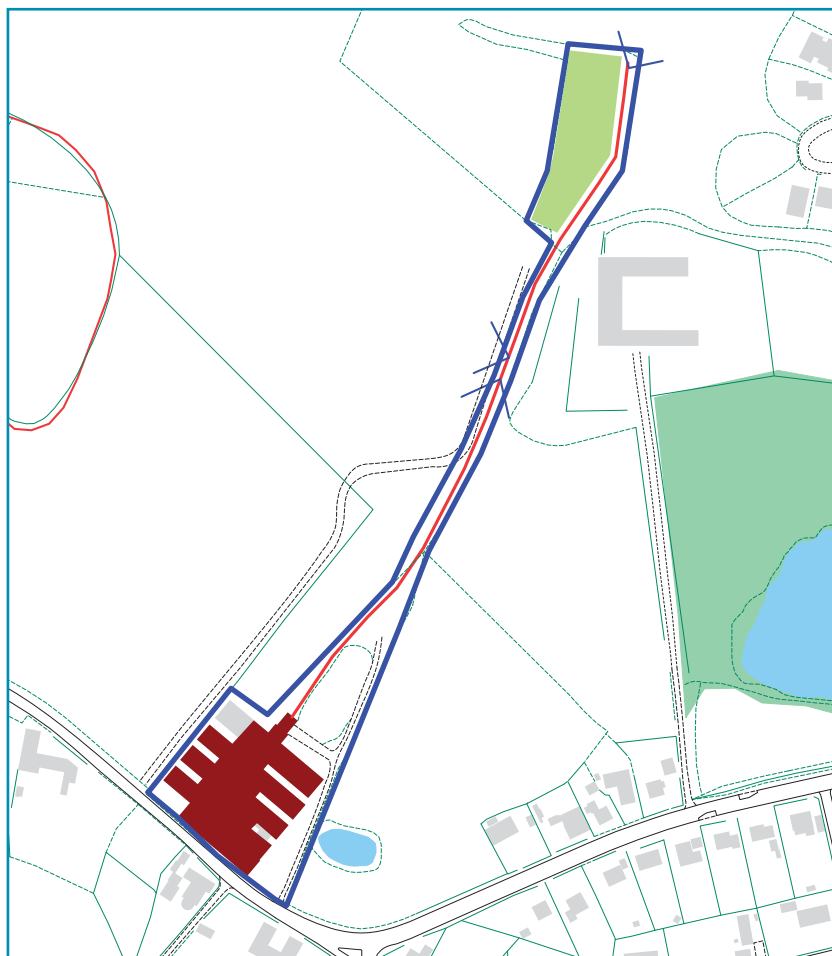
Målsætning

Lilleskov Teglværk skal videreudvikles som museum og formidlingscenter for teglværksindustrien. Området fremstår fint bevaret med spændende bygninger og kultuhistorie. Byrådet vil fastholde og udbygge disse kvaliteter.

Blandt virkemidlerne kan være:

- Udarbejdelse af en landskabsplan for lergraven og det omkringliggende landskab
- Støtte til etablering af et formidlingscenter på teglværket

Billedtekst
1:4.000

Tørrehaller og skorstenen er de dominerende elementer i bebyggelsen

Den særlige teglværksfacade, der kan åbnes op så luften frit kan strømme hen over de tørrende tegl.

Naturgrundlag

Teglværket ligger i Frøbjerg dødislandskab, i et område hvor leret ligger lige under overfladen, hvilket bliver klart hvis man går en tur ad markvejen i vådt føre!

Landskab

Det omgivende landskab er kuperet, og der er udsigt til det 115 meter høje Brændholt Bjerg vest for området. Fra teglværket ved vejen skråner terrænet i området jævnt opad mod nord, før det flader ud på det sidste stykke hen mod lergraven. Fra toppen af bakken kigger man ned mod skorstenen og teglværkets tegltage.

Selve tipvognsbanen løber på det første stykke fra teglværket i et nedgravet tracé, for derefter at løbe i niveau med det omgivende terræn. Lergraven for enden af banen har form af en meterdyb, rektangulær lavning med skrå kanter.

Kulturhistorie

Teglproduktionen på stedet startedes i 1905 af Kristian Hansen, som dog allerede i 1910 solgte til Jens Chr. Madsen. I begyndelsen lå teglværket syd for vejen, men ret hurtigt blev det nuværende teglværk opført, tættere på lergraven. Af det oprindelige værk er i dag ingen synlige spor. Teglværket producerede teglsten, men i den sidste tid overgik man til at lave drænrør. Teglværkets inventar er stadig intakt og kan ses ved besøg på museet.

Arkitektur og byggeskik

Teglværksbygningen med den karakteristiske, oplukkelige facade i gulmalet træ med tegltag består af en langsgående hovedbygning med fire tværgående længer på hver side. Ud mod vejen findes en åben fløj, som sikkert har tjent

til oplagring af de færdige produkter inden videretransport. Ud mod vejen er en del af facaden muret, hvor ovnen findes inde i hovedbygningen. Herfra rejser den høje, murede skorsten i røde tegl med gule bånd sig. Årstallet 1939 er muret ind i skorstenen. Det skjules halvt af taget, hvilket indikerer at taghøjden er øget på et tidspunkt. Også de tværgående længer bærer præg af at være opført i flere omgange.

Bevaringstilstand

Områdets struktur og teglværksbygningen fremstår meget velbevaret.

Sårbarhed

Ingen.

Anbefalinger

Området vest for teglværket bør friholdes for bebyggelse.

Udsigt fra lergraven med tipvognsbanen og teglværket i baggrunden.

